

A MAGYAR HUSZÁRSÁG TÖRTÉNETE

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:
BATI BERKÓ ISTVÁN
SZÁZADOS

A HUSZÁRSÁG KELETKEZÉSE, FEJLŐDÉSE, SZERVEZETE, HADJÁRATAI, A
JELENLEG FENNÁLLÓ, VALAMINT AZ IDŐK FOLYAMÁN FELOSZLATOTT
HUSZÁRCSAPATOK TÖRTÉNETÉNEK LEÍRÁSA

NEMES MIHÁLY TÖRTÉNETI
FESTŐMŰVÉSZA RAJZAIVAL

BUDAPEST, 1918
LIPTSEY KÁLMÁN KÖNYVKIADÓHIVATALA
VIII., JÓZSEF-UTCA 3. SZÁM

Előszó.

A jelen munka értékes tartalmánál fogva méltán megérdemelné, hogy külsőleg is tetszetős alakban, elsőrendű papíryanagon kerüljön a nyilvánosság elé. Sajnos, a háború okozta leküzdhetlen nyomdai akadályok, különösen a jobb gyártmányú papiros hiánya, lehetetlenné teszik, hogy a mű méltó külalakot kapjon amellet, hogy az olvasóközönség aránylag igen olcsó áron juthasson hozzá. A hazafias közönség azonban belátja ezt a háborús, rendkívüli nehézségeket. Kérem az olvasót, fogadja ezt a könyvet jó szívvel, értékelje belső tartalma szerint és nézze el a külsőségeiben fennálló hiányosságokat.

Budapest, 1918. február hó.

Liptsey Kálmán
kiadó.

FORRÁSMUNKÁK

Obstlt. Alphons Freiherr von Wrede:
„Geschichte der k. u. k. Wehrmacht”.

G. d. C. Carl Fischer van Wellenborn:
„Graf Civalart-Uhlanen in den Jahren 1848 und
– 1849.”

TARTALOM

I. RÉSZ:

A huszárság keletkezése és szervezete a harmincéves háború végéig.

A „reguláris” huszárok.

Huszárok a XVIII. század első felében.

Huszárok Mária Terézia idejében.

A huszárok szervezete a francia háborúban.

A huszárok az 1848/49-iki szabadságharcban.

A huszárok átszervezése a szabadságharc után.

Átszervezés az 1859. évi háború után.

Az 1868. évi átszervezés.

Az egyes rendfokozatok a huszároknál.

A huszárlovak.

II. RÉSZ:

A jelenleg fennálló-huszárezredek története.

III. RÉSZ:

Az idők folyamán felosztatott huszárcsapatok:

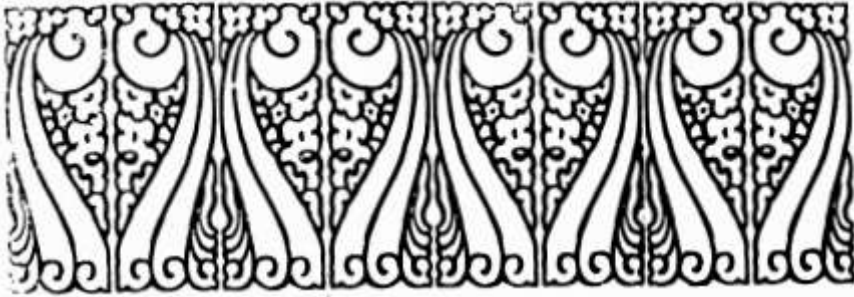
- a) A harmincéves háború huszárjai.
- b) A XVII. század második felében felosztatott huszár-csapatok.
- c) Az 1683-1698. évi török háborúk huszárjai.
- d) A spanyol örökösödési háború alatt felosztatott huszár-csapatok.
- e) III. Károly király idejében felosztatott huszárezredek.
- f) A Mária Terézia idejében felosztatott huszárcsapatok.

- g)* II. „József császár alatt felosztatott huszárcsapatok.
- h)* A francia-háborúk alatt felosztatott huszárcsapatok.
- i)* I. Ferencz József idejében felosztatott huszárcsapatok.

IV. RÉSZ:

A m. kir. honvédhuszárok.

- a)* Felállítás, fejlődés.
- b)* A honvéd huszárezredek története.

I. rész

A huszárság keletkezése és szervezete a 30 éves háború végéig.

A magyar hadi történelemben mindenkor nagy szerepet játszó könnyű lovasságot „huszár” elnevezés alatt már Hunyadi Mátyás korában megtaláljuk. A „huszár” név eredete egész határozottsággal nincs megállapítva. Némelyek szerint a 20 jobbágytelek után kiállítandó lovaskatonákat nevezték volna így, mások a latin „cursor” szóból akarják levezetni, amely szó gyorsan mozgót, futót jelent. A „huszár” szó mindenesetre eredeti magyar elnevezés, melyet az idegen hadseregek is átvettek.

A törökkel vívott évszázados küzdelmekben megedződött lovas magyar vitézek voltak ősei a világhírré emelkedett magyar huszárvilágnak. A végeken és a határterületeken minden várban vagy erődben voltak kisebb-nagyobb huszárcsapatok, melyek a dúló török hordák ellen kitűnő szolgálatokat tettek. Ezeknek a huszároknak nem volt egységes szervezete, hanem inkább önkéntes, vagy jobban mondva, szabad csapat jellegűek voltak.

Az európai nagy harctereken is megfordultak a vitéz magyar huszárok. A 30 éves háború első éveiben a magyar rónákról származó könnyű lovas csapatok jelennek meg a harctéren, melyeket a lovasságban akkor igen szükölködő császári hadseregben örömmel üdvözölt segítség gyanánt fogadtak.

Huszár a harmincéves háború ideje alatt

A magyar könnyű lovasok eleinte ekkor sem alkottak ezredeket, hanem egy parancsnok alatt, kit „kapitány”-nak neveztek, kisebb-nagyobb csoportokba voltak egyesítve és csak mint pl. „500 huszár N. N. -alatt” neveztettek.

Egy ilyen huszárcsapat a háború tartamára, legtöbbször azonban csak rövid időre – 2-3 hónapra – vállalt szolgálatot, azután feloszlott. Általában „Fahne”-kat képeztek, ami a mai fogalmak szerint századot jelentett. Minden ilyen századnak megvolt a maga külön zászlója.

1630-tól a császári seregben megnövekedett a huszárcsapatok száma. Most már ezredeket képeztek, melyek 5-10 „compagnie”-ba osztott 500-1000 lovasból állottak.

Legtöbb huszárezred létezett 1636-ban, vagyis 19.,

A huszárezredek számának hullámszását a hadseregben 1625. évtől napjainkig az alábbi táblázatból látjuk.

Melyik évben	1625	1626	1627	1628	1630	1631	1632	1633	1634	1635	1636	1637	1638
Már létezett	—	1	3	3	1	3	6	10	12	16	18	19	14
Ujjonnan felállított	1	2	1	1	2	3	5	3	4	5	4	—	—
A létezők közül feloszlott	—	—	1	3	—	—	1	1	—	3	3	5	2
Maradt	1	3	1	1	3	6	10	12	16	18	19	14	12

Melyik évben	1639	1640	1641	1642	1643	1644	1647	1648	1649	1688	1696	1700	1702
Már létezett	12	8	6	5	4	5	4	5	4	—	2	3	3
Ujjonnan felállított	1	—	1	1	1	—	2	—	—	2	1	1	5
A létezők közül feloszlott	5	2	2	2	—	1	1	1	4	—	—	1	—
Maradt	8	5	5	4	5	4	5	4	—	2	3	3	8

Melyik évben	1706	1708	1710	1714	1721	1733	1734	1735	1739	1741	1742	1746
Már létezett	8	5	8	7	5	3	5	8	9	8	9	11
Ujjonnan felállított	—	3	—	—	—	2	3	1	—	1	2	4
A létezők közül feloszlott	3	—	1	2	2	—	—	—	1	—	—	—
Maradt	5	8	7	5	3	5	8	9	8	9	11	15

Melyik évben	1748	1756	1762	1768	1775	1780	1798	1800	1848	1851	1859	1873
Már létezett	15	14	16	17	15	13	9	12	12	13	12	14
Ujjonnan felállított	—	2	1	—	—	—	3	1	1	—	2	2
A létezők közül feloszlott	1	—	—	2	2	4	—	1	—	1	—	—
Maradt	14	16	17	15	13	9	12	12	13	12	14	16

A mint látjuk, a huszárok a wesztfáli béke után (1648) egyelőre eltűntek a császári serlegből.

A „reguláris” huszárok.

A legelső állandó, reguláris huszárezredek 1688-ban létesültek, midőn I. Lipót császár és király gróf Czobor Ádám ezredesnek megbízást adott 2000 magyar lovas toborzására, kikből 2 „reguláris”, huszárezred szervezetett. Ezen ezredek egyike a Nádasdy gróf tábornagy nevét viselő jelenlegi császári és királyi 9. huszárezred, mely tehát ma a hadsereg legrégebb huszárezrede. A másik 1721-ben feloszlott.

1696-ban mihályi Deák Pál ezredes egy új huszárezredet állított fel, a mai 8. számút.

Miután a huszárezredek könnyed, mozgékony harcmodorukkal a harctéren igen jól beváltak, számukat 1702-ben öttel szaporították.

Az akkori huszárezrednek 5 „eskadron”-ja volt, minden eskadronban 2-2 „compagnie”-val. A „compagnie” 1 kapitányból, 1 hadnagyból, 1 kornétból (megfelel a mai zászlósnak), 1 őrmesterből, 1 szállásmesterből (megfelel a mai manipuláns őrmesternek), 1 írnokból, 1 felcserből, 1-2 trombitásból, 2-3 káplárból, három szakaszba osztott 80-90 huszárból, 1 nyergesből és 1 kovácsból állott. Harchoz. 2-2 compagnie egy eskadront alakított, melyet a két kapitány közül az idősebbik vezényelt.

Az ezredparancsnok törzséhez tartoztak: az alezredes, a főstrázsamester (megfelel a mai őrnagynak), a szállásmester (megfelel a mai ezred gazdasági tisztnek), a hadbíró, az ezredkáplán, az ezredtitkár (megfelel a mai ezred segéd tisztnek), a kocsimester és az élelmező mester. Ezredtrombitás helyett ezredüstdobos volt. Az üstdobok arannyal vagy ezüsttel hímzett színes takaróval díszítve az üstdobos előtt a ló mindkét oldalán fügtek.

A századoknál trombitások voltak. Külön ezred-zászló nem létezett, hanem minden „compagnie”-nak külön kis fecskéfark-alaku zászlója volt. A huszárok aszerint, amint a törökkel, vagy más, „reguláris” ellenséggel kellett harcolni, előbbivel szemben három, utóbbival szemben kétsoros arcvonalba alakultak.

Öltözetük fekete vagy barna prémből való és ezredenként különféle színű, leffentyűvel díszített kalpag, vörös, zöld, kék vagy barna, magyaros szabású, gazdagon zsinórozott, prémmel bélelt és a bal válra akasztva viselt mente, ugyanolyan színű, dus zsinórzatu dolmány és legtöbnyire kék magyar nadrág volt. Köpeny helyett fehér színű körköpenyt,

a „Radmantel”-t viselték, mely a hu- Határmenti kalpag a kuruc-korban.

szároknál mint hagyományos öltönydarab igen sokáig – 1850-ig – használatban maradt. A csizma eleinte sárga, később fekete volt. Ugy a tisztek, mint a legénység szolgálati

jelvény gyanánt fekete-sárga színű gyapjúövet viseltek. A tisztek és altisztek jellegzetes megkülönböztető jelvénye a bot volt és pedig a tiszté fényezett fából, az őrmesteré nádból, a kápláré mogyorófából. A katonai méltóságnak ezen utóbb említett klenódiumai voltak a hivatott eszközök ama bizonyos olvasatlan huszonötöknek kiszolgáltatására is. A tarsolyt egy szíjjon a mellen át a jobb vállra akasztva viselték; fedelére az ezredtulajdonos monogramja volt hímezve. A fegyverzet bőrhüvelyes görbe kardból, karabélyból és pisztolyból állott. A lovak magyar nyereggel voltak nyergelve.

Az ezredek abban az időben nem voltak számozva, hanem az ezredtulajdonos nevével jelöltettek. Például: „erdői gróf Pálffy János huszárezrede”. (A mai 9. huszárezred).

Huszárok a XVIII. század első felében.

A 18. század elején, miután az akkor létező 8 huszárezrednek létszámon tartása sok nehézségbe ütközött, három ezredet feloszlattak és legénységét a fenmaradó 5 ezredre szétosztották.

Magyarország ezen időben élte a hősregés szép kurucidőket. Császári regimentek számára – a szóbanforgó huszárezredek pedig ilyenek voltak – Magyarországon regrutákat toborozni ekkor kissé nehezen ment.

Huszárfőveg 1770-ben

1708-ban a császári seregben ismét állítottak fel 2 új huszárezredet; ezek azonban nem a szokásos 1000, hanem csak 680 lovasból állottak. 1714-ben a rastatti béke után, valamint 1721-ben is, két-két huszárezred ismét feloszlattván a lengyel örökösödési háború elején – 1733-ban – megint csak 3 huszárezrede volt

III. Károly király seregének.

Ez a három ezred képezte egy részét annak az állandó katonaságnak, melynek a császári sereg erősítése végett leendő fentartását a pozsonyi országgyűlés 1715-ben elhatározta.

A lengyel örökösödési háború alatt a huszárokat 6 új ezreddel szaporították. Ezen új ezredek közül származnak a mai cs. és kir. 4. és 6. huszárezredek.

1739-ben egy ezred feloszlván az osztrák örökösödési háború elején – 1740-ben – 8 huszárezred állott rendelkezésre.

Az ezredekben a létszám gyakran változott. 1714-ben egy ezredben csak 600 lovas volt, az 1716-1718-iki török háborúk idején már 800. 1720-ban az ezred ismét 590 lovasra szállítottatott le. 1727-ben megint az eredeti nagy létszámra, 1000 lovasra, emelték. A német birodalom területén alkalmazott huszárezredeink még ennél is nagyobbak voltak 4-500 lovassal. Az 1737-1739-iki török háborúk után a huszár „compagnie”-k létszáma 80 lovasban állapítottatott meg.

A huszárok Mária Terézia idejében.

Az osztrák örökösödési háború alatt – 1740-1748. – a reguláris huszárezredek száma 11-re emeltetett. Ekkor keletkeztek a jelenlegi 2. és 10. ezredek. A háború befejeztével egy ezred feloszlott.

A katonai határőrvidék – Horvát-Szlavonországok – újjászervezése folytán 1746-ban és 1759-ben, 2-2 új határőr huszárezred szerveztetett. Ezen ezredek azonban sokban különböztek a reguláris huszároktól, így állomány tekintetében is. A reguláris huszárezred 5 eskadronból állott, a határőr csak 2-3-ból.

A hétéves háború elején – 1756. – újabb két huszárezred alakult, melyek egyike a jelenlegi 1. huszárezred. A háború vége felé – 1762-ben – létesült a székely határőr huszárezred, mely egy évszázad múlva, 1850-ben, sorhadi huszárezreddé alakultát és mint cs. és kir. 11. huszárezred ma is fennáll.

A hétéves háború befejeztével, 1763-ban, a hadseregnek 12 reguláris és 5 határőr, vagyis összesen 17 huszárezrede volt.

Mária Terézia háborúiban a huszárezredek általában a régi szervezet szerint 5 eskadronba, vagyis 10 kompagnieba osztott 1000 lovasból állottak. Ezen létszámot minden ezrednél emelte még három, úgynevezett „kisegítő század”, melyeket a háború tartamára legtöbbszörre egyes magyar főurak saját költségükön állítottak fel. Így gróf Szécheny a „Nádasdy” (jelenleg 9.), gróf Teleki Ádám és gróf Esterházy Miklós az „Esterházy” (1775-ben feloszlott), gróf Teleki Samu a „Festetics” (jelenleg 3), gróf Kálnoky Antal pedig az ő nevét viselő (jelenlegi 2.) huszárezred számára állítottak fel kisegítő századokat.

1763-ban a huszárezred létszáma 610 emberre és 361 lóra' apasztatott. Egy compagnienál átlag csak 60 ember és 36 ló maradt. Tíz év múlva azonban nagy létszámemelés következett be és az ezrednek újra 1000 lovasa volt 6, két-két compagniéból álló eskadronba osztva. Ezt a létszámot háború esetén emelte egy 224 lovasból álló pótszázad, mely a harctéri veszteségek pótlására volt hivatva.

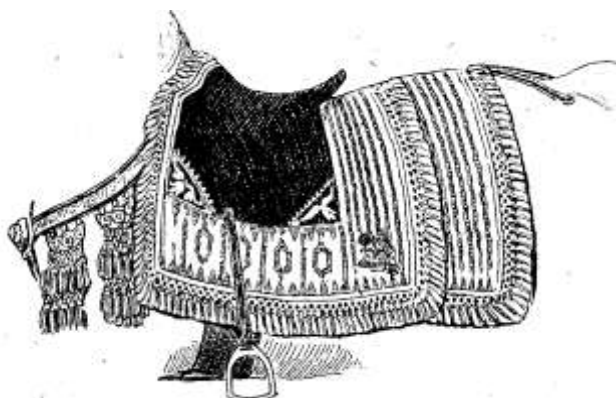
Az egyes rendfokozatokban is következtek be ekkor változások. A „cornet” (megfelelt a mai „zászlós”-nak) rendfokozatot eltörölték és az összes cornetekből „alhadnagyok”, a hadnagyokból pedig „főhadnagyok” lettek. Mint új rendfokozat létesült a „capitain-lieutenant”. A capitain-lieutenant egy olyan compagnienak volt a parancsnoka, melynek valóságos parancsnoka, vagyis inkább tulajdonosa, az akkori szokás szerint az ezredes, az alezredes, vagy az őrnagy volt. A többi copnagniek fölött a kapitányok („Rittmeisterek”) parancsnokoltak. A compagnie „szállásmester”-éből „számvivő”, a „felcser”-ből „alsebész” lett.

Az ezreden belül a zászlók; száma kevesbítettett. Eddig minden compagnienak meg volt a saját külön zászlója, ezentúl csak minden eskadronnál, vagyis 2-2 compagnienál, maradt egy zászló, mely zöldszínű selyemből készült, egyik oldalán a magyar-cseh királyi címer, a másikon az uralkodó monogramma díszlett.

Az akkori idők huszárijának ruházatára és felszerelésére vonatkozólag az 1751-ben kiadott szabályzat következőleg intézkedett: A kalpag 10 zoll magas. A mentének megfelelő hosszúnak és kényelmesen begombolhatóknak kell lenni, a dolmány testhez álló és csak olyan hosszú, hogy alsó széle a deréköv alatt 1 zollnyira kilátsszék. Húsz gomb van rajta, melyekből 2 hátul, 18 pedig három függélyes sorba osztva elől van felvarrva. A dolmányra 300 rőf zsinór kell. A keztyűk és a szíjjazat fehérre festett bőrből készültek. A tölténytáskában 22 tölténynek kell lenni. A kard pengéje 32 zoll hosszú, 1 ½ zoll széles, vége felé görbülő és hegyes; a markolaton vörös bőr markolatszíj, mely a kardnak a kézcsuklón való megerősítésére szolgál. A tarsolyra és a sabrakra az ezredtulajdonos címere helyett ezentúl az uralkodó monogramma került.

A huszárezredek különböző szinti egyenruhákat viseltek. Egy, 1757-ben kibocsátott rendelet szerint, ezentúl valamennyi huszár-

ezrednek egyforma színű – sötétkék – uniformist kellett volna kapnia és az egyik ezredet a másiktól csak a kalpag leffentyűjének, a dolmány hajtókájának és az övnek színe különböztette volna meg. Ezen rendelkezés, azonban nem lépett életbe.

Húsár ezredesi nyereg Mária Terézia idejéből. (1742?)

A hétéves háború befejeztével – 1763. – a huszárezred létszáma 730 emberre szállítottott le.

1768-ban elrendelték, hogy minden egyes reguláris huszárezred 7 eskadronból álljon. Ezért 2 ezredet felosztattak és eskadronjaikat a megmaradó 10 ezredre osztották szét. Egy évre rá minden ezred még „egy eskadront állított fel.

Az eskadron többé nem oszlott két compaigniera, hanem úgy, harciaszati, mint adminisztratív szempontból egy egységet alkotott, melynek, épén úgy, mint ma, egy kapitány volt a parancsnoka. Létszáma, mely 1769-ig 118 emberben volt megállapítva, 192 «inberre emeltetett. Minden eskadronnál, vagyis századnál, a parancsnokon kívül, mint harcoló, volt még egy második kapitány, 2 főhadnagy, 2 hadnagy, 2 őrmester, 8 káplár, 2 vice-káplár és 180 közhuszár. Az eskadron 2 „Flügel”-t alkotott, mindenikben 2-2 szakasz, ezekben ismét 2-2 káplárság.

Az ezred 8 eskadronja 4 osztályba alakult, melyek „alezredesi” (jelenlegi 1. és 2. eskadron), „ezredesi” (jelenlegi 3. és 4. eskadron), „í. őrnagyi” (jelenlegi 5. és 6. eskadron) és „2. őrnagyi” (7. és 8. eskadron) osztályoknak neveztettek.

Az eskadronokat ismét aszerint nevezték, hogy melyik osztályba tartoztak; például a jelenlegi 2. eskadron „alezredesi 2.”, a 3. eskadron „ezredesi 1.”, a 6. eskadron „1. őrnagy 2.”, a 7. eskadron „2. őrnagy 1.” stb. eskadron volt.

Az osztályoknak az illető törzstisztek voltak a parancsnokai, kivéve az „ezredesi” (2.) osztályt, melyet a legidősebb kapitány vezényelt. Háborúban az ezred még egy osztályt állított fel, a „3. őrnagyit”, azonkívül egy pótszázadot. Az ezred hadilétszáma összesen 2248 lovas számlált.

A zászlók számát osztályonkint egyre szállították le. A huszároknál ezentúl nem volt ezred-üstdobos, hanem ezred-trombitás. A lovak egészségének fenntartása céljából pedig minden osztálynál rendszeresítettek egy fűgyógykovácsot.

Ugyanezen időre esik a huszároknál a hadapródi intézmény bevezetése. Minden ezred vehetett fel jó családból származó, iskolázott fiukat, akik sajátjukból szerezték be öltözetüket és felszerelésüket, ezért nevezték őket „privát”, vagy „ex propriis” kadétoknak. Ezek «a kadétok, vagyis hadapródok, az ezrednél körülbelül azt a szerepet töltötték be, mint ma az egy évi önkéntesek, azzá a különbséggel, hogy a hadapródok valamennyien tényleges tiszteleké lettek. Abban az időben különben sem volt még meg a tartalékos tisztek intézménye.

Huszársákó a hétéves háború idejében (1756-1763.)

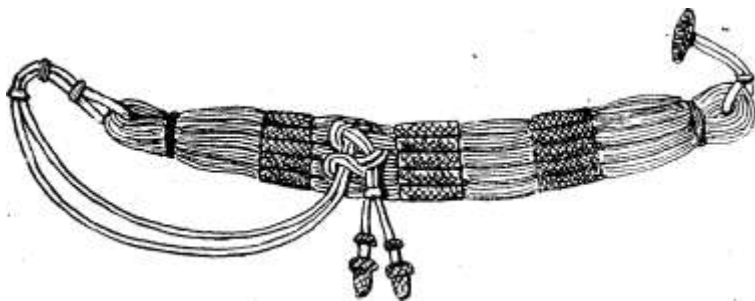
Mint már említetjük, a huszárok ruházata 1757-ben egységesíteni akarták. 1765-ben újabb rendelkezés adatott ki, melynek értelméberj az egyes ezredek sötétkék, világoskék, tengerzöld, papagályzöld vagy sötétvörös mentét, dolmányt, nadrágot és csákót viseltek volna és ezen színeken belül 2-2 ezredet csakis a gombok sárga vagy fehér színe különböztette volna meg egymástól. A csákó leffentyűjének, a zsinórzatnak, a magyaros derékövnek, tarsolynak, sabrának és a dolmány kis hajtókáinak színe, valamint a szíjjazat, a kard díszítése és a lószerszám formája az ezredtulajdonos tetszésére lett volna bízva.

Ezen intézkedést sem vitték teljességgel, hanem 1767-ben oda módosult, hogy

az egyes ezredek számára a mente és a dolmány színét illetően úgynevezett „főszínek” határoztattak meg és pedig sötétkék, világoskék, sötétzöld és papagájzöld.

A kék főszínekhez ugyanolyan színű, a zöldekhez buzérvörös nadrág volt viselendő. A zsinórzat, tarsoly, sabrak és a gomhok ezredenkint megkülönböztető színeit nem az ezredtulajdonos, hanem az udvari hadi tanács határozta meg.

Az eddig viselt kalpag helyett csákót rendszeresítettek felfelé álló feketesárga tollbokrétával, nagy gyapjú csákórózsával és a vállhoz erősítendő hosszú zsinórral, az úgynevezett „Anhängschnur”-ral, mint amilyent pl. a német huszárok ma is viselnek. Eredetileg, minden huszárezrednek egyformán fekete színű csákót kellett volna kapnia, azonban ez akként módosult, hogy csak 4 reguláris - és a 4 horvát határőr huszárezred kapott fekete csákót, a többiek

Huszártiszti öv Mária Terézia korából. (1767.)

vörösét, zöldet, szürkét vagy égszínkét. A csákó felső része a tiszteknél és őrmestereknél kettős, a káplároknál egy egyes széles arany csákópaszománnyal, a többi legénységénél pedig zsinórral volt körülvéve.

A tisztek és őrmesterek mentéje fekete rókaprémmel, a többieké fekete bárányprémmel volt' szegélyezve és béelve, rajta a dolmány hajtókájával egyenlő színű mentekötő.

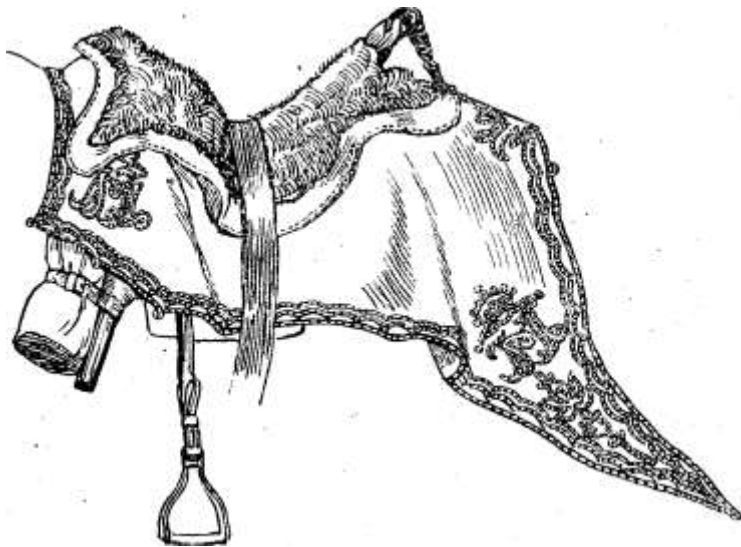
1770-ben valamennyi huszárezred számára a ma is viselt sárgafekete zsinórzatot rendszeresítették.

Menetelés alatt – a nadrág kímélése céljából – egy, a nadrág fölé húzandó halinaszövetű úgynevezett „rajthuzlit” használtak.

Nyakravaló helyett a huszárok fekete cérnából szőtt rojtos magyar nyakkendőt kaptak.

A tisztek magyaros deréköve sárga selyemből, az altiszteké teveszőrből, a legénységé gyapjúból készült.

A kardbojt új formát nyert és a tiszteknél fekete bőrszalagra erősített arany, az altiszteknél pedig sárga rojtokból volt összeállítva. A legénység vörös bőr markolatszíjja megmaradt.

Sabak Mária Terézia korából. (1770.)

A legénység szolgálaton kívül és a laktanyában vagy kvártélyon való viselésre régi ruhadarabokból készített könnyű sapkát kapott.

A köpeny megóvása céljából barna szőrmés borjúbőrből készült, úgynevezett köpenyszakot rendszeresítettek, mely a nyereg hátsó részére volt felerősítve.

A nyereg alatt fehér lópokrócot használtak. Az egész nyergei: letakarta az úgynevezett sabak, vagyis nyeregtakaró, mely skarlátvörös színű, a rendfokozatnak megfelelő széles és pedig a tiszteknél arany, a legénységnél sárga paszománnyal szegélyezett posztóból készült, két hátsó sarkában az uralkodó monogrammjával.

A fejkantárt a ló homlokán két keresztbefutó szíjból álló úgynevezett homlokkereszt egészítette ki.

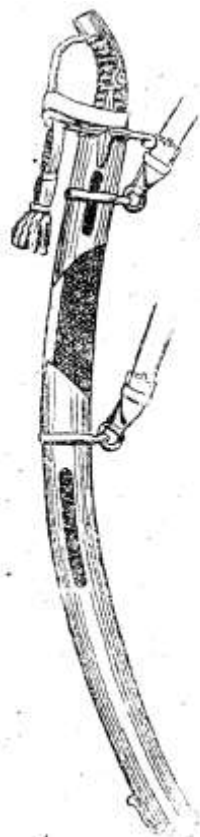
Pisztolytartó a XVIII. században.

A felszereléshez tartozott még a lócövek, a lónak a szabad táborban való megkötésére, a főzőedény és evőcsésze, ásó, csákány, a friss takarmány levágására szolgáló kasza, takarmánykötél, abrakos tarisznya, a bádogkulacs, a fegyverzetnek a szabad táborban való megóvására minden szakasz számára egy úgynevezett fegyverköpeny, továbbá minden század számára 31 sátor, melyeket kocsin szállítottak; a kápolna-sátor, a táborhely kitűzésére szolgáló, vörössel szegélyezett és az ezredet megjelölő fehér zászlók stb. stb.

A csapat zászlója az eddigi fecskefarkalakú helyett négy-szögű lett. A fehér ezredzászló egyik oldalán az Isten-anya képe, a másikon a kétfejű sassal volt díszítve; az osztályok zászlói sárgák voltak mindkét oldalukon a császári sassal.

A huszárság az eddig használt bőrhüvelyes kard helyett acélhüvelyes görbe kardot kapott, melynek pengéjébe a császári sas volt bevésvé. 1770-ben rövid karabély jött használatba, melyet Siszelgéseknél a mai hordmódhoz hasonlóan a fiáton keresztbe fektetve viseltek, máskülönben 4 bal vállról a jobb csípő felé viselt széles fehér szíjra akasztva csőtorkolatával lefelé a jobb comb mellett lógott.

1769-ben az ezredek elnevezésében változás állott be. Amint tudjuk, az ezredet eddig csakis az ezredtulajdonos nevével jelölték meg. Most az összes lovasezredek, vagyis tekintet nélkül arra, hogy karabélyosok, vértsek, dragonyosok, chevauxlegersek vagy huszárok voltak, az ezredtulajdonosok rangja

Huszárok kardja Mária Terézia idejében.

szerint sorszámot, vagyis inkább rangszámot kaptak és az ezredtulajdonos nevén kívül ezen rangszám is az ezred megjelölésére szolgált. 1773-ban a huszárezredeknel a 2. őrnagyi osztályok feloszlottak és így egy ezredben csak 6 eskadron maradt. Két év múlva a 2. őrnagyi osztályok újból szerveztetvén, e célra két ezredet fel kellett oszlatni és osztályonként a megmaradó 8 ezredre elosztani.

A huszárok szervezete a francia háborúkban.

Mint már említettük, a huszárezred a 18. századvégi szervezet szerint háború esetén 5 osztályból állott. Az 5. osztályok az első francia háború (1792-1797.) után béke idejére is fennmaradtak és” akként használtattak fel, hogy 1798-ban két új huszárezredet alakítottak belőlük, a mai 5. és 7. számút.

Ugyanezen évben megszűnt az összes lovasezredeknek csapatnemre való tekintet nélküli számozása, hanem minden csapatnem saját kebelében 1-től kezdődőleg ezredenként számoztatott

A székelly határőr huszárok ezredét mint 11. számú huszárezredet a reguláris huszárezredek után sorolták. Egy, még 1794-be'n szabad csapatként toborzott lovas csapat mint horvát-szlavón határőr huszárezred a 12. számot kapta, azonban csak rövid életű volt, mert 1801-ben feloszlatták. Helyébe még ugyanazon évben állítottak fel egy másik huszárezredet, a mai 12. számút, mely a jász-kun kerületből származó magyar nemesi felkelés részeiből alakult és ezredtulajdonosa a mindenkori nádor lett.

A ruházatban és felszerelésben is állott be némi változás.

A sötétkék és sötétzöld dolmányos ezredek mentéje szürke prémet kapott, a világoskékeké és papagájzöldeké fekete maradt. A törzstisztek mentéjének és dolmányának újjára, aszerint, amint az illető ezrednek fehér vagy sárga gombja volt, arany, illetőleg

Huszártiszti tölténytáska

a francia háborúk idejéből. (J798.) ezüst paszomány került. A tiszti mente zsinór-

zata láncszövésű lett. Csákójukra a tisztek az eddigi fekete roham-szíj helyébe aranyozott láncot kaptak, a nadrágra pedig keskeny arany paszományt és sújtást. A „rajthuzli”, mely eddig fehér volt, szürke színű lett, két oldalán végig nagy, lapos sárgaréz gombokkal. A köpenygallér 15 cm. széles lett és nagy hidegben felhajtva a csákó tetejéig ért. A tiszti tarsolyok arany és ezüst hímzéssel akként diszítették, hogy bármely ezred egyenruhájához egyformán illők legyenek. A tisztek a sárga teveszőrből készült magyaros derékövön kívül, mely arany és fekete selyemből összeállított, elől lelógó masszív gombokkal is ellátatott, szolgálati jelvény gyanánt aranyozott sárgaréz tölténytáskát kaptak, melyet széles, fekete fény-mázás szíjjon a bal válltól a jobb csipő felé viseltek. Ez az első formája lovastisztjeink ma is szolgálati jelvény gyanánt viselt úgynevezett „cartouche”-ának. A tiszti kardbojt fekete bőrszalagjára 2 vékony arany sáv került. A tisztek a legénységéhez hasonló barna szőrmés köpenyszákot kaptak. A legénység eddigi bádogkulacsai helyébe facsutorák kerültek.

A tiszti lószerszám, különösen a fejkantár, gazdag rézveretű diszt kapott. Ezen festői, pompateljes huszártiszti lószerszámra emlékeztet a magyar nemesi testőrség mai lószerevénye.

A nyereg hátsó részéről lelógó nyeregtáskák helyébe két kis mállhabörönd került, melyek a nyereg előrészén a pisztolytartó fölé. erősítették, tehát oda, ahol ma is fel vannak csatolva. Rendszeresítették még a patkótáska a tartalépatkó és a patkószegek elvitelére. Az eddigi egyrétű vastag lópokróc helyett fehér köpenyszövetből készült lótakaró jött használatba, mely hat rébbe hajtva került a nyereg alá. A vörös nyeregtakaróra, más szóval sabrakra,, mely, mint tudjuk, az egész nyeret letakarva a ló farának elejéig ért, a nyereg fölé egy fekete báránybőrből készült, úgynevezett nyeregbunda jött, mely széles vörös posztósávval volt beszegve. Hasonló nyeregbundát és sabrakot láthatunk ma a díszbe öltözött lovas rendőrök lovain. A nyereg hátsó részéhez volt csatolva a fármatring.

A huszárok új lőfegyvert kaptak, az 1798. évi mintájú rövid, úgynevezett huszárkarabélyt, melynek töltővesszője a tölténytáska szíjján a mellen viseltetett és egyben a pisztoly megtöltésére is szolgált.

1802-ben a huszárszázadok legénységi létszámát felemelték és így minden században 12 káplár, 6 vice-káplár, 156 lovasított

és 35 nem lovasított huszár volt. A tisztek, kik személyük kiszolgálására eddig sajátjukból tartottak inast, tisztiszolgát, az akkori elnevezés szerint „privatdiener”-t kaptak. A létszámemelés folytán egy ezred békelétszáma 1816 embert és 1488 lovat tett ki.

Huszárkarabély a francia háborúkban.

Háború esetén a nem lovasított közhuszárok is lovat kaptak és szintén a század harcoló állományához tartoztak. A pótszázad létszáma 186 ember és 177 ló volt.

Az 1805. évi háború után a huszárezredeknel ismét több személyi újítás állott be. Minden osztály külön osztálytrombitást kapott, a századoknál pedig csak egy trombitás maradt. Minden ezrednél rendszeresített egy fegyverkovács, kinek a sarkantyús mesterséghez is kellett értenie. A századoknál a vicekáplári rendfokozat megszűnt.

A másodkapitányok, az alantos tisztek és az ezredsegédtiszt kincstári szolgálati, úgynevezett „sarzsi” lovakat kaptak. Kincstári ló ugyanis ezideig csak a legénységnek járt.

A század új szervezetet kapott és négy szakaszra oszlott, mely szervezetet a mai napig megtartotta. Békeállománya csökkentett, a tisztek és altisztek a régi számban megmaradtak és csak a közhuszárok számát apasztották le 164-re, a lovakét pedig 149-re. A közhuszárok közül háború esetén minden század 8-8-at a pótszázad megalakítására átadott és így a század hadi létszáma tulajdonképpen kisebb volt, mint a békelétszám. Az egész ezred, beleértve a pótszázadot is, hadi létszámon 1481 embert és 1414 lovat számlált.

A ruházatban is történtek változások. 1802-ben elrendelték, hogy minden huszárezred világoskék mentét, dolmányt és nadrágot viseljen és csak a különböző csákószínűk különböztették volna meg az egyes ezredekét. Ezen változást azonban nem vitték

keresztül és a huszárok régi egyenruhájukat; lényegtelen apróbb változtatások mellett, megtartották.

A tiszteknek megengedettett, hogy télen báránybőrrel bélelt, zsinórozott, úgynevezett „spencer”-t, vagyis rövid mentét viseljenek,

Huszárcsakó a francia háborúk idejében.
(1802.)

továbbá hasonló színű, a mai tiszti fekete sapkához hasonló alakú könnyű tábori sapkát, azonban csakis a belső, kaszárnyai szolgálatban vagy szolgálaton kívül.

A csákó fekete és sárga, lefelé álló tollakból összeillesztett bokrétája a legénységénél akként állított össze, hogy a fekete tollak a bokréta felső, a sárgák az alsó részét képezték.

A törzstisztek csizmája arany, illetőleg ezüs, a főtiszteké fekete paszománnyal volt szegeélyezve. Később; 1837-ben, a főtisztek is arany, illetőleg ezüst csizmapaszományt kaptak.

A tarsoly minden ezred-

nél egyformán buzérvörös színű posztóból készült, közepén az uralkodó arany hímzésű monogrammjával.

A tiszti és altiszti kardbojtok a maihoz hasonlóak lettek”. A kardkötő, melyet a dolmány felett kellett visejni, vörös bőrből készült és a törzstiszteknél arany hímzéssel volt díszítve.

A tisztek magyaros selyem derék-övére elől lelógó két kis arany bojt került.

A tisztek sárga keztyűt viseltek, az altisztek fehérét.

Az ezredzászlók a régiek maradtak. Az osztályok zászlóinak mindkét oldalát ezentúl a császári-királyi kis

Tarsoly a francia háborúk idejében.
(1805.)

címer diszítette, a zászló alsó sarkára pedig az ezred száma hímeztetett.

A lovak fej kantárjának homlokkeresztjét képező két szíjj keresztelési pontjára díszítésül és a nehéz lovasságtól való megkülönböztetés végett sárgaréz rózsza került.

1807-ben megengedték, hogy minden huszárezred zenekart tartson, mely csupa szürke lovon vonult ki. A huszároknak régente voltak ugyan már az ezredtulajdonosok költségén fentartott lovas zenekarai, azonban ezek még 1754-ben eltörültettek. Az ezredzenekarok különben a lovasságnál 1867-ig állottak fenn.

Az 1813-1815. évi hadjáratok alatt a 11'. számú székely határőr huszárezred kivételével minden huszárezrednél 2 úgynevezett „Veliten-Division”, vagyis kísérető osztály alakult. Ezen kísérető osztályok, mintegy a magyar nemesi insurrectio helyett, önként jelentkezőkből és egyes főurak hazafias áldozatkészségéből létesültek.

1816-ban a hadi állomány az azelőtti létszámra, vagyis századonként 180 lovasított közhuszárra emelkedett, minek folytán az ezred hadiállománya a 300 lovas számláló pótszázaddal együtt 2046 embert és 1975 lovat tett ki. A békeállomány a következő években többszörösen változott. -

1828-ig a Magyarországról toborzott katona életfogytiglani szolgálatra volt kötelezve. Ha nagyon megöregedett és megrokkant, „obsitot”, vagyis elbocsátó levelet (Abschied) kapott. 1828-ban a magyar katonák szolgálati ideje korlátoztatván, a huszárokat 14 évi szolgálati kötelezettséggel sorozták be.

1845-ben a mai lovassági kardhoz hasonló kard rendszerezett, mely már nem volt annyira görbe és vágásra, valamint szurásra egyaránt alkalmas volt. A kard kosarát a tiszteknél áttört cifrázatok díszítették. Ezt a kardot a huszárok tényleg azonban csak az 1848-49-iki háborúk után kapták meg és a magyar szabadságharcot a régi görbe, keskeny kosaras, már francia vért kóstolt huszárkardokkal harcolták végig és pedig, amint tudjuk, ragyogó dicsőséggel.

A huszárok az 1848/49-iki szabadságharcban.

Az 1848/49-iki magyar szabadságharcban az összes huszár-ezredek, az Olaszországban alkalmazott 5. és 7. ezredek, valamint a 8., 10. és 12. ezredeknek az osztrák örökös tartományokban karhatalommal visszatartott néhány százada és a 11. ezrednek, a császári zászló alatt megmaradt egy osztálya kivételével, a magyar zászló alatt harcoltak. Ezen hiányzó századokat és osztályokat a magyar kormány az egyes ezredeknel újakkal kipótolta és így az 5. és 7. ezredek kivételével az összes huszárezredek a honvéd seregben teljes létszámmal vívták meg függetlenségi harcukat.

Ekkor még minden a régi taktika szerint ment.

Az egy osztályt képező 2 század, két soros arcvonaltalban egymáshoz zárkózva állott fel. A tisztek – a századparancsnokok a két szárnyon – az arcvonaltalban sorban és rendben, és nem mint ma, az arcvonal előtt állottak. A szakaszok nem külön a két században, hanem együtt az egész osztályon belül jelöltettek: a jobbszárny században voltak a jobbszárnytól számítva az 1., 3., 5. és 7., a balszárny században viszont a balszárnytól számítva a 2., 4., 6. és 8. szakaszok. A századokban a legnagyobb emberek * és lovak a szárnyakon, a kisebbek fokozatosan az osztály közepe felé voltak beosztva. Az osztály zászlótartója az osztály közepén állott, tőle jobbra és balra 1 – 1 tiszttel, a két század belső szárnyszakaszainak parancsnokai.

Az osztrák hadseregben az 1848/49-iki háborúk alatt igen érezték a huszárok hiányát. „1849. júliusban Jellacic horvát bán horvát felkelőkből egy „banderális” huszárezredet szervezett, mely „13. huszárezred” név alatt a császári hadsereg kötelékébe vétetett fel és próbált is harcolni az igazi huszárok ellen. Ezen talmi huszárokat 1850. végén feloszlatták és a mai 5. ulánus ezredet alakították belőlük.

A huszárok átszervezése a szabadságharc után.

A szabadságharc leverése után azon huszárezredek, melyek a magyar sereg soraiban küzdöttek, politikai okokból Ausztria területén, de magyar legénységgel átszervezték. Az ezred belső tagozása azonban megmaradt a régi: 8 század egyenkint 205 lovassal.

A 11. huszárezred többé nem volt „székely határőr huszárezred”, miután a székely határőrvidék is feloszlott, valamint a 12. ezredet sem nevezték többé „Nádorhuszárok”-nak, miután Magyarországnak nem volt nádora, hanem mindkettő mint rendes sorhadi huszárezred új ezredtulajdonost kapott.

A majdnem száz éve viselt egyenruházat alapos változásoknak vettettet alá. A csákó tetszetősebb formát kapott és csak három színben volt használatban: skarlátvörös, fehér, vagy füzöld. A tisztek csákójára – díszelgések kivételével – a csákoval egyenlő színű viaszos vászon huzat került. Ez volt első formája a lovasságnál a mai napig használt „komót”-csákónak. A csákóról a hosszú, vállhoz erősítendő zsinórok eltűntek. A dolmányból attila lett. Színe egyes ezredeknél sötétkékben, másoknál világoskékben állapított meg. A mente, attila és nadrág teljesen egyforma színű volt. A két előbbinek zsinórzata a magyar tábornoki attila zsinórozásához hasonló alakú lett.

„A tisztek számára a ma is viselt fekete sapkát rendszeresítették. Kardkötőjükre arany paszomány került, a szolgálati jelvényül szolgáló tölténytáska – „cartouche” – ezentúl ezüstözött fémből „készült és arany paszománnyal borított vörös szíjjon viselték.

A kerek köpeny helyébe a maihoz hasonló alakú, fehérszínű huszárköpeny lépett.

A pisztolyt a legénységtől elvették, azonban 1852-ben ismét visszaadták úgy, hogy ezentúl a közhuszárnak kardja, karabélyá és 1 pisztolya, az altisztnak pedig kardja és 2 pisztolya volt. Később, 1857-ben, a közhuszárok pisztolya ismét elvételre és lőfegyverül csak karabélyt viseltek, az altisztek pedig 1 pisztolyt. Mindkettő új mintájú, vontacsövű, gyutacsos” (kapszlis) fegyver volt.

1851-től az osztályokat többé nem mint „alezredesi”, „ezredesi”, „1. vagy 2. őrnagyi” osztályt jelöltéig hanem azok az ezreden belül! 1-4-ig folyó számokat kaptak. Az ezredesi osztályt, mint

tudjuk, eddig a legidősebb kapitány vezényelte. Ezentúl ezen osztály is külön törzstisztet kapott parancsnokul.

A századok „alezredesi 1.,” „ezredesi 1.,” „1. őrnagy 2.” stb. elnevezése szintén megszűnt és 1-8-ig számoztattak. Épen úgy a szakaszokat sem jelölték az egész osztályon belül, hanem minden században külön 1-4-ig és pedig a még mindig együtt, kétsoros széles alakzatban felálló osztályban a szárnyaktól kezdve az osztály közepe felé.

A tiszti rendfokozatokban is történt változás. Az eddigi „másodkapitányok” vagy „Second-Rittmeisterek” „2. osztályú kapitányok” lettek; az alhadnagyokat két csoportba osztották mint: „1. és 2. osztályú alhadnagyok”-at Hadapródul csak 16. évet betöltött iskolázott ifjak voltak felvehetőek és pedig felvételi vizsga alapján..

A lovasságnak abban az időben szabály szerint azon országon kívül kellett állomásoznia, mint a honnan kiegészítését kapta; így valamennyi huszárezred Magyarországon kívül állomásozott. Akkor néhány nagyobb helyőrség kivételével még nem voltak lovas kaszárnyák, hanem a lovasság legtöbnyire mezővárosokban és falvakban századonként, sőt szakaszonként volt beszállásolva. Azt a környéket, illetve azon helységek összeségét, melyekben az ezred „feküdt”, „Regiments-Nummero”-nak hívták. Ezen elhelyezési mód még sokáig fennállott és csak a legutóbbi évtizedekben épültek kaszárnyák a lovasság részére, melyekben igen gyakran az egész ezred együtt van elhelyezve.

1854-ben a létszámot újból szabályozták. Minden századnál 1 első- és 1 másodosztályú kapitány, 2 főhadnagy, 2 alhadnagy, 2 őrmesler, 4 szakaszvezető, 8 káplár, 1 trombitás, 180 lovasított és 18 nem lovasított huszár volt. A szakaszvezetői rendfokozatot ezen évben rendszeresítették.

1852-től, mikor a legénység szolgálati kötelezettsége 8 évre szállítattott le, minden huszárezrednél a szabadságolt legénység nyilvántartására, a tartalékosoknak mozgósítás esetén leendő behívása, felszerelése és az ezredhez való útbaindítása. végett egy úgynevezett „Depotszázad”-ot állítottak fel, mely azon kiegészítő kerületben volt elhelyezve, a honnan az ezred a legénységet kapta. Ezen „Depotszázad”-ból alakult mozgósítás esetén a pótszázad.

Átszervezés az 1859. évi háború után.

Az 1859-iki háború tapasztalatai alapján a lovasságot újjászervezték. A huszároknál minden ezredben csak 6 század maradt, melyek kettesével egy-egy osztályt képeztek. Háború esetén az egyik század pótszázadul visszamaradt és az ezred csak 5 századdal vonult az ellenség elé. Külön pótkeret nem volt. A kiképzésbe is mélyreható reformokat hoztak, melyek különösen a 10. huszárezred akkori parancsnokának, báró Edelsheim Gyulay ezredesnek voltak köszönhetőek, aki a könnyű mozgásra és a minden akadályon való keresztüllovaglásra nagy súlyt helyezve, ezrede kiképzésével nagy eredményeket ért el. Érdekes megemlíteni, hogy addig a lovasság csak lépésben menetelt. Edelsheim hozta be a lépésben és ügetésben felváltva való masírozást, miáltal tikkasztó hőségben is sokkal nagyobb távolságokat lehetett megtenni.

A hadsereg lovassága eddig nehéz és könnyű lovasságra oszlott; előbbihez tartoztak a vértések és dragonyosok, utóbbihoz a huszárok és ulánusok. Az 1859-ben toborzott önkéntes huszár osztályokból és részben a régi huszárezredek felosztott 4. osztályaiból egy még könnyebb lovas csapatnem, „az önkéntes huszárezredek” alakították. Az ulánusoknál szintén alakult akkor egy ilyen „önkéntes” ezred.

Az „önkéntes” lovasságnak kis osztagokban a felderítő és biztosító szolgálat ellátása és a magasabb parancsnokságoknál a törzslovasi szolgálat végzése volt a hivatása.

Kiegészítésük önkéntes toborzás útján történt; a toborzott legénység tartalék szolgálatra nem volt kötelezve. Az önkéntes huszárezred nagyobb volt, mint a sorhadi, amennyiben 8 százada volt. Egy század békeállománya 97 ember és 80 ló, hadi állománya 206 ember és 182 ló volt. Mint új rendfokozatot rendszeresítették náluk a „járőrvezető”-t.

Ruházatra nézve is különböztek a sorhadiaktól. Csákó helyett széles, felfelé álló tollal díszített astrachan-kucsmát, nyakukon rojtos fekete magyar nyakkendőket viseltek; köpenyük barna posztóból készült. Az egyik ezrednek sötétkék mentéje, attilája és nadrágja, a másikkal világoskék mentéje, attilája és buzérvörös nadrágja volt.

1860-ban a két önkéntes huszárezred az eddigi „13., illetve 14. önkéntes huszárezred”, helyett az „1., illetve 2. önkéntes huszárezred” elnevezést kapta; 1862-ben azonban újból a sorhadbeli huszárezredre soroltattak és a 13., illetve 14. számot visszakapták. Állományuk is (6 század) ugyanaz lett, mint a sorhadiaké.

1863-ban az összes huszárezrednek csákó helyett kucsmát kaptak, ezredenkint különböző színű leffentyűvel. A tiszt kucsmáját sastoll, a legénységét kakastoll díszítette. Az önkéntes huszárok barna köpenye az összes huszárezredre számára rendszeresített.

A rojtos magyar nyakkendő azonban továbbra is csak a 13. és 14. huszárezredre viselték.

A tarsolyt és a magyaros derékövet eltörölték. A kard ezentúl nem az attila fölött, hanem alatta volt felcsatolandó.

Az összes legénység karabély helyett vontesövű pisztolyt kapott. A facsutorákat bádoggal borított üvegkulacsokkal helyettesítették.

A díszes vörös nyeregtakaró, – az úgynevezett sabrak – még 1860-ban eltöröltetett és csak a fekete báránybőr nyeregbunda maradt meg, mely szélesebb alakot kapott. A nyereg alatt kilenc rétbé hajtott fehér gyapjú lótakaró volt.

A századok létszámát – tekintet nélkül arra, hogy sorhadbeliek, vagy önkéntesek – béke idejére 161 emberben és 141 lóban, háború esetére 170 emberben és 149 lóban állapították meg.

Az 1868. évi átszervezés.

Az 1866. évi háború után az egész hadsereg átszerveztetett. A huszárok 1868-ban felvett szervezete nagy részben az lett, ami a mai. Az ezred a törzsből, 2 osztályba osztott 6 századból, azonkívül a pótkeretből, – az úgynevezett „cader”-ből – állt, melyből háború esetén a pótszázad alakult. A pótkeret állandóan azon kiegészítő kerületben volt elhelyezve, a honnan az ezred az újoncokat kapta. Az ezredzenekarokat megszüntették. A tábori század békelétszáma 136 ember 118 ló, a pótkereté 23 ember és 4 ló volt. Egy év múlva a századok létszáma 171 emberre és 155 lóra emeltetett.

Az ezredparancsnok hatásköre szabályoztatott. Az ezrednek többé nem volt külön hadbírája és káplánja sem. A 2. osztályú kapitányi fokozat eltörültetett; az 1. és 2. osztályú alhadnagyok valamennyien „hadnagyok” lettek. A hadapródi intézmény újjászerveztetvén, az ezred többé nem vehetett fel hadapródokat, miután azok kiképzésére külön nevelő és képző intézetek létesültek. A hadapródok helyett minden századnál egy „hadapród tiszthelyettes”-! rendszeresítettek.

A legénység szolgálati kötelezettsége az 1867. évi véderő-törvény életbeléptetésével tökéletesen megváltozott. A régi „öreg huszárok”, kik, miként említettük is, régen életfogytiglan katonáskodtak, sőt midőn a 14, majd a 8 évi szolgálati kötelezettség hozatott be, nagyrészt továbbra is a katonaságnál maradtak és egy-két „kapitulációt” még önként tovább szolgáltak, immár eltűntek. Az új törvény értelmében már csak 3 évig kellett ténylegesen szolgálni. Az újoncok kiválasztására a törvény akként intézkedett, hogy a huszárokhoz csakis magyarul beszélő legénységet lehet sorozni.

Újításként lépett életbe az egyévi önkéntesi szolgálat kedvezménye, melyet a huszároknál csak saját költségen lehetett és lehet ma is teljesíteni.

A ruházat is megváltozott. A kucsmáról elvették a tollat, valamennyi ezred egyforma buzérvörös nadrágot és tábori sapkát kapott. Az ezredek felénél sötétkék, másik felénél világoskék mente és attila maradt és ezen ruhadarabokra a mai zsinórzat került. Az attilát azonban csak a tisztek viselték, a legénységnek sötétkék zubbonya volt sötét, illetve világoskék hajtókával. 1891-ben a legénység visszakapta az attilát.

Fegyverzetül a Werndl-féle hátul töltő karabély és hátultöltő pisztoly rendszeresített, mely utóbbinak helyébe 1871-ben a hatlövetű forgópisztoly lépett.

A lőszerszámot és a nyeregfelszerelést egyszerűsítették és az alakjában a legutóbbi időig megmaradt.

1873-ban a huszárezredek száma kettővel szaporodott: a 15. és 16-al. Előbbi addig dragonyos, az utóbbi ulánusezred vo^{lt}.

Ugyanezen évben kucsma helyett megint csákó jött használatba és pedig sötétkék, világoskék, fehér, hamuszürke, vagy buzérvörös színben.

1880-ban a II. osztályú századosi fokozatot újból rendszerezítették.

1881-ben minden ezrednél egy 28 emberből és ugyanannyi lóból álló önálló utász szakasz állított fel, mely egyszerűbb műszaki munkálatok végzésére, vasutak, kisebb hidak és utak stb. felrobbantására van hivatva. Az utász szakasz tulajdonképpen már 1868-tól megvolt, azonban addig az ezred 6. századának 4. szakaszát képezte.

Háború esetén minden ezrednek, épen úgy, mint ma, magasabb parancsnokságok számára 2 szakasz törzslovasságot, erődített helyeken és fontosabb helyőrségekben végzendő szolgálatra pedig 1 tartalék századot, azonkívül parancsok és jelentések gyors továbbítására egy távírójárőrt kellett felállítani.

1886-ban a hadapród-tiszthelyettesek száma ezredenkint egyre szállított le.

1891-ben a huszárok Mannlicher-rendszerű ismétlő karabélyt kaptak.

1894-ben az egykor már létezett, de közben felhagyott járőrvezetői rendfokozatot újból rendszerezítették. Minden századnál van négy.

Az egyenruhán és felszerelésen apróbb, lényegtelen változások fordultak elő, nagyjában azonban a huszárok ruházata és felszerelése megmaradt a legutóbbi időkig.

1908-tól kezdve néhány ezrednél géppuskás-osztagok alakultak, melyek 4 géppuskával voltak felszerelve.

Elértünk a világháború „korszakához. Huszárcsapataink szervezetében és felszerelésében a harctéri tapasztalatok számos, mélyreható reformot követeltek. A huszároknak a világháborúban való szereplését ismertetni nem célunk. Ezt kimerítően, hézagtalanul összefoglalni csak akkor lehet majd, amikor ismét béke lesz a világon.

Az egyes rendfokozatok a huszároknál.

Az ezredben a legelső ember eredetileg az ezredtulajdonos volt, aki úgy, mint ma, csak mint egy tiszteleti állás betöltője szerepelt, hanem az ezrednek, mely az ő nevét viselte, ura és valóságos parancsolója volt. Ő volt felelős annak harcképességeért és teljes állományáért. Az anyagi ügyekben ő gazdálkodott és a

megtakarítások is az övé maradtak. A tiszteket ő nevezte ki vagy léptette elő, szóval az ezrednek valóságos korlátlan ura, gazdája és birtokosa volt. Ezen állapot a 18. század első feléig tartott. A *ius gladii et aggratiandi*-t 1868-ig gyakorolta. Eleinte ő határozta meg az ezred egyenruháját, fegyverzetét és III. Károly király idejéig még a gyakorlati szabályzatot is ő írta elő. Ő adott a tiszteknek és a legénységnek nősülési engedélyt, amiért az illetőktől valami ajándék járt neki. Az ezred tagjainak eleinte korlátlan kisméretű szabadságokat engedélyezhetett; mivel azonban e téren sok volt a visszaélés és különösen a törzstisztek néha hónapokig sem vonultak be ezredükhöz, ezen jog a 18. század elején az ezredtulajdonostól elvétellett.

Ha egy tiszt örökösök, avagy végrendelet nélkül halt meg, hagyatékát az ezredtulajdonos kapta. Ha voltak örökösök vagy volt végrendelet, akkor az ezredtulajdonosnak csak egy ló, vagy pedig 100 arany járt az örökségből.

1777-től az ezred egyik tisztje mint adjutáns az ezredtulajdonoshoz volt állandóan beosztva.

Idők folyamán az ezredtulajdonos jogai és kiváltságai mindjobban és jobban megszorítottak. A már említett megszorításokon kívül az egyenruha meghatározása 1767-ben az udvari haditanácsra szállott vissza és az ezredtulajdonos csak az ezred-zenekar öltözetét határozhatta meg, de ezen joga is csak 1822-ig tartott. Az ezredilletékeivel való gazdálkodás már III. Károly idejében elvonatott tőle és az ezred a hadikincstárral szemben elszámolásra lett kötelezve. A tisztek előléptetésének joga, bár 1766 óta a törzstiszteket már az udvari haditanács nevezte ki, még nagyon sokáig, 1867-ig, az ezredtulajdonos kezében maradt. Ez igazságtalanságoknak lett a kútforrása és a korlátlan protekció folytán igen sokszor teljesen zsenge korú és minden katonai ismeret nélkül, való gyermekek tisztekké nevezettek ki csak azért, mert az ezredtulajdonos rokonuk vagy családjuknak jó barátja volt. Nem voltak ritkák a 18-20 éves kapitányok sem, sőt mint különös példát megemlíthetjük, hogy Windischgrätz Alfréd herceg, a magyaroknak 1848/49-ben olyan nagy ellensége, már 17 éves korában kapitány és századparancsnok volt az egyik lovasezredben. 1867 óta az összes tiszteket az uralkodó nevezi ki és lépteti elő.

1769-ben a tisztek számára házassági óvadék iratván elő, a nőstülési engedélyek megadásának jogától és az ezért járó ajándékoktól is elesett az ezredtulajdonos. A tisztikarnak különben is csak egyharmada lehetett nő.

1867-től az ezredtulajdonosság már csak kizárólagos tisztelbeli állás, mely sem anyagi előnyökkel nem jár, sem egyéb, a szolgálattal összefüggő rendelkezési jogai nincsenek. Nem egyéb pusztá hagyományánál.

Az olyan ezredeknél, melyeknek ezredtulajdonosa az uralkodói ház, vagy valamely idegen dinasztia tagja volt, az ezredtulajdonosi jogok gyakorlása végett úgynevezett „másodtulajdonos” neveztetett ki.

Az *ezredes*, vagyis ezredparancsnok, csak akkor lett külön személy, midőn az ezredtulajdonos már nem személyesen vezette ezredét, bár az ezredesi fizetést továbbra is húzta. Eleinte másodezredesnek hívták és csak alezredesi fizetése volt. 1755-től „külön ezredparancsnoki fizetés van. Az ezred kiképzésére, belső szolgálatára és gazdálkodására vonatkozó felelősség az ő kezébe szállt át és az ezrednek minden szolgálati teendőjét ő irányítja. Jogait és kötelességeit illetőleg mindenkor fel volt ruházva fegyelmi fenyítő hatalommal és a jogokból és kötelességekből, melyek azelőtt az ezredtulajdonost illették – az anyagi haszonnal járók kivételével!

Huszárezredes Mária Terézia idejéből. (1742.)

Az *alezredes*, kezdetben mint az ezredes helyettese szerepelt. Teendői közé tartozott az ezred és a századok pénztárainak ellen-

őrzése; az ezredbírótság, továbbá az ezred felszerelése, fegyverzete és ellátása fölötti felügyelet. Épen úgy, mint az ezred többi törzstisztje, vagyis maga az ezredes és az őrnagyok is, 1805-ig tulajdonosa volt az egyik századnak, a mi anyagi előnyökkel járt, melyekről alább, a kapitányi állás ismertetésénél emlékezünk meg. Midőn a huszároknál a századok osztályokba vonaliak össze, az első osztálynak (1. és 2. század), az alezredes lett a parancsnoka. Jelenleg a törzstiszti állások bármelyikének betöltésénél teljesen mellékes, hogy az illető törzstiszt alezredesi vagy őrnagyi rendfokozatban van-e.

Az *őrnagy* volt a régi időkben az ezred egyik legfontosabb személyisége, miután ő volt az ezredben a fő végrehajtó közeg és az ezredesi rendeletek teljesítésének ellenőrzője. Minden gyakorlatot, kiképzést, őrszolgálatot és belső szolgálatot övezetett. A tábornok ő tüzte ki és ellenőrizte ott a rendet és fegyelmet. A markotányosok mértékét és áruit ő vizsgálta meg, valamint beszállásolásoknál az emberek és lovak: kvártélyait is. Szóval, nagy méretekben az ezrednél azt a szerepet töltötte be, amit a századnál az őrmester, ezért eleinte „főstrázsamester” (Obristwachtmeister) volt a neve. 1757 óta „őrnagy” (Major). Miként az alezredes, az osztályok szervezése alkalmával az őrnagy is az egyik osztály, parancsnoka lett és pedig a 3-iké, melyet „őrnagyi osztály”-nak neveztek. Midőn az ezredben az osztályok száma 4-re, illetve átmenetileg 5-re emeltetett, ezen osztályok is őrnagy parancsnokot kaptak és „2., illetőleg 3. őrnagyi” osztálynak neveztettek.

A *kapitány* – épen úgy, mint ma – egy századnak volt a feje. Századánál körülbelül azt a szerepet töltötte és tölti be, mint az ezredes az ezrednél. A kapitányi rang a fizetésen kívül eleinte egyéb mellékjövedelmekkel is járt. Így a századnak járó zsolddal és egyéb illetékekkel ő gazdálkodott, a megtakarítások pedig őt illették. A legénységnek ajándék ellenében – rendszerint egy ezüst kanál – ő adott nősülési engedélyt. Ezen utóbbi jog nemsokára az ezredesre szállott át. A századparancsnokság sokáig mint valami tulajdonjog szerepelt és innen származik az a jelenleg is fennálló – immár csak formai – szokás, hogy az ezredparancsnok a századosnak a század parancsnokságát napiparancsilag „adományozza”.

Miként említettük, egy-egy század „tulajdonjoga” az ezredparancsnokot és a többi törzstisztet illette, kik a saját fizetésük

mellett az illető század után a kapitányi fizetést is húzták és századjukat maguk vezényelték. A hétéves háború idejében ilyen századot egy „capitainlieutenant” vezetett, ki azonban eleinte csak hadnagyi fizetést kapott. Midőn a huszároknál 1769-ben elrendelték, hogy minden eskadronnak meglegyen a maga kapitánya, a capitainlieutenantok másodkapitányokká lettek és a századparancsnokkapitányok parancsnoksága alá nyertek beosztást, hol – épen úgy, mint a legutóbbi időkig is – századtiszti szolgálatot láttak el.

A főhadnagy és a hadnagy szolgálati állása mindig ugyanaz volt, mint jelenleg. A 18. század első felében, midőn egy századnál csak egy kapitány, egy hadnagy és egy cornet*volt, a század gyakorlatait a hadnagy vezette.

A főhadnagyi rendfokozat csak 1769-ben lett általánosan bevezetve; a hadnagyot azóta „alhadnagyának nevezték. Az alhadnagyok 1852-től 1867-ig két csoportba: „1. és 2. osztályú alhadnagyok” voltak osztva. 1867 óta nincsenek alhadnagyok, hanem csak egyszerűen „hadnagyok”.

A zászlósi rendfokozat eredeti alakja a „kornét” volt, aki a század legfiatalabb tisztjeként szerepelt. Ő volt a század zászló-tartója és a zászlóért életével volt felelős. Háborúban a felderítő és a hadiköveti szolgálatot, valamint a többi különös kiküldetést a kornét látta el. A halálra ítélt huszárok számára az ezred 2 kornétjának kellett kegyelmet kérnie. A kornét látogatta meg a betegeket és ő vezette a legénységet a reggeli és esti imához, ünnepnapokon pedig istentisztelethez. A kornéti rendfokozat 1759-ben felhagyatott. 1867-ben mint hasonló rang rendszeresített a „hadapród tiszthelyettes” állása, mely 1908-ban „zászlósira változott át. . A hadapród tiszthelyettesek, illetőleg a zászlósok, a századoknál alantós tiszti szolgálatra alkalmaztattak, illetőleg alkalmaztatnak ma is.

Az eddig említett tiszti rangokon kívül nem harcoló szolgálatra még mások is voltak és vannak beosztva a huszárezredeknél.

1. Az ezred törzséhez tartozott régente a *szállásmester* (Quartiermeister), kit 1767. óta csapatszámvivőnek neveznek. Régente ő volt az ezred legidősebb hadnagya; ő vezette az ezred számadásait és irodai ügymenetét, egyben ő volt a fizetőmester is. A számvivők 1857-től 1860-ig átmenetileg katonai hivatalnokok voltak. 1860-ig az ezred egyenruháját viselték, kivéve a szolgálati

jelvényt. 1857-ig háromszögű kalapjuk volt, 1860-tól 1869-ig huszárcsákót hordtak.

2. A *hadbíró*. Eleinte mint ezredtitkár is szerepelt és az ezred levelezését, valamint az ezred történetének szerkesztését is ő látta el. Később kizárólag a fegyelmi ügyek előadója lett. Meghatározott tiszti rendfokozat nem volt a hadbíró számára, azonban a címzetes főhadnagyi vagy címzetes századosi rendfokozat adományozható volt neki. Külön hadbírói egyenruha nem volt, hanem a hadbíró az ezred egyenruháját viselte. 1868-tól a huszár-ezredeknek nincs külön hadbírájuk.

3. Az *ezredlelkész*, általánosan ismert néven „Regimentspater”, vagy „Regimentskaplan” az egész ezred vallásos és lelki gondozását, vezette. 1868-ig az ezred tagjai külön egyházközséget alkottak. A házassági, születési, keresztelési és halálzási anyakönyveket az ezredlelkész vezette, egyben a katonák gyermekeinek oktatását is végezte, mely célból egy írásban és olvasásban jártas katona segédkezett neki. Háborúban ő nyújtott lelki vigaszt a betegeknek és sebesülteknek. 1868 óta a huszárezredeknek nincs külön lelkészük.

4. Az *ezredtitkár*, mint külön szolgálati állás, csak a 18. század elején szerepelt. Az ezredtitkár látta el az ezred hivatalos levelezését és szerkesztette az ezredtörténelmet. A spanyol örökösödési háború elején ezen állás megszűnt, a teendők pedig a hadbíróra szálltak át.

5. A „*strázsamester-hadnagy*” vagyis hivatalos német néven „Wachtmeister-Lieutenant” volt a mai ezredsegédtiszti állás eredeti alakja. A strázsamester-hadnagy nem volt tiszt, hanem az ezredben mint a rangban legidősebb őrmester szerepelt és mint ilyen 1752-ig botbüntetésben is részesíthető volt; általában „Adjutant”-nak nevezték. Legelső sorban a főstrázsamesterhez, mint az ezred legfőbb végrehajtó közegéhez volt rendelve és az ezred levelezésének egyrészét az ezredparancsnok nevében ő intézte. Ő szerkesztette az ezred állományáról szóló táblázatokat is. Az ezred levelezésének nagyobb részét, mint tudjuk, eleinte az ezredtitkár, később a hadbíró látta el. 1802-től az egész levelezés az adjutant kezébe ment át, ki – mint az ezred legfiatalabb hadnagya – ezentúl tiszti rangot viselt és „ezredsegédtiszt”-nek nevezték. Ma az ezredsegédtiszti állás igen fontos alkalmazás és idősebb főhadnagyokat, sőt századosokat neveznek ki ezen szolgálatra.

6. Az *élelmező mester* 1769-től élelmező tisztnek nevezetik. Ezt a szolgálatot az alantos tiszték egyike, látta el.

7. Az *ezredsebész*, a „Regiments-Feldscher”, ellenőrizte a „Compagnie-Feldscher”-eket. A legfiatalabb kornét után sorolt és tiszti kardbojtot viselt. 1801-től „tábori orvosnak” majd „ezredorvos”-nak nevezik és századosi rangban áll. Az ezred egészségügyére ügyelt fel és neki voltak alárendelve az osztályok és a századok sebészei. Előbbiek 1801-től „főorvos”-nak, utóbbiak „a!orvos”-nak neveztetnek. Az orvosok kezdettől fogva külön egyenruhát viseltek, jellegzetes fekete hajtókával.

8. A „*fő-kovács*” – „Oberschmied” – állását 1769-ben rendszeresítették. Ő volt az ezred legfőbb állatorvosa és felügyelete alatt állottak a századok gyógykovácsai. Felelős volt, hogy az ezred kocsijai és tábori kovácsműhelyei jó karban legyenek. A remondák átvételénél, valamint a szolgálatképtelenné vált lovak kiselejtezésénél közreműködött. 1857-ig altiszti (örmesteri) rangot viselt, azóta katonai tisztviselő.

Az ezredtörzs ezen tiszti, illetőleg katonai tisztviselői személyzete, mint láttuk, nagy részben ma is megvan, sőt a különleges alkalmazású tisztekkel (mozgósítási előadó, fegyvertiszt stb.) továbbá az ezred utászszakasz parancsnokával és a raktártiszttel idők folyamán ki is bővült.

Az ezredtörzshöz tartoztak még különféle altiszti és legénységi egyének is és pedig:

1. A *kocsimester*, aki az ezred vonatának, vagyis trénjének vezetője volt. Hatalmas szervezet volt régente az ezred trénje, amely a kocsik százaiból és a vezeték lovak nagy tömegéből állott. Fogalmat alkothatunk az ezredtrén nagyságáról, ha elgondoljuk, hogy a régi időkben a legfiatalabb hadnagyocskának is volt legalább egy kocsija és egy csomó vezeték lova; a csapat számára pedig rengeteg élelmet és málnát szállítottak. A kocsimestert ma törzsvezetőnek hívják.

2. A *foglár*, vagyis „profósz” volt az ezred-börtön felügyelője. A régi idők szigora folytán az ezred-börtönöknek mindig volt lakója, így a profósz, sajnos, mint fontos egyéniség szerepelt. Midőn az ezredbíróságok megszűntek, megszűnt a külön ezred-„stokház” és vele együtt a profósz állása is. Ha ma a huszár rossz fát tesz a tűzre, azt az egy-két napi egyest az őrség melletti

fogdában üli le, ha pedig súlyosabb a vétsége, valamely katonai fegyrintézetbe kerül.

3. Az *ezred-üstdobos*, hivatalos nyelven „Regiments Pauker”, az ezredtrombitás elődje „volt. 1769-től nincsenek a huszároknál üstdobok, így Regiments-Pauker sincs, hanem ezredtrombitás van helyette. Az ezredüstdobosnak, illetve az ezredtrombitásnak régente több nyelvet kellett beszélnie, miután az ellenséghez követ gyanánt azelőtt mindig öt küldték. 1802-ig saját lovat volt köteles tartani. Kezdetől fogva őrmesteri rangja volt.

4. A „*Fourier*”-ok a mai szám vivő altisztjeit és az irodákban alkalmazott altisztek elődjei voltak. 1798-ban külön – szürke «-egyenruhát és tisztviselői kardot kaptak. 1855 óta *Fourier* nincs.

5. A *zászlótartó* rangja megfelelt a mai szakaszvezetői rangnak. 1857-től őrmester volt. 1868-ban, miután a huszároknak többé nincs zászlójuk, a zászlótartó szolgálati állása is megszűnt.

6. Az *ezred-szabó*, *ezred-szjgyártó* és *ezred-nyerges* szintén altisztek voltak. A régi időkben a polgári iparágak nem lévén annyira kifejlődve, a huszárezredek kénytelenek voltak maguk tartani ilyen mesterembereket, miután a ruházatot és felszerelési legtöbbszörre maguknak kellett előállítani. A későbbi időkben ezen cikkeket a kincstár már kész állapotban adta a csapatoknak, a kisebb javításokra a századok legénységéből pedig mindig akad mesterember, így külön mesteremberi altiszti állásokra e tekintetből nincs többé szükség.

7. Az *ezred-karmester* szolgálatát, míg a huszárezrednek zenekara volt, az ezredtrombitás látta- el.

Az ezredtörzshöz tartozó többi altisztek és egyéb legénységi állományú egyének már az újabbkori szervezés folytán rendszerezésük (egészségügyi segéd, kötszervivő, mészáros, hajtó-huszárok stb).

A *századnál* az őrmester, a káplár, a trombitás, a gyógykovács, a szjgyártó – és természetesen a közhuszár -*■ kezdetől fogva megvoltak. A szakaszvezetői rendfokozatot csak 1854-ben rendszerezítették. A számvivő altiszti teendőkre, mint az ezredtörzs altisztjeinél már említettük, régente a „*Fourier*”-ok szolgáltak. Irodai szolgálatra volt rendelve a századoknál az 1722-ben eltörtült „*Musterschreiber*” is.

A századtrombitásnál megemlézésre méltó, hogy régente, midőn

a századhoz valamely új tiszt bevonult, a trombitásnak „Trinkgeld” volt illetékes. A trombitásnak régente szürke lova volt, mely szokás még sokáig fenmaradt. – A járőrvezető, régi néven vicekáplár, régente is megvolt és csak időközben átmenetileg töröltetett el. – A tisztiszolga régi elnevezése „Fourierschütz”, később „Privatdiener” volt. A kapitánynak a 18. század közepéig két szolgálta volt illetékes.

A huszárlovak.

Meg kell emlékeznünk még a huszárlovakról. A régi idők huszára maga szerezte be lovát; Midőn a huszárezredek „reguláris” csapatok lettek, a lovak beszerzéséről a kincstár gondoskodott.

A huszároknak általában kisebb, könnyű lovaik voltak. Míg a hadsereg többi lovasságánál meg volt határozva, hogy a lovaknak milyen színűeknek kell lenni, a huszároknál mindenféle szín meg volt engedve.

Az osztrák örökösödési háborúban – 1742. – a huszárló magassága 147-158 cm. volt; beszerzése 40-45”forintba került. 1768-ban már 15, később 17 aranyat fizettek érte. A huszárlovakat Magyarországból és Erdélyből szereztek be. 1781-ben a legkisebb magasság 152 cm.-ben állapított meg; 1869-ben 155 cm.-re emeltetett fel. Áruk az idők folyamán emelkedett. 1860-ban már 150-170 forintot fizettek egy huszárlóért, 1870-ben pedig 200-at.

lóbeszerzést eleinte lókereskedők végezték, majd az ezred maga gondoskodott róla. A múlt század második felében szerveztettek az állandó pótlovazó bizottságok, melyek egy-egy törzstiszt vezetése alatt vásárolják a lovakat és osztják szét az ezredek között. Jelenleg minden egyes huszárezred valamely ilyen pótlovazó bizottsághoz van utalva. A huszárló magassága 158-166 cm. Ára a világháború előtt 800 korona volt. Szürke és egészen világos szinti lovakat, miután ezek a terepen az ellenség szemében jobban feltűnnek, csak nagyon kivételes esetekben vásárolnak meg.

II. RÉSZ.

A jelenleg fennálló huszárezredek története.

1. Huszárezred.

1756-ban I. Ferenc német császár a nyitrai megyei Holicson egy huszárezredet állított fel, mely a „Holicsi huszárezred” nevet kapta és amelyhez Nyitrai megyéből, majd később Pozsony-, Pest- és Heves megyéből is verbuválták a legénységet.

A „holicsi huszárok” Soroksárra vonultak és ott folyt az új ezred begyakorlása. A harctérre való indulás előtt – 1757-ben – Ferenc császár meglátogatta ezredét és díszes zászlót adományozott neki, melyet ez alkalommal szenteltek fel. Az ezred eddigi elnevezését megváltoztatták és ezentúl „Császár huszárokénak nevezték.

A harctéren Csehországban, Bilánál kapta a tűzkeresztséget; részt vett továbbá a híres kolini csatában, majd Görlitznél, Schweidnitznél, Breslaunál és Leuthennél harcolt.

A következő évben – 1758-ban – a Hochkirch melletti csatában, egyes századai azonkívül kisebb ütközetekben is, úgy mint Ruppensdorfnál, Halbstadtnál és Liebaunál, vívtek.

1759 márciusában Greifenbergnél sikeres rajtaütést hajtott végre a poroszokon, a nyár folyamán pedig Maxennél és Meissen-nél küzdött.

1760-ban résztvett a torgau-i csatában. Kisebb osztagai egyes kisebb csatákban is ütöttek egyet-egyét a „burkusokon”.

1761-ben a szászországi csatatérre került, azonban ezen évben két eskadronja kivételével, melyek a Strehla melletti rajtaütésben vettek részt, nem volt tűzben.

1762-ben másik két eskadron, Kiss Ferenc alezredes vezetésével, sikeres rajtaütést hajtott végre Windisch-Bornára, egy eskadron pedig, Buday kapitány vezetése alatt, Fürstenaunál ugrasztott szét egy nálánál jóval nagyobb ellenséges csapatot. Ismét más eskadronok és pedig az egyik Schweidnitz védelménél, a másik Peilaunál, verekedett. Ezen év hozta meg a „Császár huszárokénak az első Mária Terézia-rendet, mely Kiss Ferenc alezredes hősi mellét díszítette, ki az előbb említett windisch-bornai rajtaütésen kívül még 1759-ben Greifenbergnél, később pedig Kammerndorfnál tüntette ki magát.

Az ezred a hét éves háborút követő éveket 1763-tól Késmárkon, 1766-tól Svedléren, 1772-től Tarnopolban, 1774-től Hifsyatinban, 1775-től pedig a Zlocow melletti Oleskoban töltötte.

1765-ben új ezredtulajdonost kapott, József trónörököst, a későbbi császárt. Elnevezése – „Császár huszárezred”-azonban továbbra is változatlanul megmaradt.

1768-ban a felosztatott Hadik-huszárezredtől egy eskadron, 1775-ben pedig az ugyancsak felosztatott Török-huszárezredtől az ezredesi osztály ezen ezredbe olvasztatott be.

1769-ben a hadsereg összes lovasezredei között a 2. rangszámot kapta.

Az 1778-1879. évi bajor örökösödési háborúban a csehországi sereghez osztatván be, a prausnilzi, Iiermannseifeni és trautenauai ütközetekben vett részt.

Békekötés után Oleskoba került vissza, honnan 1786-ban Zlocówba, egy év múlva Rzeszówba, majd ismét Zlocówba helyezték át.

Az ezred 1781-ig egész Magyarország területéről toborzott. 1781-ben újoncozás tekintetében a 32. gyalogezred akkor óbudai oborzó kerületéhez utaltatott, mely a mai Pest-, Nógrád- és a szomszédos vármegyék területére terjedt ki.

Az 1788-1790-iki török háborúban szintén részt vett. 1788-ban Coburg herceg hadseregében Bukovinában állott és csak egyes osztagai vettek részt kisebb vállalkozásokban. Később Chotin körülzárolásához került, hol az ezredparancsnok, szoboszlói Mészá-

ros János ezredes, kitüntette magát. 1789-ben Valje-Szakánál és Foksaninál ellenállhatatlan rohamával tűnt ki az ezred; egyik osztálya pedig Matryasovszky őrnagy alatt Martinestienél aratott dicsőséget. Ezen ütközetekben több mint 20 tisztje nyert dicséretet., Az 1790. évet Oláhországban töltötte, ahol csak egyes eskadronjai vettek részt kisebb ütközetekben.

A II. József császár által 1788-ban alapított vitézségi érmek legelőször ezen háborúban kerültek kiosztásra. Az éremnek ekkor még csak két fokozata volt: arany és ezüst.

A Császár-huszárok az 1788-1790. évi háború alatt 4 arany és 49 ezüst vitézségi érmet szereztek, ami abban az időben ' bizony nagy szó volt, miután akkor még csak az egészen különös, kiváló hősi tetteket jutalmazták érdemrenddel. Kisebb hősködésekért a huszár 1-2 aranyat, vagy egy dicsérő jó szót kapott, aminek őszintén örült és Miszke volt rá.

1790-ben az új uralkodó, II. Lipót, majd ennek halála után I. Ferenc császár és király lett az ezred tulajdonosa, mely a francia háborúkat megelőző rövid békeidőt – 1791-1793. – Novosielrcán töltötte.

1793-ban a németalföldi harctérre került, hol báró Blascövich Pál ezredes vezetésével Avernes-le-Secnél kitüntette magát.

1794-ben Catillon, Erquelines, Charieroi és Tleurus mellett küzdött, ott volt továbbá Courtraynál és Tournaynál is, majd a Roer melletti visszavonulás alatt több kisebb ütközetben.

1795-ben felsőerőri Nagy Ferenc ezredes alatt az egyik osztály Ilbesheimmel és Kreuznachnál tüntette ki magát; a 2. őrnagy osztály (7. és 8. század) pedig Fehér őrnagy vezetésével Bacharachnál harcolt.

1796-ban a Maynz helyőrségéhez tartozó 2. őrnagy osztály Wiesbaden mellett volt ütközetben; a többi négy osztály Ambergnél küzdött, majd később Würzburgnál és a Lahn mellett harcolt; négy század azonkívül az aschaffenburgi ütközetben is részt vett. Nagy Ferenc ezredes ezen csatákban a Mária Terézia'-rendet vivta ki magának.

Az 1797. évben csak kisebb vállalkozások voltak, majd az ezred a bajorországi Mühlendorfba került állomásra, onnan 1798-ban Möhringenbe.

Ezen utóbbi évben kaptak a huszárezredek külön új számo-

zást és ezóta nevezik a „Császár huszárok” ezredét „1. huszárezred”-nek.

1799-ben az olasz harctérre osztatott be és Ostrachnál, Liptingennél, meg Stockachnál harcolt. Később a felső Rajnához került, hol gróf Keglevich János ezredes parancsnoksága alatt Offenburgnál ismételten kitüntette magát. Különösen kitűnt itt hősi bátorságával Révay kapitány. Neumühlnél, Unter-Grombachnál és Wieslochnál az ezrednek különböző előőrsi ütközetei voltak.

1800-ban Markbronnál, Gutenzellnél és az Ulm körüli többi harcokban tűntek ki az 1-es huszárok; később a Felső Pfalzban alkalmaztatván, az Abbach mellett vívott ütközetben az I. őrnagy osztály (5. és 6. század) nagy veszteségeket szenvedett.

1801-ben az ezredben immár a harmadik Mária Terézia-rend osztatott ki; az ide újonnan áthelyezett Horváth Antal kapitánykapta, aki meg előbbi ezredében – a 4. huszárezredben – érdemelte ki azt.

Az 1799-1801-ig terjedő idő békehónapjait az ezred Möhringenben, majd Zlocówban töltötte. Ezen utóbbi helyen – 1803-ig maradt.

A francia háborúk ezen első időszakában – 1792-1801. – a legénység között 11 arany és 72 ezüst vitézségi érmet osztottak, ki.

Az 1803-1805-ig Zoikiewben töltött békeidő után ismét a franciák ellen kellett vonulnia. Az Inn folyótól kezdődő visszavonulás alatt Riednéi, Lambachnál és Weyernél voltak ütközetei; utóbbi helyen körülfogatván, igazi huszáros bravúrral kivágta magát és Magyarországra jött. Innen Morvaországba vonult, hol az austerlitz csatát követő napon Kostelnél volt ütközetben. Ezen hadjárat alatt a legénység 13 ezüst vitézségi érmet szerzett:

1805-1808-ig ismét Zoikiewben, 1808-1809-ig pedig Siedlecen volt állomáson.

1809-ben az alezredesi osztály (1. és 2. század) gróf Maggi alezredes alatt Grochównál, a 2. őrnagy osztály (7. és 8. század) pedig gróf Hoditz őrnagy alatt Koknál tüntette ki magát, valamint kitüntetéssel harcolt az egész ezred báró szentgyörgyi Horváth Antal ezredes vezetésével Tuchównál is. Gróf Gaíferburg József 1. őrnagy, ki az 5. és 6. századdal Jedlinskonál egy ellenséges zászlóaljra rajtaütött és azt megsemmisítette, a Mária Terézia-

renddel tüntettetett ki. Nagy kitüntetés érte gróf Hoditz őrnagyot is, akit a 12. számú „Nádor huszárezredéhez” soronkívül alezredekessé neveztek ki.

A legénység 6 arany és 28 ezüst vitézségi érmet kapott. Háború után az ezred visszatért Siedlecre, honnan 1810-ben Tropaubába helyeztetett át.

1812-ben az oroszok ellen a Napoleon segítségére kiállított és Schwarzenberg herceg vezénylete alatt 30.000 főből álló osztrák-magyar hadtestbe volt beosztva. Ezen hadjáratra csak 3 osztályba alakult, a 7. és 8. század legénysége a többi századok között szétszematott. Az egész ezred együttesen sehol sem harcolt, csak egyes osztályai vagy századai, mint portyázó különítmények vívtak kisebb ütközeteket, melyek közül megemlítendő Signiewici, hol az I. őrnagyi osztály (5. és 6. század) kitüntette magát, továbbá Gorodecna, Wizwa és Wisoko-Litowsk. Pauliny Mihály kapitány, mint az egyik portyázó különítmény parancsnoka, az ellenségnek sok kárt okozott és Gnidawánál sikeresen rajtaütött az oroszokon, amiért a Mária Terézia-rendet nyerte el.

Napoleon oroszországi nagy visszavonulása után az ezred mozgósítva maradt és a telet Galíciában töltötte. A 2. őrnagyi osztály (7. és 8. század) újból megalakult.

A következő 1813. évben Napoleon ellen előbb Csehországban, később Szászországban működött. Résztvett a Wust-Olbersdorfnál, Reichenbergnél és a Kratzaunál vívott ütközetekben, majd a népek csatájában Lipszénél és a Hochheimre intézett támadásban.

A francia sereg lipcsei veresége után a szövetséges hadak diadalmasan előrenyomulva a háború színterét francia földre tették át. Az 1. huszárezred a déli hadsereg kötelékében Meximieuxnél, Maçonai, Lyonnál és St. Juliennél harcolt. Bezeredy kapitány századával Dole helység védelmének különösen kitűnt.

1815-ben az ezred Strassburg és Hüningen körüzárolásánál volt felhasználva és kisebb ütközeteket vívott. Ezek egyikében, Hausbergennél, Pauliny Mihály őrnagy újból kitüntette magát.

A francia háborúk ezen utolsó három éve alatt a legénység 4 arany és 22 ezüst vitézségi érmet verekedett ki magának.

Az 1-es huszárok a háború után Gródekbe kerültek, majd a következő évben, 1816-ban, Újpecsre. Innen 1823-ban Bécsbe, 1824-ben Rohatynba, 1831-ben pedig Jaroslauba helyeztettek át.

Huszártiszt 1859-ben.

1830-ban az ezredet újoncozás tekintetében az akkor székes-fehérvári 19. gyalogezred toborzó területéhez utalták, mely Fehér-, Tolna és Veszprémmegyére terjedt ki.

1832-ben Repsben. majd ismét Újpecsen állomásozott, hol 10 évi- maradt.

1835-ben az eddigi ezredtulajdonos, I. Ferenc császár és király meghalt és az új tulajdonos V. Ferdinánd császár és király lett.

1842-ben Eszékre került az ezred. Itt érte az 1848 49-iki magyar „szabadságharc, melyet a magyar lobogó alatt küzdött végig. Eleinte a délvidéken a szerbek ellen alkalmaztatott. Később az egész szabadságharc alatt osztályonként, sőt századonként volt beosztva egyes honvéd hadosztályokhoz és dandárokhoz. Hogy melyik ütközetekben vett részt, sajnos, pontosan megállapítani nem lehet. Bizonyos azonban, hogy alig volt az országban harctér, ahol a „Császár-huszárok”, kiket a honvédseregben is így neveztek, meg ne fordultak volna.

A szabadságharc leverése után politikai okokból Prossnitzban átszervezték. Miután V. Ferdinánd 1848-ban a trónról lemondott, az új uralkodó, I. Ferenc József, lett az ezred tulajdonosa, melynek Hohenmauth, majd Gabel jelöltetett ki helyőrségül. 1851-ben Prossnitzba, 1852-ben Lancutba, 1854-ben Strusów-Brodyba helyeztetett át. 1855-ben Cremonába vonult, onnan 1856-ban Páduába, 1858-ban pedig Veronába került.

1853-tól a szegedi 46. n.ajd 1857-től ezenkívül az aradi 33. gyalogezred kiegészítő területéről is nyerte újoncait. 1860-tól a szolnoki 68. gyalogezred kiegészítő területéhez utalták.

A franciákkal és olaszokkal vívott 1859. évi olaszországi háborúban századonként egyes gyalogdandárokhoz beosztva Cas,ilenál, Vercellinél, Magentánaf. Castenedolonál, Vatesenél, Castel-Venzagonál és Solferinonál harcolt. Ezen hadjáratban 9 tisztje kapott kitüntetést, a legénység között pedig 2 arany, 8 nagy és 9 kis ezüst vitézségi érmet osztottak ki.

Háború után Miranoba, onnan 1860-ban Pordenoneba, 1861-ben Veronába, 1862-ben Grazba, 1863-ban pedig Radkersburgba került állomásra.

1860-ban az olasz harcterén Pulz ezredes hires lovas dandárában Custozánál harcolt, hol 12 tiszt különböző kitüntetést, a legénység 5 arany, 11 nagy ezüst és 13 kis ezüst vitézségi érmet kapott.

Ez volt utolsó háborúja a világháború kitöréséig. A hosszú béke alatt 1866-1871-ig Tarnówban, 1871-1874-ig Temesváron, 1874-1891-ig Fehértemplomban, 1891 -1902-ig Brassóban, 1902-1908-ig Nagyszebenben, 1908-tól pedig Bécsben állomásozott.

1882-től megint a szegedi 46., azonkívül a békéscsabai 101. gyalogezredek kiegészítő területéről nyerte újoncait. 1889-től a temesvári VII. hadtest egész területéről sorozzák.

1898-ban az ezredtulajdonos, I. Ferencz József császár és király, 50 éves uralkodói jubileuma alkalmából, mely egyben 50 éves ezredtulajdonosi jubileum is volt, arany domborművű diszes ezüst trombitát adományozott ezredének, melyen arany jubileumi érem díszlik e szavakkal: „Az ezredtulajdonos 1. sz. huszár-ezredének 1848-1898.

I. Ferenc József halálakor IV. Károly király elrendelte, hogy az 1. huszárezred örök időkre I. Ferenc József császár és király nevét viselje.

Az ezred egyenruhája 160 éves múltja alatt az alábbi változásodon ment át:

1756. Fekete kalpak, vörös mente, sárga hajtókás és zsinóros vörös dolmány, vörös nadrág.

1767. Fekete csákó, sötétkék mente, dolmány és nadrág, sárga gombok, sötétkék tarsoly és sabrak, utóbbi kettő 1770-től „buzérvörös.

1798. Fekete csákó, sötétkék mente, dolmány és nadrág, sárga gombok.

1849. Füzöld csákó, sötétkék mente, attila és nadrág, sárga gombok.

1863. Kucsma füzöld leffentyűvel, sötétkék mente, attila és nadrág, sárga gombok.

1873. Sötétkék csákó, mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

A. cs. és kir. lovassági hadapród iskola növendékei szintén az 1. huszárezred egyenruháját viselik.

2. Huszárezred.

1742-ben az erdélyi rendek egy 1000 lovasból álló huszárezredet állítottak fel. Mária Terézia megparancsolta, hogy ezen ezred az „Erdélyi huszárezred” nevet viselje.

Az új ezred Erdélyből toborozta legénységét és fennállása óta általában mindig erdélyi legénysége volt. Csak átmenetileg és pedig 1875-ben Hajdú-, Bihar-, Szatmár- és Szabolcs-, 1876-tól 1878-ig pedig ezenkívül még Bereg- és Jásznagykunszolnokmegyéből is kapott újoncokat.

Első ezredese Kálnoky Antal gróf volt, ki később tulajdonosa is lett.

1743-ban az erdélyi huszárok Bajorországba vonultak és résztvettek a Rajna felé való előnyomulásban.

1744-ben szintén a Rajna mellett harcoltak és ott voltak a Beinheimnél vívott ütközetben, majd a Csehországba való visszavonulásban.

1745-ben Sziléziában Mochbernél és Pretschnél küzdöttek.

1746-ban a Németalföldön Rocournál, 1747-ben pedig Lawfeldnél voltak ütközetben.

Békekötés után az „Erdélyi huszárezred” Tordán állomásozott. 1752-ben Deésre, 1754-ben Homonnára, 1755-ben pedig Morvaországba helyeztetett át.

1757-ben a kolini csatában; továbbá Görlitz mellett a Moysbergen harcolt.

1758-ban Bethlen ezredes parancsnoksága alatt Landshutnál és Königsgratznál kitüntette magát.

1759-ben Sziléziában Greifenbergnél és Liebaunál küzdött majd Kunersdorfnál ismét kitüntette magát.

1760-ban résztvett a schlesisch-neustadti támadásban; Lindewiesenél kitünt vitézségével. Ezen csatában Simonyi ezredes, báró Veldner alezredes és Seefeld őrnagy különösen kitüntették magukat.

Az 1761. év ütközet nélkül múlt el. 1762-ben Burkersdorfnál és Peilaunál voltak ütközetei.

A háború befejeztével 1763-ban Dévára, innen 1766-ban Nagy-Enyedre került.

1768-ban az akkor felosztatott Hadik-huszárezrednek egy eskadronja ezen ezredhez osztatott be. 1769-ben a hadsereg összes lovasezredei között a 17. rangszámot nyerte. Ugyanezen évben Szászváros lett állomáshelye, majd 1776-ban Deésre helyezték át.

1778-ban Daubanál harcolt. 1779-ben egyes előőrson levő századai Johnsdorfnál és Olbersdorfnál vívtak kisebb ütközeteket, mely alkalommal Blascovich főhadnagy kitüntette magát.

1780-tól Repsben, 1786-tól Agnethlenben, 1787-től Nagy-Ényeden állomásozott. 1784-től Lipót főherceg, Magyarország nádora, a későbbi II. Lipót császár és király, volt a tulajdonosa.

Az 1788-ban kitört török háborúban eleinte az erdélyi szorosoknál kisebb osztagokban őrködött és ismételten résztvett a Vulkán-szorosnál, a Vöröstoronyi-szorosnál és a Töröcsvári-szorosnál vívott ütközetekben. A Valje-Mulierinél és a Bodzai-szorosnál lefolyt harcokban Ott alezredes és gróf Wielhorski őrnagy kitüntették magukat.

1789-ben Ürményi őrnagy egy századdal Kimpolungnál, 3 század Rimniknél, az ezred többi része pedig Ott ezredes vezetésével Porcenjnél harcolt és magát kitüntette.

1790-ben Ott ezredes a kalafati csatában újabb érdemeket szerzett ezredével, amiért a Mária Terézia-rendet kapta.

Az 1. őrnagyosi osztály (5. és 6. század) Turnulnál aratott dicsőséget.

A három évig tartó török háború alatt Ott ezredesen kívül az ezrednek még 20 tisztje nyert dicséretet, a legénység között pedig 3 arany és 52 ezüst vitézségi érem osztatott ki.

1790-1793-ig Segesváron állomásozott. 1793-ban a Felső-Rajnához vonult és részben az egész ezred együtt, részben csak egyes osztályai vagy századai Offenbachnál, Landaunál, a Bien-erdőbeft, azután a lauterburgi vonal bevételénél, St. Jean-de-Luznál, a brumpti erdőben, Reichshofennél, és még néhány kisebb csetepatéban harcoltak. Ezen harcokban ismét igen sok tiszt kapott dicséretet.

1794-ben 300 embere Luxemburg várába osztatott be és azt a következő évig védelmezte. Többi századai nem kerültek ütközetbe.

1795-ben József nádor lett a tulajdonosa.

1796-ban az olaszországi harctéren Mantua várában találjuk az ezredet. Mantuából Rakovszky kapitány, Gavenda főhadnagy és Klein hadnagy kisebb osztagokkal sikeres portyázásokat végeztek.

Az 1797-iki visszavonulásnál csak egy kisebb osztaga került Marburgnál Gavenda főhadnagy alatt ütközetbe.

1798-ban Felső-Ausztriában volt elszállásolva. Ugyanezen évben 3. őrnagyosi osztályát (9. és 10. század) az új 5. huszárezred felállításához adta át, az ezred maga pedig a „2. huszárezred” elnevezést kapta.

1799-ben újból az olaszországi harctéren küzdött, ahol Knesevich ezredes és Hertelendy alezredes Cassanonál, illetőleg az Addán való átkelésnél kitüntették magukat, az egész ezred pedig a Trebbiánál és Novinál, végül Genolánál tűnt ki, azután Cuneo körülzárolásához került. Knesevich Vince ezredes, az időközben a 12. számú Nádor huszárezred ezredesévé kinevezett Hertelendy Gábor alezredes és Rakovszky Márton kapitány az ezen harcokban szerzett érdemeikért utólag – 1801-ben – a Mária Terézia rendet nyerték el.

1800-ban Casteggonál és Pozzolo-Valeggonál harcolt az ezred.

A legénység a francia háborúk 1793-1800-ig terjedő időszakában 12 arany és 88 ezüst vitézségi érmet vívott ki magának.

1801-től 1805-ig Nagy-Enyeden állomásozott. 1805-ben megint az olasz harctérre került, azonban csak egy százada volt ütközetben és pedig a Caldienonál vívott csata utáni visszavonulás alatt. Ezen század parancsnoka, báró Geramb kapitány, hősiességéért és a század kiváló vezetéséért soron kívül őrnaggyá lépett elő.

1806-ban Pettauban, 1807-ben Radkersburgban, 1808-ban és 1809-ben Repsben volt állomáson.

1809-ben ismét Olaszországban harcolt, hol a pordenonei ütközetben Geramb alezredes ismét kitüntette magát. Geramb a későbbi harcok folyamán szerzett érdemei elismerésül ezredessé neveztetvén ki, az ezred parancsnoka lett és a Mária Terézia rendet is megkapta. Az ezred harcolt még Sacilenél, a visszavonulás alatt Castelfranco-Postiomanál, a Piavenél és San Dánielénél, két százada pedig Trevisonál. A császári sereg Jenő, francia alkirály seregei elől Magyarországra vonult vissza. A 2. huszárezred is Magyarországra került, hol a győri csatában, 2 százada pedig Csanaknál harcolt. A derék erdélyi huszárok mindkét helyen néhány sikeres attakot hajtottak végre.

Ezen hadjáratban szerepelt utoljára a magyar nemesi insurrectio, melynek soraiból a hontmegyei huszárosztály a háború után ezen ezredbe olvasztatott be.

A 2-es huszárok az 1809. évi háborúban 4 arany és 19 ezüst vitézségi érmet szereztek.

A háború befejeztével Nagy-Enyedre került az ezred, 1812-ben pedig Szucsavára. Innen indult 1813-ban a Duna mellett gyüle-

kező sereghez, honnan az osztrák-bajor hadtestbe került és Rothenburgnál, majd Hanaunál kitüntette magát.

1714-ben részben egyesítve, részben osztályonként vagy századonként Briennenél, Nogeutnél, St. Martinnál, Bar-sur-Aubenál és Arcis-sur-Aubenál szerzett újabb dicsőséget. Két kapitánya, Kellemen István és Horváth Miklós, a Mária Terézia rendet kapták, a legénység pedig az utóbbi két év alatt 17 ezüst vitézségi érmet szerzett.. 1715-ben Franciaországban volt, de nem került ütközetbe, hanem Trierben állomásozott.

1816-ban visszajött Nagy-Enyedre, hol 1831-ig maradt. Ekkor Klagenfurtba, 1832-ben Radkersburgba, 1836-ban Eszékre, 1842-ben pedig Újpecsre helyezték át. 1845-től elleméri és ittebei Kiss Ernő ezredes, a bánági magyar nábob és később Aradon az osztrákok által vértanúvá avatott honvéd tábornok volt a parancsnoka, aki epredéről főurilag gondoskodott és többek között saját költségén az egész ezrednek fénymázós bőrből csináltatott parádés lószerszámot.

József nádornak 1847-ben bekövetkezett halála után Ernő Ágost, hannoveri király lett az ezred tulajdonosa. Az ő nevét viselte az ezred az 1848/49-iki magyar szabadságharc alatt is, melyet a honvéd hadsereg soraiban küzdött végig és a melyben a legtisztetreméltóbb szerepet töltötték be a mindenki által ismert „Hannover-huszárok”.

A szabadságharc leverése után az ezredet politikai okokból Brandeisban újjászervezték. 1850-ben Klattauba, 1854-ben Podgorzebe, 1855-ben Krakkóba, 1856-ban Bochniába helyezték át, hol 1859-ig maradt.

1852-től Miklós orosz nagyherceg volt a tulajdonosa.

Az 1859. évi háborúban nem vett részt, hanem Felső-Ausztriában állomásozott, majd 1860-ban vissza Galíciába, Zolkiewbe került, innen 1865-ben Lembergbe.

1866-ban 4 századával Münchengratznél, Jicinnél, Königratznél és Roketnitznél harcolt. Egy százada Theresienstadt védőrségéhez tartozott. – Ezen hadjáratban az ezred 7 tisztje nyert kitüntetést, a legénység között pedig 1 arany, 11 első és 13 másodosztályú ezüst vitézségi érmet osztatott ki.

Háború után Prossnitzba, 1870-ben a Lajtha melletti Bruckba, 1871-ben Brassóba, 1891-ben Nagyszebenbe, 1900-ban pedig ismét Brassóba került állomásra.

Fennállása óta a következő egyenruházatot viselte;

1742. Kalpag, sárga mente és dolmány, világoskék nadrág, sárga gombok. A mente és a dolmány később vörös, majd világoskék lett.

1767. Skarlátvörös csákó, világoskék mente, sárga hajtókás világoskék dolmány, világoskék nadrág, sárga zsinórzat, karmazsinpiros tarsoly és sabrak, sárga gombok.

1798. Buzérvörös csákó, világoskék mente, dolmány és nadrág, sárga gombok.

1849. Fehér csákó, világoskék mente, attila és nadrág, sárga gombok.

1863. Kucsma fehér leffentyűvel, világoskék mente, attila és nadrág, sárga gombok.

1868. Kucsma fehér leffentyűvel, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

1873. Fehér csákó, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

3. Huszárezred.

Forgách generális 1702-ben toborozta Győr, Esztergom, Komárom és Veszprém megyék területén. Az új ezred, melynek tulajdonosa és egyben parancsnoka is az alapító Forgách generális lett, a Rajnához küldetvén, Landau ostrománál alkalmaztatott.

1703-ban nagyobb vállalatban nem vett részt.

1704-ben Lehoczky Márton ezredes lett a tulajdonosa. Ezen évben eleinte Badenben, majd a Felső-Pfalzban működött; később a hohen-aschauti ütközetben vett részt. Lehoczky ezredes sok, ügyességgel végrehajtott rajtaütésnél ismételten kitüntette magát.

1705-ben Bajorországban állott és Sendlingnél volt harcban. Ezen évben a felosztatott Czungenberg, Csáky és Gombos'-féle huszárezredek egyes részei ezen ezredbe olvasztattak be. ,

1706-ban Aidenbachnál volt ütközete. 1707-ben ismét a Felső-Rajnáánál, leginkább Freiburg és Landau helyőrségében volt alkal7 mázva. Babocsay alezredes sikerült rajtaütést hajtott végre Ellingenre.

1708-ban egyik része a Rajna mellett, a másik Bajorországban volt, ütközetbe azonban ez évben nem került.

1709-ben az egész ezred a Felső-Rajnáánál az ettingi vonalon volt beosztva; később Rumersheimnél harcolt.

Az 1710. és 1711. éveket felváltva a Rajnáánál és Bajorországban töltötte. Kisebb vállalkozásokban ismét kitüntette magát, melyek közül említésre legméltóbbak a Babocsay alezredes vezetése alatt Erlebachra intézett és a Trentsényi kapitány által Lauterburg mellett végrehajtott rajtaütések.

1712-ben néhány százada ott volt a lauterburgi vonalra intézett támadásnál. Ezen évben a már ismételen említett hős, báró Babocsay Pál, immár ezredes, lett az ezred tulajdonosa és egyben parancsnoka is, mely 1713-ban Landau¹ ostromában tüntette ki magát.

Az 1714-től 1716-ig terjedő időt Veszprémmegyében töltötte.

1716-ban egy része – 300 ember – Carlovitznál, az egész «ezred pedig a pétervaradi csatában, majd Temesvár ostrománál harcolt. 1717-ben jelen volt Belgrád ostrománál és a Dunán vert hidat védelmezte. Később a visszavonuló törökök üldözése közben egyes osztagai Új-Palánkánál és Orsovánál harcoltak, majd a Zwornik ellen indított vállalatban vettek részt.

1718-tól Magyarország különböző vidékein volt beszállásolva. 1733-tól 1734-ig Sziléziában állomásozott.

1727-ben báró Dessewffy István tábornok lett a tulajdonosa.

1734-ben a Rajnáánál találjuk. Két eskadronja Philippsburg ostrománál alkalmaztatott. 1735-ben a Rajna mellett kisebb vállalkozásokban több százada tüntette ki magát.

Háború után 1737-ig a Bánságban volt elszállásolva.

1737-ben Festetics ezredes vezetése alatt Bagna-Palanka elfoglalásánál tüntette ki magát. Horváth kapitány több sikeres portyázást hajtott végre.

1738-ban ütközetbe nem került. 1739-ben részt vett a grockai csatában.

Háború után Temesvárra került, majd 1740-től 1741-ig Pesten állomásozott.

1741-ben a sziléziai sereghez osztott be. Ott volt a mollwiti csatában, azonban nem került tűzbe. Egyes századai «kisebb portyázásoknál és előőrsi ütközetekben tüntették ki magukat. Később Csehországba vonult és Neuhausnál vívott győzelmes ütközetet.

1742-ben részt vett a casloui csatában és Pisek bevételében, hol

a huszárok lovaikról leszállva, a városkaput felrobbantották és a Nádasdy (jelenleg 9.) huszárokkal egyesülve, a városba nyomultak és azt elfoglalták. Azután Pilsennél és Prága ostrománál harcolt. Ezen évben az ezredtulajdonos, báró Dessewffy altábornagy, meghalt. Helyébe ezredtulajdonossá báró Festetics József tábornok neveztetett ki.

1743-ban Eger ostrománál Csehországban maradt.

1744-ben Bajorországba került, majd részt vett a Rajna felé való előnyomulásban.

1745-ben a sziléziai seregnél volt beosztva, hol Habelschwerdt-nél, majd később a hohenfriedbergi és a soori csatákban vett részt. Gróf Dessewffy Ádám alezredes ezen hadjáratban többszörösen kitüntette magát. Az ezred azután a németalföldi hadszíntérre került és az 1746/47. évi hadjáratokban nem vett részt.

Négy százada közben Olaszországba küldetett, azonban nem-sokára ismét bevonult az ezredhez, mely 1748-ban a felosztatott Trips-féle huszárezred egy eskadronjával kiegészítve, Szatmárra vonult állomásra. 1751-ben Nagy-Enyedre, 1752-ben Fogarasra, 1754-ben pedig Tokajba helyeztetett át, hol a hétéves háború kitöréséig, 1756-ig maradt.

1756-ban csak Ober-Plessnél volt kisebb csatározásban.

1757-ben részt vett Brandeis bevételében és a kolini csatában, hol Nauendorf alezredes kitüntette magát. Ezen évben gróf Széchenyi Antal tábornok lett a tulajdonosa. Az év későbbi felében Gothánál volt még ütközetben.

1758-ban báró Vécsey István ezredes parancsnoksága alatt az ellenségnek a bambergi területől való kiűzésében szerzett babérokot.

1759-ben ott volt Herrfeld bevételénél, azonkívül az ochsenfurti és a meisseneni csatákban, végül Petrovsky ezredes vezetésével Maxennél kitüntette magát.

1760-ban Drezdánál, Kunzendorfnál és Torgaunál harcolt.

1761-ben Szászországban működött és Seligenstadtnál volt ütközetben.

1762-ben részt vett a meisseneni rajtaütésben, a pretschendorfi sáncok ellejii támadásban és a freibergi csatában. Petrovsky Ferenc ezredes az ezred mindenkori kitűnő vezetéseért ezen évben a Mária Terézia-rendet kapta.

Háború után Troppauba, majd Bielitzbe helyezték. 1767-ben

új ezredtulajdonost kapott, Újházy Ferdinánd tábornokot. 1768-ban Újházy generális a mai 4. huszárezred tulajdonosa lett, helyébe ezen ezrednél gróf Esterházy Imre tábornok került.

1768-ban az ezred, melybe az eddigi és akkor felosztatott „Esterházy Imre huszárezred” egy százada is beolvasztatott, Sáros-patakra, 1772-ben Lembergbe, 1774-ben Tarnóba, majd Bochniába helyeztetett át

1769-ben a hadsereg lovasezredei között a 32. rangszámot kapta.

1775-ben a felosztatott „Wurmser huszárezred” őrnagyi osztálya hozzácsatoltatott.

1777-től 1778-ig Sucawaban állomásozott. Az ezen évben kitört bajor örökösödési háborúban egyes kisebb ütközetekben, úgymint Mittelwaldenél, Grulichnál és Troppaunál harcolt.

1779-ben egyes osztályai és századai Ronwaidnál, Schlesisch-Neustadtnál és Freiheimersdorfnál vitézkedtek. Báró Poutet Károly kapitány többszörösen kitüntette magát és a Mária Terézia-rendet nyerte el.

Hadjárat után az ezred Wagstadtba került állomásra.

1781-ben a legénység kiegészítése tekintetében a 33. gyalogezrednek akkor Hcnt-, Bars- és Zólyom-, továbbá 1809-ig még Esztergomgyéyre is kiterjedő toborzó kerületéhez utaltatott. Legénységét nagyon sokáig, egészen 1852-ig, ezen megyékből nyerte.

1785-Len Reichstadt, majd 1790-től Gabel volt az állomáshelye.

1790-ben két osztálya Csehországban állott készenlétben. Egy osztálya, mely még 1784-ben a Németalföldre küldetett, a felkelők ellen Evrehaillenél, Assessenél és Censé de Vietnél harcolt. Az osztály parancsnoka, Stephaics Ferenc őrnagy, valamint a két századparancsnok, Tóth és Sombory kapitányok, többszörös dicséretet arattak. 1792-ben az egész ezred Németalföldre vonult és egyes osztályai a Champagne ellen indított vállalatban, valamint a Croix-au-Bois mellett vívott ütközetben vettek részt. Ezen évben ezredtulajdonosa, Esterházy gróf, lovassági tábornok, meghalt, de helyét két évig nem töltötték be.

1793-ban osztályonkint, sőt századonkint Tirlémontnál, Neerwindennél, Maubeugenél, Templeuvenél, Annapesnél, Etreuxnél, Mons-eu-Pévellenél, Cysoingnál, végül Marchiennes bevételénél

harcolt. Stephaics Ferenc alezredes osztályával (1. és 2. század) la Roctie helységben a franciakon sikerrel rajtaütött, amiért a Mária Terézia-rendet nyerte el.

Kívülről az ezred parancsnoka, Dévay ezredes, továbbá Szent-Kereszty, Vájna és Löpper őrnagyok, valamint az ezrednek még 20 tisztje különböző vállalatokban szerzett érdemeikért dicséretben részesültek.

1794-ben az absconi és a vauxi ütközetekben harcolt dicsőséggel. Vauxnál Löpper őrnagy osztályával több ágyút hódított el a franciáktól. A további harcok folyamán, úgymint Landreciesnél, Tournaynál, Toureringnál, Tonyernnél és Houlain-St. Simeonnál, Begány és Kovács őrnagyok tüntették ki magukat. Ezen évben estei Ferdinand Károly főherceg lett a tulajdonosa.

1795-ben Mannheim előtt állott. Különösen Stephaics alezredes tüntette ki magát osztályával (1. és 2. század), ki Neckarhausennél a franciákat megfutamította, Mannheimnél pedig az ellenséges tábor megrohanta és elfoglalta.

1796-ban a Felső-Rajnáánál találjuk az ezredet. Úgy az egész csapattest, mint egyes századai ezen évben Mündelheimnél, Appenweiernél, Oberkirchnél, Dillingennél, Nerestieimnél, Friedbergnél és Bieberachnál vívtak ütközeteket. Löpper Ferenc őrnagy és Mecséry Dániel kapitány ismételten bebizonyított hősiességük jutalmául a Mária Terézia-rendet nyerték el.

1797-ben a Rajnáánál állott, azonban nem került tűzbe.

Az 1798-ban bekövetkezett rövid békeidőre Sigmaringen volt az állomáshelye. Ezen évben kapta a „3. huszárezred” elnevezést; 3. őrnagyi osztályát (9. és 10. század) pedig az akkor felállított 7. huszárezred alakításához adta át.

1799-ben a németországi hadszíntéren Ostrachnál, Stockachnál, Donaueschingennél és Alt-Breisachnál harcolt. 1800-ban a Felső-Rajnáánál működött. Kisebbségi ütközetek voltak Breisachnál és Schlengennél. Később a wettenhauseni és a schwabmüncheneri ütközetekben kitüntette magát; végül résztvett a hohlenlindeni csatában. Ezen évben Andrassy János, az ezred alezredese, ki már 1796-ban mint kapitány ismételten kitüntette magát, legutóbb pedig Breisachnál szerzett érdemeket, a Mária Terézia-rendet nyerte el. A legénység az 1790-től 1800-ig terjedő idő alatt 20 arany és 140 ezüst vitézségi érmet verekedett ki magának.

Békekötés Után Moorra került állomásra, honnan 1804-ben Radkersburgba helyezték át.

1805-ben az olaszországi harctéren volt, hol Caldieronál, alezredesi osztálya (1. és 2. század) azonkívül Castelveccionál, az ezredesi 2. (jelenleg 4.) század Villanuovánál, az ezredesi 1. (jelenleg 3.) század pedig Bésán Károly kapitány vezetésével San Pietro-Engunél harcolt. Bésán kapitány itt a Mária Terézia-rendet vivta ki magának. A legénységi kitüntetések pedig 4 arany és 5 ezüst vitézségi éremmel szaporodtak.

Háború után Troppau, majd Gabel jelöltetett ki állomáshelyéül. 1807-ben Jicinbe, 1808-ban vissza Troppaubába helyezték.

Az 1809-iki háború alatt dicsőséggel harcolt Németországban Hausennél és az eglofsheimi lovassági ütközetben. Résztvett az asperni csatában is, majd újabb dicsőséget aratott Wagramnál, a Markgrafen-Neusiedelre intézett nagy lovas támadásban. Az ezred parancsnoka, Sachsen-Coburg Ferdinánd herceg ezredes, a Mária Terézia-rendet nyerte el, Dévay őrnagy pedig ismételt dicséretben részesült. A legénység között 6 arany és 7 ezüst vitézségi érmet osztottak ki.

Az 1810-ben kezdődő békeidőt Sárospatakon, majd 1812-től Christianopolban töltötte.

1813-ban Drezdánál, Zeitznél, Chemnitznél, Penignél, Liebert-/wolkwitznél és Lipcsénél harcolt. Az ezen hadjáratban szerzett érdemek elismeréséül Sulke János hadnagy ar Lipót-rendet kapta, báró Marschall Lipót kapitány soronkívül őrnaggyá lépett elő, báró Surkhardt Ferenc kapitány, gróf Krasicki László és Wenzel Frigyes főhadnagyk pedig dicséretben részesültek.

1814-ben az első 6 század Langresnél, Briennenél, Monte-reannál, Fontaine-Guerinsnél, Arcis-sur-Aubenál és la Fère-Champenoisenál harcolt, mely utóbbi helyen különösen kitüntette magát. A 2. őrnagyi és a két Veliten-osztály – összesen szintén 6 század – a délfranciaországi hadműveletekben vett részt. 1815-ben az egész ezred a Franciaországban működő hadsereghez volt beosztva és Dannemariénél, továbbá Belfortnál küzdött.

Az 1813-1815-iki háborúk alatt a legénység 7 arany és 24 ezüst vitézségi érmet szerzett.

A francia háborúk lezajlása után Troppaubába került állomásra. 1820-ban Vicenzába, 1821-ben Paduába, majd Cremonába, 1822-

ben ismét Vicenzába, 1823-ban Alessandriába, néhány hónap múlva pedig Milanóba helyeztetett át.

1821-ben 1. őrnagy osztálya (5. és 6. század) a nápolyi, 2. őrnagy osztálya (7. és 8. század) pedig a piemonti mozgalmak elnyomására indított hadjáratokban vett részt, ütközetbe azonban nem került.

1824-ben Bécsbe került helyőrségre.. 1825-ben Lovas-Berény, 1826-ban Moór, 1832-ben Kecskemét lett az állomáshelye, majd 1836-ban Gyöngyös, 1842-ben pedig Sárospatak, itt érték az 1848. év nagy eseményei.

A 3. huszárezred az 1848/49. évi szabadságharcot a honvéd hadsereg soraiban küzdötte végig, hol a hős „Ferdinánd huszárezred” fényes nevéhez sok újabb dicsőség fűződött.

1849-ben, a szabadságharc leverése után, politikai okokból Troppauban újjászervezték. Itt maradt állomáson 1851-ig, midőn is Brzezanyba helyeztetett át.

1850-től Károly bajor herceg nevét viselte,

1853-ban kiegészítés tekintetében a nagyváradi 37. és a szegedi 46. gyalogezredek toborzó kerületeihez utaltatott.

Régi toborzó kerületéből, vagyis Hont-, Bars- és Zólyom megyéből 73 évig kapta legénységét, azt a legénységet, amely száz verés csatában járult hozzá a magyar huszár nevének világraszóló dicsőségéhez. Ezen 73 év alatt szerzett az ezred annyi vitézségi érmet, hogy e téren a világháború kezdetéig az összes lovasezredek között az első helyet foglalta el. Arany vitézségi érmeinek összegével pedig a hadsereg minden fegyvernembeli csapatai között szintén a legelső helyen állott.

1857-től az akkor már aradi 33. és a nagyváradi 37. gyalogezredek toborzó kerületeiből sorozták.

1859-ben az olasz harctérre küldetett, hol azonban a solfe-

Huszár a jellegzetes fehér huszárköpenyben. (1878.)

rinoi ütközetben csak közvetve vett részt. Ezen hadjáratban egy tisztje kapott kitüntetést, a legénység pedig 1 arany, 3 első- és 2 másodosztályú ezüst vitézségi érmet szerzett.

Háború után Grazba vonult állomásra.

1860-ban 4. osztályát (7. és 8. század) az akkori 2. önkéntes (jelenlegi 14.) huszárezrednek adta át.

1861-ben Castelfrancoba, 1862-ben Veronába, 1863-ban Sacilebe, 1864-ben pedig Klagenfurtba helyeztetett.

1866-ban 3 százada, a Bujanovich-féle lovasdandárban, egy százada pedig a 7. hadtest kötelékében vett részt a custozzai csatában, míg egy százada Verona várórségéhez tartozott. Ebben a háborúban az ezredtől 2 tiszt nyert kitüntetést; a legénység 1 arany, 8 első- és 34 másodosztályú ezüst vitézségi érmet kapott.

1866-ban az ezred tulajdonosa, Károly bajor herceg, politikai okokból lemondott ezen méltóságáról és Folliot de Crenneville Lajos gróf altábornagy lett az ezredtulajdonos.

Az ezred 1866-tól a világháború kitöréséig békét élvezett. Ezen időt Saazban, 1868-tól Brandeisben, 1871-től Medgyesen, 1876-tól Nagyszébenben, 1891-től Fehértemplomban, 1892-től Temesváron, 1894-től Aradon, 1904-től Gródekben, 1910-től Przemysiben, 1912-től pedig Sopronban töltötte.

Újoncait 1868-tól 1878-ig a szegedi 46. és a szolnoki 68., 1878-1883-ig a nagybecskereki 29., az aradi 33. és a szegedi 46., 1883-1889-ig a nagybecskereki 29. és a temesvári 61. gyalogezredek hadkiegészítő kerületeiből, 1889 óta pedig a temesvári 7. hadtest egész területéről kapta.

1876-ban Thurn és Taxis Imre herceg, lovassági tábornok lett a tulajdonosa.

1888-tól örök időkre futaki Hadik András gróf tábornagy nevét viseli.

Fennállása óta a következő egyenruhákat viselte: 1702 és 1757 között, hogy melyik évtől, nem lehet pontosan meghatározni, sötétkék mentéje, dolmánya és nadrágja volt. Ezt a ruházatot megtartotta egészen 1868-ig.

1767-ben a dolmány hajtókái, a zsinórzat, a tarsoly és a sabrak színe karmazsinpirosban határozott meg, az addig viselt kalpag helyett pedig szürke csákót kapott.

A csákó színe 1849-ben fehér lett, valamint az 1863-tól 1873-ig viselt kucsma leffentyűje is fehér volt.

1868-ban sötétkék helyett buzérvörös nadrágot kapott.

A ruházat gombjai mindig sárgák voltak.

1873-tól az ezred ruházata fehér csákó, sötétkék mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

4. Huszárezred.

1733-ban 3. századát gróf Hávor ezredes saját költségén állította fel Zalamegyében, a többi hétre a kincstártól kapta a toborzási költségeket.

1734-ben az olaszországi harctérre indíttatott, hol Quistellonál, Guasíallanál és Reverenél vívta első harcait.

Tulajdonosa és első ezredparancsnoka gróf Hávor Miklós ezredes volt.

1735-ben az ezred ismét Reverenél és S. Michelenél harcolt. Molnár kapitány századával Sabbionettánál rajtaütött az ellenségen és kitüntette magát.

1736-ban a „Hávor huszárok” Vigenanoba, innen 1739-ben Cremonaba kerültek állomásra, hol 1742-ig maradtak.

1742-ben 2 eskadron kivételével, melyek Bajorországba küldettek és ott Molnár őrnagy vezetésével Meinburnnál kitüntették magukat, az Gláhországban álló sereghez volt beosztva.

1743-ban a Bajorországban levő 2 eskadron bevonult az ezredhez és résztvett azzal a Camposanto mellett vívott csatában.

1744-ben a Nápoly ellen rendelt seregben volt és Velletrinét sikeres rajtaütést hajtott végre. Ugyanezen évben báró Dessewffy József tábornok lett az ezred Tulajdonosa.

1745-ben egy eskadron kivételével, mely a Genua elleni előnyomulásnál mint elővéd a Magra mellett vívott ütközetet, nem volt tűzben.

1746-ban Tallián Ignác ezredes vezetésével a piacenzai csatában kitüntette magát. Rottoferonál csak kevéssé volt igénybe véve, majd résztvett a Provenceba való előnyomulásban. 1746-ban a feloszlátott Bertoletti huszárezredtől 5 század ezen ezredbe olvasztott be.

1747-ben a Genuát körülzáró csapatok fedezetére volt rendelve és Campofreddonál volt ütközetben.

Háború után Sárospatakra, innen 1850-ben Debrecenbe, 1751-ben Mád-Terebesre, 1752-ben Deésre, 1755-ben pedig Dévára került állomásra.

1748-ban a Trips-féle huszárezredtől egy század ehhez az ezredhez adatott át/

1757-ben Csehországban Prágánál és Bilannál harcolt. Egy osztálya Bilan várában maradt és azt védelmezte, az ezred többi része pedig Kolinnál, Görlitznél, Breslaunál és Leuthennél vívott csatákat.

1758-ban Morvaországban volt, -később néhány kisebb csatározáson kívül még Holitznál, Müraunál, Nachodnál, Bischofswerdáriál és Hochkirchnél voltak ütközetei. Hinzmann György alezredes, a hochkirchi csatában kitüntette magát, amiért ez-redeessé lépett elő.

1759-ben az ezred Grünberghél és Cölnnél harcolt.

1760-ban résztvett a losdorfi rajtaütésben és a Hohenfriedbergi ütközetben. Losdorfnál Rappolt őrnagy és Márfy alhadnagy kitüntették magukat.

1761-ben részint Szászországban, részint Sziléziában állott, azonban nagyobb vállalkozásokban nem volt része.

1762-ben Szászországban Pretschendorfnál és Freibergnél volt ütközetben.

1763-tól Paviában, 1771-től Lodiban, 1779-től pedig Eszéken állomásozott.

1768-ban a felosztatott Esterházy Imre-féle huszárezredtől egy századot kapott. 1768-ban gróf Újházy Ferdinánd tábornok lett a tulajdonosa, ennek halála után – 1773-ban – báró Graeven Márton tábornok.

1769-ben az összes lovasezredek között a 34. rangszámot nyerte.

A 18. század vége felé az ezred tisztikara emlékiratot szerkesztett, melyben a hadsereg magyar ezredeinél a magyar vezényszó behozatalát követelték. H. József császár szigora azonban a hazafias tiszteket büntetéssel sújtotta. A rajongók legderekabbja Laczkovics János kapitány volt, kit később mint a Martinovics-féle összeesküvés részesét a Vérmezőn 6 társával együtt vértanúvá-avatott az akkori magyar bíraskodás.

1778-ban az ezred a poroszok ellen Csehországban, Libochowitznál tüntette ki magát.

1781-ig Magyarország különböző részeiből toborozta legénységét. Ekkor a pécsi 52. gyalogezred toborzó kerületéhez utaltatott, mely Baranya, Tolna és a szomszédos megyékre terjedt ki.

1788-ban 6 századdal a Lazu-Maretől Felisre való visszavonulás alatt mint a hadsereg utóvédje az üldöző törököket derekasan feltartóztatta; majd Armenisnél, tovább Új-Palánka bevételenél harcolt. A többi 4 század a horvátországi hadseregben Dubicanál, az Unna mellett és Növi bevételenél aratott dicsőséget. Az ezred parancsnoka, Otto Rudolf ezredes, kitüntetésképen soron kívül tábornokká lépett elő.

1789-ben 8 százada eredetileg Berbir ostrománál volt, később 6 század Belgrád ostromában, 4 század pedig Semendria bevételeiben működött közre.

1790-ben egyik százada egy Szerbiában végrehajtott portyázásban vett részt.

A 3 évig tartó török háborúk alatt az ezrednek 12 tisztje részesült dicséretben, a legénység pedig 1 arany és 1 ezüst vitézségi érmet kapott.

Békekötés után Horodenkára, onnan 1791-ben Zloozówba került állomásra.

1791-*ben báró Vécsey Siegbert altábornagy lett a tulajdonosa.

1793-ban 6 századdal a Rajnához vonult, a többi 4 század Nyugat-Galicia biztosítására maradt vissza.

1794-ben a Rajnánál működő hat század Schifferstadtnál, Schwegenheimnél és Eppsteinnél harcolt, majd Kaiserslauternnél kitüntette magát: egy ellenséges gyalogsági négyszöget szétugrasztott és megsemmisített. Egyes századok még Frankenthalnál és Oggersheimnél vívtak ütközeteket.

Spiegelberg József çredes az ezen harcokban szerzett érdemeiért utólag – 1796-ban – a Mária Terézia-rendet kapta; gróf Wartensleben Ferdinánd főhadnagy soronkívül kapitány lett, 11 tiszt pedig dicséretben részesült.

1795-ben Máynz előtt a Hartbergen harcolt, egyes századai pedig Lands'tuhl-Trippstadtnál és Kaiserslauternnél küzdöttek.

1796-ban az alsó-rajnai-hadseregbe volt beosztva. 2 százada dos, Tevalle őrnagy alatt Wallhausen-Neukirchennél, Wetzlarnál és

Burgebrachnál kitüntette magát. Tevalle őrnagy soronkívül alezredessé lépett elő. Az ezred eleinte Mainzban állott, majd később Sulzbachnál harcolt és jelen volt a würzburgi csa'tában is. 3 százada azután Aschaffenburgnál, az alezredesi osztály (1. és 2. század) pedig Ouessennél küzdött. Gróf Wallmoden kapitány századával mint portyázó különítmény Bruchsalnál egy ellenséges raktárt foglalt el.

1797-ben 6 százada a Lahn mellett állott. Ezekből 2 század Ettingshausen őrnagy vezetésével Cambachnál kitüntette magát. Gróf Wartensleben másodkapitány, Illésy és Horváth főhadnagyok soron kívüli előléptetésben részesültek. A 3. őrnagyi osztály (9. és 10. század), mely még mindig Galíciában volt, az olasz harcterre rendeltetett, azonban nem került tűzbe.

Ugyanezen osztály a következő 1798. évben az újonnan felállítandó 7. huszárezred alakítására adatott át. Maga az ezred ugyanezen évben a „4. huszárezred” elnevezést kapta és a bajorországi Wasserburgba került állomásra, hol 1799-ig maradt.

1799-ben 3 osztállyal a Németországban működő hadseregbe volt beosztva, egy osztálya pedig Galíciában alkalmaztatott. A *Németországban* levő osztályok Osrrachnál, Srockachnál, Schaffhausennél és több kisebb csetepatéban harcoltak. A franciáknak a Rajna jobb partján maradt előőrsi csapataink ellen intézett támadásánál báró Vécsey kapitány századával kitüntette magát. Az ezred később részt vett Mannheim bevételében, továbbá a neckarhauseni és a Philippsburg előtt vívott ütközetekben. 1800-ban Wieblingennél és Donauwörthnél harcolt. Landshutnál négy százada a gyalogság visszavonulását fedezte. Később az egész ezred együtt küzdött Ampfingnál, hol két század az ellenség által körülvétegetett, azonban bravúrosan keresztül vágta magát; végül Schwanenstadttnál volt ütközetben.

Horváth Antal másodkapitány, aki úgy az előbb említett ütközetekben, továbbá mint portyázó különítmény parancsnok is sokszoros érdemeket szerzett, soronkívül első kapitánnyá és századparancsnokká neveztetett ki a „Császárhuszárok”-hoz (1. huszárezred). Egy évvel később még a Mária Terézia-rendet is megkapta. Ugyancsak a Mária Terézia-rend lovagja lett Jünger Vince kapitány is.

A legénység 1793-tól 1800-ig 11 arany és 127 ezüst vitézségi érmet kapott.

1801-ben az ezred Janowicere, innen 1803-ban Radombs került állomásra, hol” az 1805. évi francia háború kitöréséig maradt.

1803-ban Frigyes, hessen-homburgi herceg lett tulajdonosa.

1805-ben 2 százada báró Vécsey alezredes vezetésével Enns-nél kitüntette magát. A visszavonulás alatt az ezred képezte az utóvédet és Amstetennél, Kremsnél és Schöngrabennél harcolt. Résztvett az austerletzi csatában is, hol 2 századát maga az ezredparancsnok, báró Mohr ezredes, vezette dicsőséges rohamra. Mohr ezredes a Mária Terézia-renddel diszített fel. A legénység 3 arany és 25 ezüst vitézségi érmet kapott.

Négy esztendei békeidő következett ezután, melyet Stassówban, majd Mälirisch-Ostrauban, 1807-től 1809-ig pedig Kpnskieben töltött.

1808-ben 2 osztálya Landshutnál harcolt. Később egyes századai Gallneukirchennél és Urfahr-Linznel voltak „ütközetben.. Wagramnál – azonkívül egy osztálya Znaymnál is – kitüntette magát. A hadjárat befejeztével, melyben a legénység 2 arany és 7 ezüst vitézségi érmet szerzett, Zolkiewbe került állomásra.

1812-ben az oroszok ellen Napoleon segítségére kiállított hadtesthez tartozott és egyes részei Kartuszkaja-Berezanál és Kobrinnál harcoltak, hol az egyik félszázad hadifogságba került. Sielo Welykojenél herceg Hessen-Homburg Gusztáv ezredes vezetése alatt dicsőséget aratott, két századát pedig Moskonanál dicsérték meg. Herceg Hossen-Homburg ezredes a Mária Terézia-rendet nyerte el.

1813-ban Drezdánál nem sok szerepe akadt, az ellenség üldözése alatt azonban Kulmnál újabb dicsőséget aratott. Egy százada Döry József kapitány alatt Tilischnél 3 százada báró Simonyi alezredes vezetésével Donnánál tüntette ki magát. Döry kapitány a Mária Terézia rendet kapta jutalmul. Különösen nagy dicséretet aratott az ezred Lipsénél. Parancsnoka ekkor vitézvári báró Simonyi József, a Mária Terézia-rend lovagja, a legendás hírű „Simonyi óbester”, a minden idők huszárjainak mintaképe, a „legvitézebb huszár” volt. Lipsénél Weiss János főhadnagy a Mária Terézia-rendet vivta ki magának. Az ezred a visszavonuló franciák üldözése közben átkelt a Rajnán is és Colmárnai ismét dicséretet aratott. Egy százada az egész hadjárat folyamán egy portyázó hadtestbe volt beosztva és különböző kisebb csatározásokon kívül Zeitznél harcolt.

1814-ben egyes századok Troyesnél és Fontainebleaunál küzdtek, majd az egész ezred Bourg-en-Bressenél vívott ütközetet. A Lyon előtti csatákban ismét nagyon kitűnt. Simonyi őbester a zajló, jeges Rhone folyón átúsztatott vele és az ellenség hátában hirtelen megjelenve, nagy zavart okozott a francia hadsorokban. Négy százada később Chireusnél, kisebb osztagok pedig Roannenél harcoltak. Báró Simonyi ezredes, aki már mint az 1. ulánus ezred főhadnagya 1800-ban megszerezte a Mária Terézia-rendet, a Lipót-rend commandeur-keresztjével ékesítettet fel; gróf Gatterburg őrnagy, Alberitzi János és báró Wimpffen kapitányok ismételen dicséretet kaptak.

Az 1814-ben 1815-re terjedő rövid békeidőt Rohatynban töltötte.

1815-ben ismét a Franciaországban működő hadseregbe volt beosztva és csak kisebb csatározásai voltak a fellázadt lakossággal, az úgynevezett franc-tireurökkel, Dannemanenél és Belfort előtt.

Az 1812-től 1815-ig terjedő évek háborúiban a legénység vitézségi érmeinek száma 4 arany és 29 ezüst éremmel gyarapodott.

1816-ban Bécsben, 1817-ben Nagyváradon, 1818-tól 1823-ig Debrecenben állomásozott

1829-től báró Geramb Lipót altábornagy neveztetett ki ezredtulajdonosává, majd 1839-ben Sándor orosz nagyherceg és trónörököséről nevezték el. Báró Geramb ekkor másodtulajdonos lett. tizen tisztében 1845-ben gróf Lamberg Ferenc, az 1848-ban a budai lánchídon meggyilkolt altábornagy követte.

1823-ban Tarnopolba, 1843-ban Gródekbe, majd 1847-ben Bécsbe helyezték át. Itt érte az 1848-iki bécsi forradalom kitörése, melvnek megfékezésében szintén résztvett.

1830-tól a nagyváradi 37. és a temesvári 61. gyalogezerdek toborzó kerületeiből kapta legénységét.

1848. nyarán Magyarországra küldetett és itt felesküdt a magyar alkotmányra. Az ezredben szolgált akkor, mint őrnagy, Schweidel József, a későbbi honvédtábornok, az aradi vértanúk egyike is.

A szabadságharc alatt az ezred többnyire Görgei seregében küzdött és a honvédhadseregben mindig tekintélyes neve volt a „Sándor”-huszároknak.

A szabadságharc leverése után, politikai okokból, Partlubitzen újjászervezték, ahol 1854-ig maradt állomáson.

Huszártiszt 1548 49-ben.

Az újjászervezésnél 1849-ben új ezredtulajdonost kapott, gróf Schlick Ferenc lovassági tábornokot.

1853-ban, a krími háború idején, Ausztria megszállotta a mai Románia területét képező úgynevezett „Dunai tartományokat”. A megszálló csapatok között volt a 4. huszárezred is, mely 1854-ben Botasaniban, 1855-től pedig Jassyban állomásozott. 1857-ben Gródekbe helyeztetett át.

Az 1859-iki olaszországi hadjáratban nem vett részt. 1860-ban 4. osztályát az újonnan felállított 2. önkéntes (jelenleg 14.) huszárezred alakításához adta át.

Ezen évtől egészen 1867-ig az újvidéki 6., zombori 23., nagybecskerekői 29., karansebesi 43. és temesvári 61. gyalogezerdek hadkiegészítő kerületeiből kapta legénységét.

1861-ben Prossnitzba került állomásra.

1862-ben Cseh Victor altábornagy lett a tulajdonosa.

1866-ban a csehországi hadszíntéren Königsgrätznél, Rudelsdorfnál, Schildbergnél és Dubnáin harcolt. Ezen hadjáratban 4 tisztje nyert kitüntetést, a legénység hősiessége pedig 3 első- és 12 másodosztályú ezüst vitézségi éremmel jutalmaztatott.

A háború végével Klattauba vonult állomásra, onnan 1871-ben Keszthelyre, 1878-ban Új-Gradiskára, majd Zágrábba, 1879-ben az okkupált Bosznia területére Travnikba, azután nemsokára Pozegára helyezték át. 1880-tól Cegléd, 1887-től Szabadka, 1895-től Gyöngyös, 1901-től Bécs volt az állomáshelye. 1908-tól a világháború kitöréséig Nagyszébenben volt elhelyezve.

1867-től 1893-ig báró Edelsheim-Gyulai Lipót lovassági tábornok volt a tulajdonosa. 1893 óta Arthur connaughti és strathearni herceg nevét viselte a világháború kitöréséig. Az ezredtulajdonos ekkor ezen méltóságáról lemondott.

1868-tól 1875-ig az újvidéki 6., a zombori 23. és a nagybecskerekői 29. gyalogezerdek hadkiegészítő kerületeiből, 1875-től 1883-ig kizárólag Bácsbodrogyeiből, 1883-tól 1889-ig pedig az újvidéki 6., a kecskeméti 38. és a szabadkai 86. gyalogezerdek hadkiegészítő kerületeiből nyerte újoncait. 1889 óta a temesvári 7. hadtest egész területéről sorozzák.

Az ezred fennállása óta a következő ruházatot viselte: 1734-től kalpag, vörös mente és dolmány, kék nadrág. A mente és dolmány később szintén kékszínű lett.

1767-től világoskék csákó, papagályzöld mente, fehérhajtókás papagályzöld dolmány, buzérvörös nadrág, fehér gombok, fehér tarsoly és sabrak.

1798-tól világoskék csákó, papagályzöld mente és dolmány, skarlátvörös nadrág, fehér gombok.

1825-től világoskék csákó, sötétzöld mente és dolmány, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

1849-től skarlátvörös csákó, világoskék mente, attila és nadrág, sárga gombok.

1863-tól kucsma skarlátvörös leffentyűvel, világoskék mente, attila és nadrág, fehér gombok.

1868-tól kucsma buzérvörös leffentyűvel, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

1873-tól buzérvörös csákó, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

5. Huszárezred.

1798-ban az 1., 2., 8. és 9. huszárezredek „3. őrnagyi osztályaiból” alakítottatott.

Az új ezred újoncozás tekintetében az akkor soproni 48. gyalogezred toborzó kerületéhez volt utalva, vagyis Sopron-, Mosón-, Vas- és Zalamegyéből kapta legénységét. Innen sorozott egészen 1857-ig.

Legelső állomáshelye Várasd volt.

1799-ben Verona-Pastrengonál, Paronánál és Magnanonál harcolt, majd Pizzighettone, Milano, Alessandria és Tortona körülrárolásánál volt alkalmazva. Az ezredesi (3. és 4. század) és az 1. őrnagyi „(5. és 6. század) osztályok résztvettek a cremonai rajtaütésben, majd az egész ezred S. Giúlianonál és Novínál vívott csatát, mely utóbbi helyen különösen kitüntette magát. Ugyancsak kitűnt vitézségével Szörényi alezredes alatt az 1. és a 2. század Fress'onaranál. Más századok Acquinál és Pasturaneanál voltak ütközetben. Az ezred azonkívül több portyázó különítményt küldött ki; ezek egyikének vezetője, Gavenda Mátyás kapitány, a Mária Terézia-rendet nyerte el.

1800-ban a Riviera di Genován álltak az 5-ös huszárok, hol a Bocchetta mellett vívtak ütközetet. Az ezredesi osztály (3. és 4.

század) résztvett a Nizza elleni vállalatban, majd másik 3 század Cremonánál volt tűzben. Az ezred ez évben kitüntetéssel harcolt Marengónál és Pozzolo-Valegionál.

Báró Révay Antal ezredes, ezredparancsnok, aki megelőzőleg már Novinál kitüntette magát és közben tábornokká lépett elő, a Mária Terézia-rendet nyerte el. Ugyancsak a Mária Terézia-rendet » kapta Fulda Vilmos őrnagy is. Steingraber őrnagy, báró Wrede György, Domokos Lajos és Boros Lajos kapitányok ismételt dicséretet arattak, a legénység között pedig 5 arany és 27 ezüst vitézségi érem osztott ki.

1801-ben bátorkeszi báró Ott Károly altábornagy lett az ezred tulajdonosa. Ekkor Coneglianóban állomásozott, ahol az 1805. évi i francia háború kitöréséig maradt.

1805-ben Caldieronál nem került tűzbe. A visszavonulás alatt a Tagliamento mellett Gonarsnál az ezredesi 1. (jelenleg 3.) század: önfeláldozó kitartásával és túlnyomó számú ellenség támadásának visszaverésével tűnt ki. A század parancsnoka, Kákonyi Ferenc kapitány, a Mária Terézia-rendet nyerte el. Az egész ezred legénysége ezen háborúban 2 arany és 11 ezüst vitézségi érmet szerzett. Háború után Kőszegre, majd Sopronba került, 1808-ban pedig Eszékre.

1809-ben ismét az oLasz harctéren találjuk, hol az egyik század Caporettonál Luzsenky őrnagy alatt fényes ütközetet vívott, az egész ezred azonban Sacilenél súlyos veszteségeket szenvedett. A Piave melletti ütközetben Kehler kapitány vezetésével különösen az őrnagyosi osztály (7. és 8. század) tűnt ki. A visszavonulás alatt egyes kisebb osztagok San Dánielénél, az ezredesi osztály (3. és 4. század) Tarvisnál, az egész ezred pedig a híres győri csatában harcolt. A legénység az 1809-iki hadjáratban 9 arany és 18 ezüst vitézségi érmet vívott ki magának. 1809-ben gróf radetzi Radetzky József altábornagy lett a tulajdonosa.

Háború után Varasdra, majd Nagykanizsára került állomásra; 1811-től 1813-ig Eszéken állomásozott.

1813-ban a 2. őrnagyosi osztály (7. és 8. század) Szlavóniában maradt, az ezred többi része a felső-ausztriai seregben osztályonként egyes gyalogdandárokhoz volt beosztva. Az ezredesi 1. osztály (3. és 4. század) Rebrovich tábornok dandárában Weizel-

burgnál, St. Mariennél, Gross-Laschitznál és Zirknitznél harcolt, mely utóbbi helyen gróf Starhemberg Antal ezredes ezredparancsnok az ellenségnek sok veszteséget okozott. A 2. század két szakasza Sándor kapitány vezetésével Krainburg mellett a Podpetschschernutschi hídnál tüntette ki magát és nagyban elősegítette egy francia hadosztály elfogatását. Az 1. őrnagyi osztály (5. és 6. század) tengerparti hadműveletekben vett részt és Castelnouvonál volt ütközetben. Egy kis osztag egy portyázó különítményhez besorozva, segített Istriából kikergetni a franciákat. A hadműveletek későbbi folyamán mindhárom osztály egyesült. Az Isonzón átúszva meglepte a franciákat és tetemes veszteséget okozott nekik. Később a Po alsó folyásához rendeltetvén, Boára mellett sikeres ütközetet vívott, hol az ezredparancsnok, Prohaska Adolf alezredes, kitüntette magát. Gavenda alezredes egy portyázó különítménnyel Forlinál rajtaütött a franciákon, mely alkalommal nagy vitézségével kitünt báró Meszéna János főhadnagy. Az ezredesi 2. (jelenleg 4.) század Püspöky kapitány alatt Conca di rame-nél aratott dicséretet.

Ezen harcokban gróf Esterházy Vince kapitány, továbbá báró Meszéna főhadnagy a Mária Terézia-rendet szerezték meg, az ezrednek 20 tisztje pedig megdicsértetett.

1814-ben Parmában és a Romagnában állott az ezred. Kisebb osztagai Cadeonál, Fiorenzuolanál, Pontremolinál, Parmánál, Reggionál, a Taro és a Nura mellett vívtak” kisebb ütközeteket. A Szlavóniában maradt 2. őrnagyi osztály, valamint a háború tartamára felállított két kisegítő osztály – az úgynevezett „Veliten-Division”-ok – szintén az olasz harctérre vonultak, hol az 1. Veliten-Division Velence, a 2. őrnagyi és a 2. „Veliten” osztály pedig Mantua körülzárolásához osztatott be.

Az ezred parancsnoka, Prohaska Adolf ezredes, ezen évben elnyerte a Mária Terézia-rendet, Gavenda Mátyás alezredes pedig soronkívül második” ezredessé neveztetett ki.

Ugyancsak ezen évben lett az ezred tulajdonosa György, angol uralkodó herceg, 1820-tól IV. György néven angol király. Az eddigi ezredtulajdonos, gróf Radetzky altábornagy, másodtulajdonos maradt.

1815-ben megint Olaszországban voltak az 5-ös huszárok és Catolicánál, a Panaro mellett, Rubieránál, Imola előtt és a Roncon, valamint Tolentinonál mérték össze fegyvereiket az ellenséggel.

Tolentinonál gróf Batthyányi János alezredes hat szakasz 5-ös huszárral egy egész ellenséges lovasezredet megsemmisített. Az ezred, melynek az ellenség üldözése közben S. Germanonál és Castel di Sangronál voltak kisebb ütközetei, később Dél-Franciaországba vonult, hol azonban nem került már tűzbe.

Az olaszországi harcokban Fräss György főhadnagy mint bátor harcos különösen kitűnt, Bokros hadnagy pedig vitézségeért soronkívül főhadnaggyá lépett elő.

A legénység az 1813-1815. évi hadjáratokban 8 arany és 21 ezüst vitézségi érmet vívott ki magának.

1815-ben Cremába, 1816-ban Cremonába, 1818-ban Milanóba, 1821-ben pedig Alessandriába került állomásra. Ezen évben az 1. őrnagy osztály (5. és 6. század) Fákó őrnagy alatt részt vett a Nápoly elleni hadjáratban és Rietinél harcolt; a többi osztályok a piemonti felkelés elnyomására alkalmaztattak, de csak a 2. őrnagy osztálynak (7. és 8. század) volt ütközete Novaránál és BOrgo Vercellinél.

A felkelés leverése után Paviában állomásozott, honnan 1822-ben Vercellibe, majd Milanóba, 1823-ban Alessandriában, később Lodiba, 1825-ben Cremonába, onnan Hódmezővásárhelyre, 1827-ben Bécsbe, 1828-ban Nagy-Tapolcsánba, 1831-ben Milanóba, 1839-ben pedig Lodiba helyezték át, hol 1848-ig maradt.

1830-ban ismét gróf Radetzky lovassági tábornok lett az ezredtulajdonosa, azonban 1831-ben Károly Albert szard király nevére elnevezték az ezredet és Radetzky megint csak másodtulajdonos maradt, de 1848-ban immár harmadszor neveztetett ki ezredtulajdonossá és nevét azóta örök időkre viseli az 5. huszárezred.

Az ezredtulajdonosi jogok gyakorlása szempontjából Radetzky tábornagy halála után gróf Montenuovo Vilmos lovassági tábornok lett az ezredtulajdonos, ki ezen tisztséget 1858-tól 1871-ig viselte.

1845-től 1848-ig Mészáros Lázár ezredes, az 1848-iki magyar hadügyminiszter volt az ezred parancsnoka.

Az 1848-iki olaszországi forradalom alatt eleinte a milanói utcai harcokban vettek részt az ezred egyes osztagai, később az ezredesi (3. és 4. század) és a 2. őrnagy (7. és 8. század) osztályok Santa Lucianál voltak, azonban a csatában nem vettek részt. Az ezredesi osztálynak megelőzőleg Pastrengonál volt kisebb ütközete.

Az 1. őrnagyi osztály (5. és 6. század) Montanaranál, Cur-tononenél és Goitonál, az alezredesi osztály (1. és 2. század) Custozzánál harcolt, hol kitüntette magát. Egyes századok és szakaszok Vicenzánál, Vallegionál és a Milánóra való előnyomulás alatt Le sei Vie mellett voltak tűzben.

1849-ben az alezredesi osztálynak (1. és 2. század) Borgo San Sironál és Vigevanonál, az ezredesi osztálynak (3. és 4. század) Gambolonál volt kisebb ütközete. Az 1. őrnagyi osztály (5. és 6. század) később a Romagna ellen indított vállalatban vett részt.

Ezen két utóbbi év hadjárataiban az ezredben 7 tiszt kapott érdemrendet, a legénység között pedig 4 arany, 25 nagy és 17 kis ezüst vitézségi érmet osztottak ki.

1849-ben Milanóba helyezték, honnan 1853-ban Vicenzaba, 1854-ben Gross-Enzersdorfba, 1855-ben Welsbe, 1857-ben Saazba került. Ezen évtől már az említett dunántúli megyéken kívül a győri 19. gyalogezrednek Győr, Veszprém és Mosonmegyékre kiterjedő kiegészítő kerületéből is kapott legénységet.

Az 1859. évi háborúban nem *veti* részt.

1860-ban 4. osztályát az 1. önkéntes huszárezred megalakításához adta át.

1864-ben Emsbe helyezték át és onnan vonult 1866-ban a csehországi harctérre, hol Kratzannál, Liebenaunál, majd König-gratznél, azután Zdirecnél, Saaznál, Schelletaunál és Martinkaunál harcolt. 6 tiszt érdemrendet kapott, a legénység 6 nagy és 23 kis ezüst érmet.

Háború után Gródekbe került, majd 1869-ben Tarnopolba, 1871-ben Bécsbe, 1874-ben Győrbe, 1878-ban Pardubitzba, 1884-ben Kőszegre, 1889-ben Bécsbe, 1893-ban Pozsonyba, 1909-ben pedig Komáromba.

Legénységét mindvégig a már ismételten említett dunántúli vidékről nyerte. 1889-től a pozsonyi V. hadtest egész területéről nyeri újoncait.

Fennállása óta a következő egyenruhákat viselte:

1798. Buzérvörös csákó, sötétzöld mente és dolmány, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

1849. Skárlátvörös csákó, sötétkék mente, attila és nadrág, fehér gombok.

1863. Kucsma skárlátvörös leffentyűvel, sötétkék mente, attila és nadrág, fehér gombok.

1868. Kucsma buzérvörös leffentyűvel, sötétkék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

1873. Buzérvörös csákó, sötétkék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

6. Huszárezred.

Károlyi Sándor gróf lovassági tábornok 1734-ben Pozsonyban és Sopronban egy 10 századból álló huszárezredet állított fel saját költségén. Ezredtulajdonosa ő maga lett, de még a felállítás előtt kikötötte, hogy az ezredparancsnok az ő fia, Károlyi Ferenc gróf legyen. A fiatal gróf ki is neveztetett ezredessé, azonban tekintettel zsenge ifjúságára és tapasztalatlanságára, csak névleg szerepelt mint ezredparancsnok, a valóságban, Baranyay János báró alezredes vezényelte az ezredet. A legénységet leginkább a Tiszamenti megyékből toborozták.

A szervezés befejeztével a Károlyi huszárok azonnal a Rajnához küldettek, hol kisebb vállalkozásokban egyes századok ismételen kitüntették magukat. Baranyay báró alezredes egy Offenburgra intézett rajtaütésért dicséretet nyert.

1735. évben az ezred egy részével Schmiedebergnél sikeres ütközetet vívott és két ellenséges francia vezért elfogott. Ez alkalmal Benjovszky kapitány kitüntette magát.

A többi századok Nieder-Olmnál verekedtek.

Az 1736-ik évet az ezred Trencsénben, majd Somogy megyében, Csákonyán töltötte.

1737-ben a törökök ellen Bailjalukánál, 1738-ban a Bánságban, Kornianál és Mehádiánál, 1739-ben Grockánál harcolt. Ezen török háborúk elején vette át az ezredparancsnokságot a fiatal Károlyi Ferenc gróf, 1738-ban pedig atyja helyett tulajdonosa is lett az ezrednek.

A harctérről visszatérve az ezred 1739-1740-ben Abaúj és Torna megyékben állomásozott.

A osztrák örökösödési háború kitörésekor először Sziléziába vonult és részt vett a Rothschild mellett vívott ütközetben, majd Csehországba került.

1742-ben Deutsch-Brodnál harcolt; ott volt a caslaui csatában, valamint Prága körülzárolásánál is.

1743-ban a Rçgensburg melletti Kötzingben rajtaütöttek a franciák és az ezrednek téli szálláson ott levő 3 századát elfogták.

1744-ben Németalföldre vonult és részt vett a következő 1745. évben a Rajna és a Majna melletti hadjáratokban. A Németalföldön maradt kisegítő századok, melyekhez a Szatmármegye részéről kiállított két század is csatlakozott, a Fontenay mellett lefolyt csatában harcoltak.

1746-ban az egész ezred ismét a Németalföldön volt és Rocour mellett, 1747-ben pedig Lawfeld mellett harcolt.

Békekötés után Nagyváradra került. Ugyanakkor a felosztatott Trips-féle huszárezred egy százada ezen ezredbe olvasztatott be. 1752-ben Eperjesre, 1754-ben Nagyszebenbe helyezték át.

1756-ban a Csehországban álló hadsereghez osztatott be.

1757-ben Sziléziában működött, azonban harcra csak kevés alkalma nyílt.

1758-ban Troppaunál és Littaunál, majd Hochkirchnél harcolt.

1759-ben Schmiedebergnél, Plasdorfnál és Goldenelsenél volt ütközetben. Ezen harcokban Caramelli gróf hadnagy többszörösen kitüntette magát.

Károlyi Ferenc gróf ezredtulajdonos, ki ekkor már lovassági tábornok volt, 1759-ben meghalt és helyébe Pálffy Rudolf gróf neveztetett ki ezredtulajdonossá.

1760-ban Landshutnál az ezred kitüntette magát, valamint 1761-ben Schlesisch-Neustadtnál is, hol sokszoros túlerővel szemben szilárdan kitartott. Egyes kisebb osztagai Grebischaunál és Jagerndorfnál vívtak sikeres előőrsi harcokat.

1762-ben Sziléziában, Neissenél volt ütközetben.

Háború után Sziléziában maradt, majd a következő 1763. évben a Szepességre, innen 1766-ban Eperjesre, 1768-ban pedig Teschenbe vonult. Ezen évben futaki Hadik András gróf felosztatott huszárezredéből egy század ezen ezredbe olvasztatott be és az elhalálozott Pálffy Rudolf gróf helyébe Hadik András gróf lovassági tábornok lett az ezredtulajdonos.

1769-ben az összes lovasezredek között a 16. rangszámot nyerte.

1772-ben Krakóba, 1773-ban Polnába, 1774-ben Bukovinába, 1778-ban Czortkóba helyezték át.

1775-ben a felosztott Török huszárezred egy osztálya ezen ezredbe olvasztatott be.

Az 1778/79-iki bajor örökösödési háborúban Dauba mellett csak kisebb járőrharcokban vett részt.

1779-ben Dombóvárra, 1784-ben Troppauba, 1791-ben pedig Brüsszelbe került állomásra. Brüsszel abban az időben a Habsburgok” birodalmához tartozott.

1781-ben újoncozás tekintetében a nagyváradi 37. gyalogezred toborzó kerületéhez utaltatott, mely Bihar és Arad megyékre terjedt ki.

1791-ben Blankenstein Ernő gróf altábornagy lett a tulajdonosa. .

1792-ben a Németalföldön volt. Egy osztálya Bovaynál és le Cocqunál volt ütközetben, egyes századok kisebb előőrsi csatározásokban vettek részt, az egész ezred pedig Jemappesnél harcolt. Ezen ütközet után 2 század Keglevich gróf őrnagy alatt Luxemburgba vonulva Agneaunál, majd Corioulénál küzdött a franciákkal.

1793-ban az ezred hol együtt, hol kisebb osztagokban az ütközetek egész sorozatát vívta. Így egyes századok Aldenhovennél, Neerwindennél, Löwennél, Condé és Valenciennes körülzárolásánál hősködtek, az ezredesi (3. és 4. század) és a 2. őrnagy (7. és 8. század) osztályok Douchynál és Famarsnál, az 1. őrnagy (5. és 6. század) Uz őrnagy alatt Paperinghenél és Hondschootenél tüntették ki magukat. Később az egész ezred a Maubeuge előtti harcokban és pedig Gillesnél, valamint Wattigniesnél, végül az egyik osztály Bassuyannál nyert dicséretet. Az ezred parancsnoka, Hadik Károly gróf ezredes, a Mária Terézia-rendet kapta; Révay, Uz és Keglevich gróf őrnagyok, valamint az ezred igen sok más tisztje ismételt dicséretben részesültek.

1794-ben 3 osztállyal a landreciesi, tournayi és yperni csatákban vett részt, egy osztálya pedig Moescroennél harcolt. A későbbi visszavonulás alatt többször képezte a hadsereg utóvédjét és sok apróbb csatát vívott, melyek közül leginkább említésre méltó a Wonk melletti ütközet, mely alkalommal Mokri főhadnagy kitüntette magát.

1795-ben az Alsó-Rajnáánál találjuk. A visszavonuló franciák üldözése közben Höchstriél, a maynzi vonal bevételénél, Kirchheimnél, Kreuznachnál és Meissenheimnél harcolt.

1796-ban az egyik osztály Herbornnál és Kircheípnél volt ütközetben, az egész ezred pedig Ambergnél, Würzburgnál, Giesennél és Altenkirchennél, végül Kehi előtt harcolt, hol Foky hadnagy a Mária Terézia-rendet nyerte el.

1797-ben csak Révay őrnagy osztálya volt harcban Grünin-gennél.

A hadjárat' után Troppauba került és itt maradt az 1799-ben újból megindult háborúig.

1798-ban a 3. őrnagy osztályt (9. és 10. század) az újonnan alakítandó 7. huszárezred felállításához adta át.

Ezen évben kapta a „6. huszárezred” elnevezést.

1799-ben a Rajna-vonalat biztosította és eközben több ütközetet is vívott, úgy mint Ober-Kappelnél, Bietigheimnél és Wieslochnál. Ezen harcokban különösen gróf Hardegg őrnagy és Illésy kapitány tüntették ki magukat.

1800-ban Kehinél harcolt, majd a biberachi csata után nagy önfeláldozással fedezte a visszavonulást. Egyes századai azonkívül Dillingennél és Ulmnál is küzdöttek. A hohlenlinden csatában nem került tűzbe.

1801-ben gróf Wartensleben Ferdinand őrnagy és Simonyi József főhadnagy, a későbbi hírneves „Simonyi óbester”, a Mária Terézia-rendet kapták meg.

A legénység az 1792-től 1801-ig terjedő háborúk alatt 20 arany és 141 ezüst vitézségi érmet kapott.

1801. végén Reichstadtba került állomásra, 1802-től 1805-ig pedig Brandeisben volt elhelyezve.

1805-ben két osztálya részt vett a günzburgi csatában. Később Vorarlbergben a franciák bekerítették és Bregenznél fegyverletételre akarták kényszeríteni. Gróf Wartensleben Ferdinand ezredes azonban megmentette ezredét a szégyenletes kapitulációtól és az ezreddel keresztül vágta magát a sokszorosan túlnyomó ellenségen. Az üldöző ellenséges lovas tömegekkel több ütközetet vívtak, míg végre sikerült az egész ezrednek szerencsésen Csehországba jutnia. Ezen harcokban a legénység 1 arany és 2 ezüst vitézségi érmet szerzett.

Huszár a napóleoni háborúk idejéből (1805).

1806-ban Klattauban állomásozott, honnan 1807-ben Nagytapolcsánba, 1808-ban Gabelbe helyezték át.

1809-ben két százada Amberg-Urseusollennél harcolt, az egész ezred pedig Aspennél és Wagramnál tüntette ki magát. A wagrami csatát követő visszavonulás alatt Hollabrunn és Schöngrabern mellett, majd Znavniuál voltak ütközetei. Az ezredben a Mária Terézia-renddé! kitüntetett vitézek száma ismét kettővel növekedett és pedig Wieland György alezredessel és Nedecky József kapitánnyal. A legénység hősiessége 3 arany és 17 ezüst vitézségi érmmel jutalmaztatott.

1810-től 1812-ig Rzeszów volt az állomáshelye.

1812-beu az oroszok ellen Napoleon segítségére kiállított segítő hadtestbe volt beosztva. Egyes kisebb osztagai Ligniewicinél. Prusznynál, Kobrinnál, Liuboiulnál és Stara-Wizwanál vívtak kisebb ütközeteket. Orot Bigot de Si. Quentin Ferenc őrnagy 4 századdal Sielo-Welykojenei és az Ogorodnickinél végrehajtott rajtaütésnél kitüntette magát.

Az 1812-ről 1813-ra hajló telet Galiciában töltötte.

1813-ban Gabelnél, Stolpennél, Lohniennél és Lipszéméi harcolt. Nánássy Gáspár főhadnagy Gross-Obringennél egy francia táborra sikeres rajtaütést hajtott végre.

1814-ben az ezred Dél-Franciaországban alkalmaztatott és Genfnél, majd Bourg-en-Bressenél, valamint Polignynél kitüntette magát. Gróf Bigot de St. Quentin őrnagy osztálya azonkívül Alaconnál aratott dicséretet.

Ezen évben Vilmos. Württemberg! trónörökös, 1817-től király, lett a tulajdonosa, inig az eddigi tulajdonos. Blankenstein Ernő gróf lovassági tábornok, másodtulajdonos lett.

1815-ben a rajnai hadseregbe volt beosztva. Fgyik osztálya Balogh őrnagy alatt Strassburgnál tüntette ki magát.

Az utolsó három év – 1812-1815. – hadjárataiban a vitézségi érmek száma az ezredben 10 arany és 28 ezüstérmével szaporodott.

1815-től az elsassi Altkirchenben, 1813-ban Eneisheimben, 1819-ben Wienben. 1820-tól 1830-ig Pardubitzban állomásozott.

Ekkor Debrecenbe helyezték át. Legénységét ezentúl a debreceni 39. gyalogezred toborzó kerületéből, vagyis Hajdú és a szomszédos vármegyéből nyerte.

1831-ben St. Pollenbe, 1832-ben Wienbe, 1833-ban Austerlitzbe, 1835-ben Brzezanyba került állomásra.

1848-ban Magyarországra indított és itt a nemzeti lobogó alá állott. Szabadságharcunk különböző csatatarein küzdve végigharcolta a magyar nemzet nagy függetlenségi küzdelmét. Az 1848/49-iki honvéd hadseregben általánosan ismert volt a „Württemberg-huszárok” hősi neve.

1849-ben politikai okokból a morvaországi Wesselyben újjászerveztetett. Itt állomásozott 1 Soltig, midőn Troppauba, onnan 1854-ben Bochniaba, 1855-ben Saazba, 1857-ben Neudorfba, majd Welsbe, 1859-ben pedig Sí. Flóriánba helyezték át.

Az 1859. évi háború kitörésekor egy-egy százada Ulm és Rastatt váraiba küldetett, a többi pedig az olaszországi hadszíntérre való indulásra kapott parancsot, azonban nem került a harctérre.

Háború után Bochniaba vonult és ott állomásozott 1866-ig. 4. osztályát 1860-ban a 2. önkéntes huszárezred alakítására adta át.

1857-től 1860-ig a nagyváradi 37. és a debreceni 39. gyalogezredek, 1860-tól 1867-ig pedig a szatmári 5., a kassai 34. és a debreceni 39. gyalogezredek hadkiegészítő kerületeiből nyerte újoncait.

1864-ben I. Károly Württembergi király lett a tulajdonosa.

1866-ban Sandhübelnél előőrsi csatározásokban vett részt, majd ott volt a königgrätzi csatában is. Ezen hadjáratban a tisztikarból hárman a katonai érdemkereszttel lettek kitüntetve, a legénység pedig 2 első- és 5 másodosztályú ezüst vitézségi érmet szerzett.

1866-tól a világháború kitöréséig a 6. huszárezred nem volt háborúban. A béke éveket 1866-tól 1871-ig Klagenfurtban, 1871-től 1877-ig Gyöngyösön, 1877-ben Stockerauban, 1878-tól 1880-ig Wienben, 1880-tól 1885-ig Zágrábban, 1885-ben Varasdon, 1886-tól 1888-ig Temesváron, 1880- 1893-ig Pozsonyban, 1893-tól 1898-ig Rzeszôwban, 1898-tól pedig Klagenfurtban töltötte. «

Legénységét 1867-től 1883-ig a kassai 34., az ungvári 66. és az akkor nyíregyházai 79., 1873-tól 1883-ig a losonci 25., a kassai 34. és az eperjesi 67., 1883-tól 1889-ig a losonci 25. és az egri 60. gyalogezredek kiegészítő kerületeiből, 1889-től pedig a kassai 6. hadtest egész területéről sorozták, illetőleg sorozzák.

1891-ben II. Vilmos Württembergi király lett a tulajdonosa, kinek nevét ma is viseli.

Az ezrednek fennállása óta a következő egyenruházata volt:

1734. Kalpag, világoskék ruházat.

1767. Fekete csákó, világoskék mente, dolmány és nadrág, a dolmányon karmazsinpiros hajtóka, sárga zsinórzat, sárga gombok, világoskék tarsoly és sabrak.

1798. Fekete csákó, világoskék mente, dolmány és- nadrág, sárga gombok.

1849. Skárlátvörös csákó, világoskék mente, attila és nadrág, sárga gombok.

1863. Kucsma skárlátvörös leffentyűvel, világoskék mente, attila és nadrág, sárga gombok.

1868. Kucsma hamuszürke leffentyűvel, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

1873. Hamuszürke csákó, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

7. huszárezred.

1798-ban a 3., 4., 6. és 10. huszárezredek 3. őrnagyi osztályaiból alakították és kiegészítés tekintetében a pécsi 52. gyalogezrednek akkor Baranya és Somogy megyéket magában foglaló toborzó kerületéhez utalták.

Első állomáshelye a szlavóniai Verőce, majd később a krajnai Wolfsberg volt.

1799-ben az olasz harctéren kitüntetéssel harcolt Veronánál; Magnanonál, Trezzonál, majd később Piemontban Rivolinál. Egy százada Foky kapitány alatt Mantua körülfoglalásában vett részt és egy ellenséges kitörésnek bravúros visszaverésével tüntette ki magát. 1800-ban az ezredtől Mesko őrnagy alatt egy különítmény a Mont-Oenis ellen végzett sikeres vállalatot. Az ezred később Valeggiónél harcolt. 1801-ben egyes századai Colognolánál harcoltak. Mesko József őrnagy itt a Mária Terézia-rendet vívta ki magának. A legénység a három év alatt 2 arany és 21 ezüst vitézségi érmet kapott.

Háború után az ezred, melynek herceg Liechtenstein János altábornagy lett a tulajdonosa, Görzbe, majd Troppauba került, honnan 1802-ben Bochniába helyezték át.

1805-ben az Inn folyó mellőli visszavonulásban vett részt. Eleinte Vöcklabruckig, majd mint önálló oldal hadoszlop a vitéz Mesko ezredes vezetésével a Pyhrn-szoroson át a felső Enns völgyébe vonult és néhány sikeres ütközet után Marburgnál egyesült Chasteler altábornagy seregével. Egy különítménye a Graz felé irányított vállalkozásban vett részt. Ezen hadjáratban a legénység kitüntetései 2 arany és 4 ezüst vitézségi éremmel gyarapodtak.

Háború után a pozsonymegyei Szentgyörgyre, majd Mölkbe került; innen 1807-ben Bécsbe, 1808-ban pedig Ungarisch-Brodba helyezték át.

Az 1809-iki hadjáratban Németországban harcolt, hol az alezredesi osztály (1. és 2. század) Bretschneider Frigyes alezredes vezetésével Haagnál és Landshutnál tüntette ki magát. Május elején Struppy őrnagy osztályával a bécsi Glacis-n a Burgthor és a Kärthnerthor között fényes ütközetet vívott egy túlnyomó számú ellenséges csapattal. Az ezrednek Aspernnél és Wagramnál csak kevés szerepe akadt.

A visszavonulás alatt egyes századai Korneuburgnál és Hollabrunnnál veredtek.

Ezen évben a legénység 1 arany és 5 ezüst vitézségi érmet szerzett.

A béke helyreálltával visszatért Ungarisch-Brodba; majd Nagyváradra vortult, honnan 1811-ben Békéscsabára, egy év múlva pedig Zlocówba került.

1812-ben a Napoleon segítségére kiállított hadtestbe, volt beosztva. Ezen hadjáratra csak 3 osztályt alakított, a 2. őrnagy osztály (7. és 8. század) a többi századok között felosztott. Wysoko-Litowsknál sikeres harcot vívott, majd Izabelinnél került szembe az ellenséggel, hol Garnica József alezredes osztályával (1. és 2. század) kitüntette magát. Harcolt még néhány százada Mokranynál, mely alkalommal mihályfalvi Bikény kapitány nagy veszteséget okozott az oroszoknak és igen sok lőszerkocsit zsákmányolt. Napoleon oroszországi visszavonulása utászezred mozgósítva maradt. A 2. őrnagy osztály (7. és 8. század) újhól megalakult.

1813-ban a cseh-szász határon állott. Egyes kisebb osztagai Böhmisch-Leipanál, Niemesnél, Rumburnál és Stolpennél harcoltak, az egész ezred pedig gróf Zichy Nándor ezredes alatt Lohmennél kitüntette magát. Később részt vett a lipcsei csatában; az ellenség üldözésénél két százada Meindl kapitány vezetésével Weimar mellett újabb dicsőséget aratott.

1814-ben az ezred fele – 4 század – a Genfből Dél-Franciaország ellen működő sereghez tartozott. Egyes századai St. Etienne-du-Boisnál, Sur la Cottenály St. Juliennél, la Grottenál és Annecynél harcoltak. Az ezred után küldött kiegészítő osztályok, az úgynevezett „Veliten-Division”-ok, hadtápszolgálatot teljesítettek. Ezen hadjáratban Wahler Ferenc alezredes a Lipót-rendet kapta, Tschebulz és gróf Belrupt kapitányok pedig ismételten megdicsértettek.

1815-ben az ezred az olasz hadszíntéren Ronconál kitüntette magát. Kitüntetéssel harcolt az ezredesi 1. (jelenleg 3.) század a Pesarora intézett rajtaütésnél is. Három osztály később Nápoly ellen vonult és azt megszállotta. Az 1. őrnagyi osztály (5 és 6. század) Ancona körülzárolásában vett részt, a két „Veliten-Division” pedig Milanóban maradt. Ez évben Montbach Frigyes kapitányt a Lipót-renddel tüntették ki. A legénység az 1813-1815-ig terjedő háborús években 4 arany és 33 ezüst vitézségi érmet szerzett.

Háború után Turinba, majd Cremonába, innen pedig Lambachba került. 1816-tól Eszéken, 1821-től Vukováron, 1830-tól Cremonában, 1839-től Milanóban, 1844.-től Vicenzában, 1847-től pedig Paduában állomásozott.

1831-ben az ezredesi osztály (3. és 4. század) a Romagiában, majd Rimini mellett és a Secchiánál harcolt az olasz felkelőkkel, mely alkalommal a legénység 1 arany és 3 ezüst érmet verekedett ki.

1836-tól LXIV. Henrik, Reuss-Köstritz hercege, altábornagy, lett az ezredtulajdonos.

1848-ban az olasz harctéren találjuk. Az alezredesi, az ezredesi és az 1. őrnagyi osztályok Sonánál és Voltánál kitüntették magukat. A 2. őrnagyi osztály egyik százada Parmába vitetett; a másik század eleinte Modenában volt, később Mantua helyőrségéhez tartozott és Milanóban csatlakozott az ezredhez.

1849-ben osztályonként egyes gyalog dandárokhoz beosztva Mortaránál és Novaránál harcolt, majd résztvett a Romagna, illetve

Toscana ellen indított vállalatokban. Az alezredesi osztály (1. és 2. század) Garibaldi szabad csapataival vívott kisebb ütközeteket.

Ezen két utóbbi év hadjárataiban az ezredtől 6 tiszt nyert érdemrendet, a legénység között pedig 2 arany, 13 első és 20 másodosztályú ezüst vitézségi érmet osztottak ki.

1849-ben Florenzbe, 1851-ben Vicenzába, 1853-ban Milanóba, 1857-ben Grazba, 1859. elején Laibachba került állomásra.

1857-től Baranya és Somogy megyéken kívül még Fehér, Tolna és Esztergom, 1857-től pedig Sopron, Zala és Vasmegyék-ből is kapott legénységet. 1860-tól 1863-ig kizárólag az 52. gyalogezred hadkiegészítő kerülete, Baranyamegye, adta újoncait.

1857-ben új ezredtulajdonost kapott, báró Simbschen Károly altábornagyot.

Az 1859-iki háború alatt az Isonzó és a Tagliamento között tengerpartvédő szolgálatot teljesített. Háború után 4-ik osztályát felosztatták és a többi századok között osztották szét. Az ezred Lancutba vonult helyőrségre, 1862-ben Brzezanyba, 1864-ben Tarnopolba helyeztetett, honnan 1865-ben ismét Brzezanyba került vissza. 1864-ben Frigyes Károly porosz herceg lett a tulajdonosa.

Az 1866-iki porosz háborúban 4 századdal Schweinschadelnél és Königgratznál harcolt. Egy százada Ölmütz védőrségéhez tartozott. Ebben a háborúban 8 tisztje kapott érdemrendet, a legénység pedig 1 arany, 1 első és 14 másodosztályú ezüst vitézségi érmet nyert.

Békekötés után Villachban, majd Wesselyben, 1868-tól Bécsben, 1871-től Pécsen, 1876-tól Szigetváron, 1876. végétől pedig Rumán állomásozott.

1878-ban részt vett Bosznia okkupációjában. Egyes szakaszai a magasabb parancsnokságoknál teljesítettek szolgálatot mint törzslövesség. Az 5. század egy felderítő vállalat alkalmával Maglajnál a felkelők által körülfogott és igen nagy veszteséget szenvedett. Az 1. osztály egyes osztagai Dolnja-Tuzlánál és Gracanicánál, a 3. század Bandin-Odjaknál, harcoltak. Az okkupációban az ezred 6 tisztje nyert kitüntetést, a legénység 11 első és 18 másodosztályú ezüst vitézségi érmet kapott.

Boszniából visszatérve Marburgba, 1882-ben Pécsre, 1887-ben Kecskemétre, 1893-ban Bécsbe, 1897-ben Nagyváradra, 1899-ben pedig Debrecenbe került.

1883-tól 1889-ig a kecskeméti 38. és a szolnoki 68. gyalogezredek hadkiegészítő kerületeiből, vagyis Pest- és Jásznagykunszolnok megyékből kapta újoncait. 1889-től a budapesti IV. hadtest egész területéről sorozzák.

1885-től II. Vilmos német császár nevét viseli.

Fennállása óta a következő egyenruhákat viselte:

1798. Füzöld csákó, világoskék mente, dolmány és nadrág, fehér gombok.

1849. Füzöld csákó, világoskék mente, attila és nadrág, fehér gombok.

1863. Kucsma világoskék leffentyűvel, világoskék mente, attila és nadrág, fehér gombok.

1868. Kucsma világoskék leffentyűvel, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

1873. Világoskék csákó, mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

8. huszárezred.

Ezen ezredet mihályi Deák Pál ezredes, neves magyar lovasvezér 1696. februárban állította feles pedig mint irreguláris lovascsapatot 1200 harcossal. Ezredtulajdonosa maga Deák Pál ezredes lett.

Az új lovasezred azonnal Délmagyarországra vonult és ott résztvett a temesvári és az olasi csatákban.

1697-ben ott volt a zentai csatában, majd az ellenség üldözésében működött közre.

1698-ban a Temesvár elleni vállalatban és a nagybecskereki ütközetben verte a törököt.

Ezen évben az akkor feloszlott Kis Balázs-féle irreguláris huszárezred ezen ezredbe olvasztatott be. Létszáma később 800 emberre szállítatott le; a fölös számú legénység az akkor létező má ik két irreguláris huszárezrednek, a Pálffy (jelenleg 9. huszárezred) és a Kollonits (1721-ben feloszlott) huszárezredeknek kiegészítésére használtatott fel.

1699-től 1700-ig Kolozsvárott volt elhelyezve.

1700 végén., feloszlata elrendeltetett. A tisztek az előbb említett másik két reguláris huszárezredbe osztattak volna be, a

legénység pedig elbocsáttatott volna. Azonban 1701 első hónapjaiban Deák Pál ezredes újabb megbízást kapott, hogy 4 század huszárt toborozzon és ezáltal az ezred fennállása továbbra is biztosítva maradt. Az újonnan toborzott 4 század fokozatosan a többi huszárezredek állományához hasonló létszámmra szaporított, mely célra az akkor feloszlott Gombos-, Czungenberg- és Csáky-féle huszárezredek részei is felhasználtattak.

1701-ben az ezred az olasz harctéren volt és Deák Pál ezredes vezetésével Orzinovínál és a „Soncinora végrehajtott rajtaütésnél kitüntette magát. Utóbbi helyen hatalmas zsákmányt is ejtett.

1702-ben fedezte a Cremonára való rajtaütést, egyes osztagai pedig kisebb-nagyobb portyázásokban és csatározásokban vettek részt, így a Le Grazie melletti ütközetben és a Milano felé indított portyázásban.

1703-ban kezdetben a Veronánál álló hadtesthez tartozott, majd később 2 eskadronja a Piémont ellen indított hadtestbe osztották be. Ez a két eskadron, melyeket maga Deák Pál őbester vezetett, 1704-1705-ben tevékeny részt vett a piemonti hadműveletekben. Egy portyázásnál – Casale mellett – Deák őbester hadifogságba esett. A bécsi kormány igazságtalanul bánt vele, mert magyarországi jószágait elkobozta, amiért Deák méltán megharagudott és francia szolgálatba lépett. Később Lipót császár megbánván a Deákkal szemben elkövetett méltánytalanságokat, őt kiengesztelte, mire visszatért a császári hadseregbe.

Az ezrednek Veronánál maradt részei a folytonos veszteségek következtében igen megfogyatkoztak. 1705-ben Dél-Tirolba rendeltettek és részt vettek a Madonna della Balzola és a Bergamo melletti ütközetben, hol egy ellenséges hadtest elfogatásában határozottan közreműködtek. Később pótlások által 3 eskadronra kiegészítetvén, a Cassano melletti csatában harcoltak.

1706-ban Viszlay András ezredes, majd még ugyanazon évben báró miháldi Splényi János ezredes lett a tulajdonosa. Ezen évben a turini felmentő csatában harcolt.

1707-ben egy különítménye a Nápoly elleni vállalatban, többi részei pedig a Provenceban folytatott hadműveletekben vettek részt.

1708-ban Németalföldre vonult, hol Lille ostrománál alkalmaztatott. Splényi ezredes itt különösen kitűnt mint körültekintő, ügyes és az ellenség által rettegett csapatvezér.

1709-ben a malplaqueti csatában, 1910-ben Douay és Béthune ostromában vett részt.

1711-ben eleinte a Rajnánál volt alkalmazva, majd 1712-ben ismét Németalföldre vonult, hol le Quesnoynál állott, egy különítménye azonkívül Splényi ezredes vezetésével Fampouxnál harcolt. Egy másik különítménye egy, Franciaországba indított portyázásban vett részt.

1715-ban ismét a Rajnánál találjuk.

1714-től 1716-ig Hildesheimben állomásozott. 1714-ben az akkor felosztott Nádasdy huszárezred ezen ezredbe olvasztatott be.

1716-ban Karlócánál, Péterváradnál és Temesvár ostrománál harcolt.

1617-ben Belgrád előtt volt. Az ellenség üldözése közben Orsovánál fényes csatát vívott, hol az időközben tábornokká előléptetett Splényi ezredes az ott működő hadsereg összes huszárcsapataiból összeállított lovassággal Regele pasa hadtestének óriási veszteségeket okozott.

Háború befejeztével Szerbiában maradt, majd 1723-ban visszajött Magyarországra és itt Gömör- és Szabolcs megyékben volt elhelyezve. 1721-ben az akkori Nádasdy huszárezred egyes részei hozzá kebelezettek be.

1730-ban báró Czungenberg Ferenc – a legénység nyelvén „Tsonka-bég” - ezredes lett a tulajdonosa.

1731-1733-ig Lombardiában állomásozott. Két eskadronja 1731-1732-ben Forgách alezredes alatt a Korzikára küldött segítő-hadtestbe volt beosztva, azonban csak kevés alkalma nyílt a hadakozásra. 1731-ben a még 1727-ben felállított kiegészítő századainak egy részét a Dessewffy-huszárezrednek adta át.

1734-ben eleinte a Rajna melletti hadseregben volt, onnan, ismét az olaszországi harctérre küldetett, ahol Parmánál, Quistellónál és Guastallánál harcolt.

1735-ben egyes osztagai a quingentolei és marengoi ütközetekben, majd az ellenségnek Bologna felé való üldözésében vettek részt. Ugyanezen évben báró Dessewffy Imre ezredes nevezetett ki az ezred tulajdonosává.

1736-tól 1740-ig Mantua volt az állomáshelye. 1739-ben ismét az ezredtulajdonost kapott, báró bodorfalvi Baranyay János tábornokot.

1741-ben Itáliából Felső-Ausztriába rendeltetett.

1742-ben a téli hadjárat alatt úgy Felső-Ausztriában, mint Bajorországban több kisebb vállalatban vett részt, majd később Csehországba küldetett.

1743-ban ismét Bajorországba került és részt vett Straubing körülzárolásában, majd a fősergnek a Rajnához való előnyomulása alatt Esslingennél harcolt.

1744-ben újból Bajorországban, majd Csehországban volt alkalmazva és Beraunnál volt ütközetben.

1745-ben eleinte Bajorországban volt, később a Majnánál gróf Szapáry Péter ezredes parancsnoksága alatt a geisenhauseni és a nordheimi ütközetekben kitüntette magát.

1746-ban az olaszországi harctérre vonult és a piacenzai csatában újból kitüntette magát. Egy különítménye a Provenceba való előnyomulásban is részt vett. Ezen évben a feloszlatott Bertholtparti huszárezred fele ezen ezredbe' olvasztatott be.

Az 1748-ban a feloszlatott Trips-féle huszárezredtől egy századot átvett és a szlavóniai Verőczére került állomásra, honnan 1753-ban Zsolnára, 1754-ben pedig a Szepešsre került.

1756-ban a lobositz, 1757-ben a prágai, majd a kolini csatákban és a Görlitz melletti ütközetben harcolt. Később, élén Újházy ezredessel, Nádasdy generálisnak híres berlini portyázásában vett részt.

1758-ban egyes osztagai Chemnitznél és Torgaunál harcoltak.

1759-ben Launnál és Aschnál, később 2 eskadronja Sprung alezredes vezetésével Sangershausennél küzdött.

1760-ban Graeven alezredes és Ottlik kapitány Zeitznél, Vrancsics őrnagy pedig Zwickaunál egy-egy sikeres rajtaütésben kitüntették magukat. Az egész ezred azonkívül Strehlanál és Wittenbergnél volt harcban.

1761-ben Graeven ezredes vezetésével Lohmennél a híres porosz lovas generális, Seydlitz vezérlete, alatt álló ellenséges lovasság egy részével vívott ütközetet.

1762-ben Freibergnél, azonkívül egy százada Borczyczky kapitány vezetésével a Chemnitzre való támadásnál, egy kisebb különítménye pedig Pretschendorfnál harcolt.

1763-ban Gabelbe került állomásra.

1766-ban új ezredtulajdonost kapott báró Nauendorf Károly altábornagyot.

1768-ban az akkori Hadik huszárezredtől egy századot átvett.

1769-ben a hadsereg lovas ezredei között a 30. rangszámot kapta.

1773-tól 1778-ig Brandeisben volt elhelyezve.

1775-ben gróf Wurmser Dagobert altábornagy lett a tulajdonosa, egyidejűleg az új ezredtulajdonos akkor feloszlott eddigi huszárezredének alezredesi osztálya ezen ezredbe osztatott be.

1778-ban a Csehországban működő hadseregben harcolt. Egyes osztagainak Skalitznál, Vrchovinnál, továbbá egy, az ellenség táborán Rückerts mellett végrehajtott rajtaütésnél alkalmuk nyílt, hogy kitüntessék magukat.

1779-ben Habelschwerdtnél és Ober-Schwedeldorfnál ismét dicsőséget aratott.

Ezen hadjáratban Borczycky Ferenc ezredes és báró Nauendorf Frigyes őrnagy a Mária Terézia-rendet nyerték el, Wenz őrnagy, Rakovsky és Budaházy kapitányok pedig különösen megdicsértettek vitézségükért.

Háború után Gabelbe került állomásra, onnan 1784-ben a németalföldi Gentbe, majd 1785-ben Tarnóba helyezték át.

1781-ig legénységét Magyarország különböző vidékeiről toborozta. 1781-ben újoncozás tekintetében az akkor pozsonyi 2. gyalogezrednek Pozsony, Trensen és Nyitra megyékre kiterjedő toborzó kerületéhez utaltatott. Innen szedte újoncait 1852-ig.

1788-ban egyes századai és osztályai Sabác bevételénél, a Bezarija-töltésnél, Zimonynál és Német-Bogsánnál, majd Pancsovánál harcoltak.

1789-ben a Bánságban állott. Báró Berg Gusztáv főhadnagy a törököknek Mehádiából való kiűzésénél kitüntette magát. Három osztály később Belgrád ostrománál szerepelt; ezek egyike a Ljesnica elleni vállalatban is részt vett, mely alkalommal gróf Kollonits Miksa kapitány kiváló tanúbizonyságát adta hősiességének. Kollonits kapitány őrnaggyá lépett elő és úgy ő, mint az előbb említett Berg főhadnagy a Mária Terézia-rendet nyerték el. Az ezred tisztikarából báró Buday Ignác az uralkodó részéről, többen pedig a hadsereg főparancsnokság által dicséretben részesítették.

1790-ben az egyik osztály gróf Kollonits őrnagy alatt a Németalföldre küldetett, hol a felkelők elfen Assessenél, továbbá még néhány kisebb csetepatéban harcolt.

Az 1789-1790. évi háborúban a legénység 1 arany és 4 ezüst vitézségi érmet szerzett.

1790-ben az ezred a Németalföldre küldött osztály kivételével visszatért régi állomáshelyére, Tarnówba, honnan a következő évben Troppauba helyezték át.

1792-ben a Rajnánál állott és részt vett a Landau felé való lelderítésben, a Champagneba való előnyomulásban, a pellingeni sáncok védelmében, továbbá a merzkircheni és az oberleukeni ütközetekben. A Németalföldön levő osztály Florennesnél harcolt. Ezen osztály még a következő évben is kikülönítve maradt és Aldenhovennél, továbbá Maubeugenél harcolt. A többi osztályok Maynz előtt csak kisebb csatározásokban vettek részt.

1794-ben az egész ezred a Németalföldre vonult. Az odavonulás alatt Luxemburgban egy ütközetet is vívott. Németalföldön osztályonként vagy századonként az egyes hadtestekbe osztatván be Charleroinál, Fleurusnál, Erneuxnél, Lüttichnél és Sprimontnál harcolt. Két százada később a Maynzot ostromló seregbe osztatott be. Ezen évben báró Buday kapitány az ellenség előtt szerzett érdemei elismerésül a Mária Terézia-rendet kapta. 1795-ben egyes osztályai Maynz-előtt a Hartberg, továbbá a mannheimi sáncok bevételénél, azonkívül a Pfrimm melletti, a frankenthali és a schwegenheimi ütközetekben vettek részt. Frimont János kapitány a Mária Terézia-rendet nyerte el. Kitüntették még magukat ezen harcokban: Nauendorf ezredes, Barbaczy alezredes, Vogel és Trach őrnagyok, báró Luzsénszky, Wrede és Buday kapitányok.

1796-ban az olasz harctérre küldték. Egyes osztályai és századai a Bresciára való rajtaütésnél, a salói, desenzanoi és peschierai ütközetekben harcoltak. A bassanoi szerencsétlen csata utáni visszavonulás alatt 3 osztály Cereánál, Castellaronál és La Favoritanál küzdött, majd Mantua várába beszoríttatván ezen erősség további védelmében vett részt.

Az alezredesi osztály a Friaulba került és itt Fontanivanál, a Verona elleni előnyomulás alatt és a caldieroi harcokban ütközött meg a franciákkal. Ezen osztályból báró Lützow kapitány különösen kitüntette magát.

1797-ben Mantua helyőrsége Napoleon előtt kapitulált, így a Wurmser huszárezred is, mely a kapituláció után Steyérországba

vonult. Az alezredek oszta, mely – mint tudjuk – nem volt Mantuában, Rivolinál és a Tagliamentonál vívott ütközeteket.

1798-ban az ezred Rovigoba került állomásra. Ebben az évben a „8. huszárezred” elnevezést kapta, 3. őrnagyi osztaát (9. és 10. század) pedig az akkor újonnan «felállított 5. huszárezred alakításához adta át.

1799-ben gróf Nauendorf Frigyes altábornagy lett a tulajdonosa. Ezen időben Legnagonál és Magnanonál, majd Mantua körülzárólása alatt Roverbellánál harcolt.

Később S. Giövaninál, Modena elfoglalásánál, Sarzano bevételénél és Loricinál jutott szerephez. Zechmeister és Lützow kapitányok ezen alkalmakkor többszörösen kitüntették magukat. Báró Buday kapitány, mint egy önálló portyázó különítmény parancsnoka, az ellenségnek sok kárt okozott, nagy számú foglyot ejtett, sok ágyút, löszert és élelmi készletet zsákmányolt.

1800-ban Genua ostrománál találjuk, hol S. Pier d'Arenánál és a Monte Becon verkedett, majd Casteggionál és Marengonál kitüntette magát. Az év végén a Po mellett működött, egyes századai azonkívül Finálnál és Bondenonál harcoltak. Az 1800. év harcaiban báró Lützow és báró Luzsenszky kapitányok a Mária Terézia-rendet szerezték meg.

Az 1792-től 1800-ig lefolyt harcokban a legénység között 27 arany és 126 ezüst vitézségi érem került kiosztásra.

1801-től 1805-ig Tarnopolban volt elhelyezve.

1802-ben báró Kienmayer Mihály altábornagy lett a tulajdonosa.

1805-ben ismét az olasz harctéren Caldieronál tüntette ki magát.

1806-ban Bochniába, majd Krakóba, 1807-ben Troppauba, 1808-ban Nagytapolcánba, majd Bécsbe helyezték.

1809-ben 4 százada báró Bubna alezredes vezetésével Landshtutnál és a Rohr kolostornál kitüntette magát; később 2 százada Riedaunál vívott sikeres utóvédharcot. Ugyancsak kitüntette magát az ezred még Ebelsbergnél és Aspernnél is, hol báró Vécsey Gusztáv ezredessel az élén túlnyomó számú ellenséges lovas tömeget ismételt rohamokkal megakadályozott abban, hogy az a saját csapatainkra támadást intézzen; azonkívül Wagramnál, Korneuburnnál és Hollabrunnál tünt ki bravúros rohamaival. A legénység ezen harcokban 2 arany és 15 ezüst vitézségi érmet szerzett.

A háború után 1812-ig Horodenkán volt elhelyezve.

1812-ben a Napoleon segítségére kiállított hadtestben Pruzanyánál, továbbá Diwinnél, egyik osztálya azonkívül Rudnjanál és Wiczulkinál harcolt.

1813-ban a németországi harctéren Dresdánál és Kninitz-Arbesaunál küzdött. A lipcei csatában csak közvetve vett részt, majd később Hochheimnél, végül Cassel ostrománál volt tűzben. Egyik százada Grasser kapitánnyal az élén Naumburnál és Altenburgnál harcolt.

1814-ben két kisegítő – Veliten – osztállyal megszorodván, Besançon körülzárolásánál alkalmaztatott, hol sok kisebb ütközetben újabb és újabb dicsőséget aratott. A telet Zolkiewben töltötte.

1815-ben mind a tizenkét századával Strassburgnál, továbbá Hausbergennél voltak harcai.

Az 1812-1815. években a legénység Vitézségi érmei 5 arany és 12 ezüst éremmel szaporodtak.

1816-ban Bochniában, 1817-1820. Rohatynban, 1820-tól 1823-ig Tarnopolban, 1823-tól 1825-ig Horodenkán állomásozott. Ekkor Bécsbe került helyőrségre. 1827-ben Hódmezővásárhelyre, 1828-ban Ó-Aradra helyezték át.

1828-ban Ferdinánd, szász-coburg-gothai herceg altábornagy lett a tulajdonosa.

1830-ban vált meg a szolgálattól az ezred legöregebb katonája és zászlótartója, a 92 éves Skultéty László őrmester, ki az ezredben egyfolytában 75 évig szolgált és ki ezen alkalomból hadnaggyá neveztetett ki.

1831-ben a Bécs melletti Himbergbe, 1832-ben Badenbe, 1833-ban Zistersdorfba, 1834-ben a Lajtha melletti Bruckba, 1835-ben Troppauba került, 1836-tól 1848-ig pedig Zolkiewben állomásozott.

1848-ban az ezrednek körülbelül a fele haza szökött Magyarországra. Itthon a magyar kormány teljes számú ezredde egészí-

Huszártiszt „Spencer”-ben. (1813.)¹

tette ki őket és a derék „Coburg huszárezred” a honvéd hadsereg soraiban sok, dicsőséggel küzdötte végig a szabadságharcot.

A szabadságharc leverése után az ezrednek a magyar lobogó alatt harcolt századait újjászervezték, új állomáshelyül pedig Láncutf majd Dornbirn jelöltetett ki számára.

1850-ben Salzburgban, 1851-től Welsben állomásozott.

1851-ben új ezredtulajdonost kapott, I. Frigyes Vilmos hessen-casseli fejedelmet.

1853-ban a legénység kiegészítése tekintetében a nagyváradi 37. gyalogezred toborzó kerületéhez utaltatott. 1857-től 1860-ig a pesti 32. és a szegedi 46. gyalogezredek hadkiegészítő területéről nyerte újoncait, 1860-tól 1867-ig pedig egyedül a szegedi 46. gyalogezredéből.

1854-ben Bécsbe került állomásra, 1855-ben Gross-Enzersdorfba, 1857-ben Klattauba.

Az 1859. évi hadjáratban nem vett részt.

1864-ben Wels lett az állomáshelye.

1866-ban Jucinnél, Königgratznál és Saaznál harcolt.

Ezen hadjáratban az ezred egy tisztje kapott kitüntetést, a legénység pedig 2 első- és 17 másodosztályú ezüst vitézségi érmet szerzett.

Háború után Zolkiewbe vonult állomásra. 1871-ben Tolnára jött, onnan 1886-ban Ceglédre került, majd 1878-ban Rumára.

Legénységét 1867-től a kecskeméti 38. gyalogezred hadkiegészítő kerületéből nyerte.

Az 1878. évi boszniai okkupációban részt vett. Egyik osztálya Nova-Brcknál harcolt. A legénység között ezen hadjárat alatt 5 első- és 9 másodosztályú ezüst vitézségi érem osztatott ki.

1875-ben báró Koller Sándor lovassági tábornok lett a tulajdonosa.

A boszniai okkupáció után visszatért Rumára. 1880-ban Stockerauba, 1884-ben ismét Rumába, 1890-ben Klagenfurtba, 1898-ban Jaroslauba, 1904-ben Kecskemétre helyezték át.

1890-ben erdődi gróf Pálffy András lovassági tábornok „neveztetett ki ezredtulajdonosává, 1914-ben pedig Terstyánszky Károly lovassági tábornok.

Legénységét 1883-tól a zombori 23. gyalogezred hadkiegészítő kerületéből, 1889-től pedig a budapesti 4. hadtest egész területéről sorozzák.

Felállításától – 1696-tól – kezdve egészen 1825-ig sárga gombos papagályzöld színű mentét és dolmányt, továbbá skarlátvörös nadrágot viselt. 1767-ben a dolmány hajtókája, a zsinórzat, a tarsoly és a sabrak színe buzérvörösben állapított meg. A zsinórzat 1770-től fekete-sárga színű lett.

Az eredetileg viselt kalpag helyett 1767-ben fekete csákó rendszeresített.

Az egyenruházatban azóta különben a következő változások állottak be:

1825. Pekete csákó, sötétzöld mente és dolmány, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

1849. Skarlátvörös csákó, sötétkék mente, attila és nadrág» sárga gombok.

1863. Kucsma skarlátvörös leffentyűvel.

1868. Buzérvörös nadrág.

1873. Buzérvörös csákó.

9. Huszárezred.

Ezen ezred a hadsereg legrégebb huszárezrede. 1688. decemberben gróf Czoboy Ádám generális toboroztatta Korponán, Losoncon és Nyitrán.

A regula szerint 1000 lovasból kellett állnia. Ezredtulajdonosa és parancsnoka erdődi gróf Pálffy János óbester lett.

1689-ben a boszniai hadjáratban a batocinai csatában vett részt. Azután a Rajnához rendelték, hol 1697-ig maradt.

1690-ben a Deák-huszárok állományából a fölös számú embereket átvette.

1689-ban Magyarországra jött és a törökök ellen harcolt.

A török háború után Magyarország különböző helyein szálásolták el.

1700-ban elrendelték, hogy az ezred oszlattassék fel!

A legénység a határőrvidéki csapatokhoz lett volna átadandó. Közben azonban a parancs megváltozott és báró Ebergényi László óbester megbízott, hogy az ezredet újjászervezze és e célra 200 huszárt toborozzon. A tisztis létszám hiányainak pótlására a Deák huszárezred tisztikarának egy részét használták fel. A régi ezredtulajdonos – Pálffy gróf – helyét Ebergényi báró foglalta el.

1701-ben eleinte a Rajnánál működő hadsereg számára volt szánva, később azonban Olaszországba küldetett, hol 1702-ben többszörös dicséretet aratott. Veronánál az Etsch jobb partjára akart átkelni, azonban a veronaiak a városon való átvonulást megtagadták. Egyéb híd nem lévén, az ezred Verona fölött az Etschen átúsztatott és az olaszokat Castiglione Mantovanonál derekasan megverte.

Egy részé Ebergényi óbester vezetésével Milano ellen hajtott végre sikeres portyázást. Szűcs kapitány pedig századával egy ellenséges löszertelepen ütött rajta és nagy zsákmányt ejtett.

1703-ban eleinte à Pónál alkalmazták. Egy különítménye részt vett a Piémont elleni vállalatban, az év végén pedig 2 eskadronja vonult Piemontba, hol jnég a következő, 1704. évben is. a Crescentino melletti táborban maradt. Az ezred többi része a fősereggel Tyrolba vonult vissza, majd onnan 1705-ben Savoy ai Jenő herceg hadtestével Lombardiába nyomult és az aLsó Ogliónál foglalt állást. Ezen előnyomulás alatt Splényi alezredes különösen kitűnt ügyes vezetésével.

1706-ban az egész ezred részt vett a turini csatában. Ugyanezen évben a felosztatott Gombos, Czungenberg és Csáky huszár- ezredek egyes részei hozzá kebeleztek be.

1707-ben Lombardiában maradt, csak egy különítménye vett részt Királyi kapitány alatt a Nápoly elleni vállalatban.

1708-ban részt vett az egyházi állam okkupációjában.

1709-től 1712-ig Felső-Olaszországban volt, hadakozásra azonban nem került sor.

1713-ban a Rajnához vonult, azonban itt sem volt ütközetben.

1714-ben Karcagon állomásozott; 1715-ben Szegedre helyezték át.

1716-ban Karlócánál és Péterváradnál harcolt, majd Temesvár ostromához került.

1717-ben a belgrádi ostromot és a belgrádi csatát küzdötte végig, egy különítménye pedig Boszniában portyázott.

1718-tól 1719-ig Szerbiában volt. Onnan Lombardiába-rendelték. Egyik eskadronja áthajózott Siciliába és részt vett a francavillái csatában, valamint Messina ostromában is.

1720-ban az egész ezredet átvitték Siciliába. Itt maradt 1727-ig, akkor Nápolyba helyezték át.

Huszár a spanyol trónörökösödési háború idején. (1710.)

Miután állománya igen leapadt, 1721-ben az Esterházy József-féle huszárezreddel egyesítettett.

1724-ben keresztszegi gróf Csáky Imre tábornok lett a tulajdonosa.

1731-ben a még 1727-ben felállított kisegítő századait a Desswffy (jelenleg 3.) és a Czungenberg (jelenleg 8.) huszárezrednek adta át.

1835-ben ismét Siciliába került. Később 700 embere báró Ghilányi János ezredes alatt mint erősítés Nápolyba küldetvén Bitonto mellett harcolt. Az ütközet balul ütven ki, a derék huszárok nagy része a küzdőtéren maradt; a megmaradtokkal Ghilányi ezredes Pessara felé vágta ki magát.

A Siciliában maradt századok Syracusában, Trapaniban és Messinában voltak várőrségen.

1735. végén Magyarországra, Szombathelyre jött.

1737-ben Szerbiába vonult, ütközetbe azonban nem került.

1738-ban eleinte a Bánságban, később Szerbiában, 1739-ben pedig a horvát-török határon állott, innen Varasdra küldték állomásra és itt maradt 1741-ig.

1741-ben fogarasi gróf Nádasdy Ferenc tábornok lett a tulajdonosa.

Ugyanezen évben a sziléziai hadsereghez osztatott be és Mollwitznál, valamint Grottkaunál harcolt. Később Csehországban Neuhausnál volt ütközetben.

1742-ben Caslaunál harcolt, majd Piseknél kitüntette magát. Azután részt vett Prága ostromában, végül az Ober-Pfalzba vonult.

1743-ban Simbachnál küzdött, hol Pászthory kapitány kitüntette magát. Az ezred részt vett a Rajna felé való előnyomulás alatt a landshuti és az esslingeni csatákban is.

1744-ben eleinte a Rajnánál, később Csehországban állott.

1745-ben Habelschwerdtnél, Reich-Hennersdorfnál és Hohenfriedbergnél harcolt, majd Soornál kitüntette magát.

1746-ban a németalföldi hadszínterre rendeltetett. Itt egy 400 lovasból álló különítménye részt vett Châteletnél a francia főhadiszállásra végrehajtott rajtaütésben, majd az egész ezred Rocournál, valamint 1747-ben Lawfeldnél volt ütközetben.

A háború további szakában nem került tűzbe.

1748-ban a felosztatott Trips-féle huszárezredtől egy eskadront átvett.

1749-től Nagykanizsán és Szent Gotthárdon állomásozott. 1753-ban Puchówra, 1754-ben Deésre, 1755-ben pedig Máramaros-megyébe helyezték át.

1757-ben a kутtenbergi és kolini csatákban harcolt. Görlitznél kitüntette magát, majd később Breslaunál és Leuthennél került tűzbe. Ezen harcok alatt Graffenstein kapitány mint kiválóan ügyes parancsnok tűnt ki.

1758-ban Guntersdorfnál harcolt, majd részt vett a Domstadttra végrehajtott rajtaütésben.

1759-ben Kohlenél és Kunersdorfnál küzdött, hol Geizler Ignác kapitány a Mária Terézia-rendet szerezte meg.

1760-ban az ezred ott volt a Schlesisch-Neustadt elleni vállalatban, valamint a liegnitzi csatában, Landshutnál pedig kitüntette magát. Itt kapta Graffenstein József őrnagy a Mária Terézia-rendet.

1761-ben egy különítménye Hartmannsdorfnál küzdött, egy osztálya pedig Graffenstein őrnagy vezetésével Nonnenbuschnál tartott ki vitézül a túlnyomó ellenséggel szemben.

1762-ben Burkersdorfnál és Peiiaunál voltak harcai.

Háború után Sárospatakra került állomásra. 1765-ben Abaúj-megyébe, 1767-ben Rozsnyóra költözött át.

1768-ban az Esterházy Imre-féle huszárezredtől egy század ezen ezredbe olvasztatott be.

1769-ben az összes lovasezredek között all. rangszámot kapta.

1772-ben Rozwadówba, 1776-ban Tarnopolba helyezték.

1775-ben a felosztatott Wurmser huszárezred ezredesi osztálya ezen ezredbe kebeleztetett be.

Az 1778/79. évi háborúban egyes osztályai Kesselsdorfnál, Dittersbachnál és Ober-Schwedeldorfnál vívtak ütközeteket.

1779-ben Bécsbe került állomásra/ néhány év múlva pedig Horodenkára.

1781-ben újoncozás tekintetében az akkor veszprémi 34. gyalogezrednek Veszprém, Győr és Komárom, majd évek múlva az akkor eszéki 53. gyalogezrednek a szerémségi magyar lakta megyékre kiterjedő toborzó területéhez utaltatott.

1783-ban, monyorókereki gróf Erdődy János altábornagy lett a tulajdonosa.

1788-ban két százada botosaninál, az egész ezred a török tábor elfoglalásánál Largánál, valamint Jassy mellett harcolt. Négy százada, melyen a törökök Vaslújnál rajtaütöttek, Kosztolányi alezredes vezérletével hősiesen tartotta magát. Két másik század Képiró, illetőleg Rakovszky kapitányok alatt Hirleunál tűnt ki. Az alezredesi osztály (1. és 2. század) a belecestsei és az adjudi ütközetekben vett részt. Piacsek kapitány a Tábor elleni portyázás alatt egy túlnyomó számú török csapatot rettenthetlen bátorsággal megtámadott és szétvert, amiért a Mária Terézia-renddel tüntették ki.

1789-ben Kalmár kapitány vezetésével egy Mehadiánál előőrson álló félszázad kitüntette magát, valamint kitüntetéssel harcolt az egész ezred ugyancsak Mehadiánál és a Csernánál. Kosztolányi László ezredes a Mária Terézia-rendet szerezte meg.

Három osztály később Belgrád ostromához került, hol egyes századok a Rácváros megrohanásában vettek részt. Az egyik osztály Gladova bevételénél küzdött.

Ezen harcokban különösen kitüntetlek magukat Révay őrnagy és báró Szörényi kapitány.

1790-ben két század Szarvassy kapitány alatt Negotinnál tüntette ki magát; három osztály a kalafati, kettő azonkívül a florentusi csatában vett részt.

Báró Révay Imre őrnagy és Szarvassy kapitány a Mária Terézia-rendet kapták.

A legénység a három évi török háború alatt 2 arany és 46 ezüst vitézségi érmet szerzett.

Háború után 1793-ig Eszéken állomásozott.

1793-ban a Rajnához vonult, hol egyes, előőrson levő századai Offenbachnál, Ottersheimnél és Knittelsheimnél vívtak kisebb ütközeteket. Más századok Weissenburgnál, a lauterburgi vonal bevételénél és Brumptonnál harcoltak.

Ezen harcokban Piacsek alezredes, báró Szörényi őrnagy és még igen sok tiszt többszörös dicséretben részesült.

1794-den az egész ezred Schifferstadtnál, Schwegenheimnél, Mundenheimnél és Frankenthalnál volt ütközetben.

1795-ben Fedák alezredes vezetésével Mannheimnél újabb dicsőséget aratott.

1796-ban-a castiglionei csata után történt visszavonulásnál

derekasan tartóztatta fel az ellenséget. Egyes századai azonkívül Primolanonál és Bassanonál küzdöttek.

Később 6 százada az olaszországi, 4 százada pedig a tyroli hadtestbe osztatott be. Egyes kisebb osztagai Castel-Pietranál és Rivolinál harcoltak.

1797-ben Zathureczky kapitány századával Minerbenél és Anghiarinál kitüntette magát. A S. Giorgionál vívott szerencsétlen ütközetben az olaszországi hadtestben működő osztályai hadifogságba kerültek. A többi két osztály „(az alezredesi és a 2. őrnagy) a tarvisi ütközetben, a hadsereg visszavonulását fedezte. Ez alkalommal Fedák Mihály alezredesnek rendíthetetlen hősiessége jutalmaképpen Károly főherceg sajátkezüleg tűzte fel a Mária Terézia-rendet. Ugyancsak a Mária Terézia-renddel lett utólag – 1801-ben – Zathureczky László kapitány is kitüntetve.

Háború után az ezred 1799-ig Pettauban állomásozott.

1798-ban 3. őrnagy osztályát (9. és 1-0. század) az újonnan felállított 5. huszárezred számára, adta át. Ugyanezen évben kapta a 9. huszárezred” elnevezést.

1799-ben egyes osztályai és századai a taufersi ütközetben, továbbá az Engadinba irányított vállalatban vettek részt. Később Olaszországba rendeltetvén, néhány század kivételével, melyek S. Giulianonál és Airasconál harcoltak, Turin előtt állott.

1800-ban Marengonál, majd Valeggio-Pozzolonál, egy a Po felé kikülönített százada pedig Marcariánál harcolt.

Fulda Vilmos alezredes ezen évben a Mária Terézia-rendet kapta.

A legénység kitüntetései 1793-tól 1800-ig 13 arany és 70 ezüst vitézségi éremmel gyarapodtak.

Békekötés után az ezred Eszékre vonult állomásra.

1805-ben Caldieronál tüntette ki magát, továbbá a Tagliamentonál és Santa Crocenél vívott útóvédharckokat.

Ezen hadjáratban a legénység 3 arany és 2 ezüst vitézségi érmet szerzett.

A háború befejeztével visszatért Eszékre.

1806-ban palotai gróf Frimont János tábornok lett a tulajdonosa.

1808-ban Pettauba helyeztetett át.

1809-ben Pordenonenél, Fontana-Freddánál és a Piave mellett toltak harcai. Egyik osztálya Palmanuova ostromában vett részt.

A későbbi visszavonulás alatt egyes osztályai és századai Wildonnál és Grácnál harcoltak.

Igmándy kapitány és Cemitzky főhadnagy mint portyázó vezetők különösen kitüntették magukat.

A legénység ezen évben 1 arany és 12 ezüst vitézségi érmet szerzett.

1810-ben Radkersburgba, 1811-ben Nagykanizsára, 1812-ben Hódmezővásárhelyre, 1813-ban Zolkiewbe került állomásra.

1813-ban Felső-Ausztriában kezdte meg harctéri működését, hol néhány százada Paternionál, egy százada pedig a mühlbachi szorosnál küzdött. Egy félévszázad Bíró főhadnagy alatt Hermagornál különösen kitüntette magát. Néhány százada St. Georgennél és Bruneckennél harcolt. A Bretschneider ezredes alatt a velencei tartományba kikülönített ezredesi osztály (3. és 4. század) Castel francon és Cittadellán rajtaütött; Rezzoniconál ismételt rohamokkal túlnyomó ellenséges erőket visszavert. Egyes századok később Callianonál, S. Marconáin, S. Michelenél, végül Rovigonál voltak harcban.

Bretschneider Frigyes ezredes és a közben kapitánnyá előlépett Bíró János ezen hadjáratban a Mária Terézia-renddel lettek kitüntetve, Callat őrnagy pedig többszörös dicséretben részesült.

1814-ben csak az alezredesi osztály (1. és 2. század) volt ütközetben a Mincionál.

1815-ben az egész ezred, a két kiegészítő – Veliten – osztállyal együtt eleinte Olaszországban alkalmaztatott, majd később Dél-Franciaországba rendeltetett, ütközetre azonban egyik harctéren sem került sor.

A legénység az 1813-1815. évi hadjáratok alatt 3 arany és 20 ezüst vitézségi érmet szerzett.

1815-ben Lodiba került állomásra.

1821-ben a Nápoly elleni hadjáratban részt vett ugyan, de tűzbe nem került.

Ugyanezen évben Nápoly és Aversa voltak állomáshelyei. 1825-ben Vicenzába, 1829-ben Ehrenhausenbe, majd Radkersburgba, 1825-ben Vicenzába, 1829-ben Ehrenhausenbe, majd 1830-ban pedig Pardubitzba helyezték át.

1832-ben báró Wieland György altábornagy neveztetett ki ezredtulajdonosává, aki 1833-tól, midőn az ezred I. Miklós orosz cárról neveztetett el, a másodtulajdonosi tisztet töltötte be.

1845-ben Bécsbe, 1845-ben Prossnitzba, 1848-ban pedig Körmendre helyezték át az ezredet.

Az 1848/49-iki szabadságharcot a magyar lobogó alatt küzdötte végig a honvéd hadseregben annyira nevéssé vált „Miklós huszárezred”.

1849-ben politikai szempontból a stájerországi Leibnitzben újjászerveztetek. I. Miklós orosz cár sem maradt továbbra ezredtulajdonosa, hanem Liechtenstein Ferenc herceg altábornagy töltötte be ezentúl ezen méltóságot.

1850-ben Grazba, majd Kundratitzba, 1851-ben Beneschauba, azután Austerlitzbe helyeztetett át.

1853-tól 1857-ig a budai 32. gyalogezred hadkiegészítő területéri kapta legénységét.

1854-ben Pardubitz lett az állomáshelye.

4. osztályát 1860-ban az 1. önkéntes (jelenleg 13.) huszárezred kiegészítésére adta át.

1864-ben századonként egyes gyalogdandárokhoz beosztva Torfschappennél, Ober-Selknél, Fahrtdorf-Loopstedtnél, Oeverseenél és Veilenél harcolt, később pedig résztvett a Jütlandba való előnyomulásban.

Ezen hadjáratban három tisztje nyert kitüntetést, a legénység között 6 első és 17 másodosztályú ezüst vitézségi érem osztatott ki.

Háború után visszatért Pardubitzba.

1857-től 1860-ig a komáromi 12., az akkor besztercebányai 25. és a budai 32. gyalogezredek, majd 1860-tól 1867-ig a komáromi 12., a győri 19., a besztercebányai 25. és a székesfehérvári 69. gyalogezredek hadkiegészítő kerületeiből nyerte legénységét.

1866-ban részben az egész ezred együtt, részben csak egyes századai harcoltak Langenbrucknál, Jicinnél, Königggratznél, Hollabrunnál és Ulrichskirchennél.

Pejacsevich Miklós gróf ezredes, az ezred parancsnoka, a harctéren jobb karját elvesztette. Felgyógyulása után ismét átvette az ezredparancsnokságot és megengedett neki, hogy huszárjait rejtett karddal vezényelhesse.

Az 1866. évi hadjárat alatt az ezredből 10 „tiszt kapott érdemrendet. A legénységi kitüntetések 2 arany, 13 első és 40 másodosztályú vitézségi éremmel szaporodtak.

1867-ben az ezred Bécsbe került. 1869-ben a pozsonymegyei

Szent-Györgyre, 1870-ben Győrbe, 1874-ben Székesfehérvárra, 1877-ben Pécsre, 1880-ban Rumára, 1884-ben Sopronba, 1912-ben Mitrowitzba helyezték át.

1867-től 1874-ig a komáromi 12., a losonci 25. és az esztergomi 26., 1874-től 1889-ig pedig a komáromi 12. és a győri 19. gyalogezredek hadkiegészítő kerületeiből kapta újoncait. 1889. óta a pozsonyi 5. hadtest egész területéről sorozzák.

1887-ben Thurn és Taxis Lamortil herceg altábornagy lett a tulajdonosa, 1888-tól pedig örök időkre fogarasi gróf Nádasdy Ferenc tábornagy nevét viseli.

Fennállása óta egyenruházata a következő változásokon ment át:

1688-íót vörös mentéje, dolmánya és kék nadrágja volt. A mente és a dolmány később sötétzöld lett, a nadrág pedig vörös. A sötétzöld mentét és dolmányt igen sokáig – 1849-ig – viselte. A nadrág 1767-től karmazsinpiros volt. Ugyanezen évben a dolmány hajtókáinak, valamint a tarsolynak és a sabrának színe is karmazsinpirosban állapított meg. A zsinórzat és a gombok sárgák voltak. Az eredetileg viselt kalpag helyébe 1767-ben fekete csákó lépeit. Ezen főveg 1849-ig megmaradt.

1849-ben fehér csákó, sötétkék mente, attila és nadrág és fehér gombok rendszeresítették.

1863-ban a csákó helyett fehér leffentyűs kucsmát, 1868-ban pedig buzérvörös nadrágot kapott.

1873-tól fehér csákója, sötétkék-mentéje és attilája, buzérvörös nadrágja és fehér gombjai vannak.

10. huszárezred.

1741-ben Beleznay János ezredes állította fel. Három századát az akkor felosztatott Beleznay, Halász és Esterházy József-féle magyar insurrectionális huszárezredek legénységéből alakították, a többi ötöt pedig szabad toborzás útján teremtették elő.

Az új ezrednek Beleznay János ezredes lett a tulajdonosa, aki 1744-ig személyesen vezette.

A felállítás befejezte után az ezred Sziléziába vonult, hol egy százada Olbendorfnál esett át a tűzkeresztségen.

1742-ben Brünn előtt tüntette ki magát, midőn keresztül-

törte a poroszok védő vonalát és benyomult a városba. A tél folyamán Morvaországban egyes kisebb ütközetekben szerzett dicsőséget. Később Prága körülzárolásánál alkalmazták.

1743-ban Németországban volt, azonban nem került tűzbe:

1744-ben a Németalföldre vonult, egy kisebb része Brüngenél harcolt.

1745-ben az Alsó-Rajnáánál működött és Nordheimnél kitüntette magát.

1746-ban ismét Németalföldön a rocouri csatában harcolt.

1747-ben részt vett a lawfeldi csatában.

1748-ban egyes századai Maastrichtet védelmezték.

Békekötés után Debrecenbe, onnan 1750-ben Szászvárosba, 1751-ben Diószegre, 1753-ban Mező-Kövesdre, 1754-ben pedig Rózsahegyre került állomásra. 1748-ban a felosztatott Trips-féle huszárezred egy százada ezen ezredbe olvasztatott be.

1754-ben báró Morocz Imre altábornagy lett a tulajdonosa.

1756-ban, a csehországi harctérre került. 1757-ben Prága előtt harcolt. Később Sziléziában csak jelentéktelen csatározásokban vett részt.

1758-ban eleinte Morvaországban állott, majd később Neisse ostrománál volt. Itt Magyarai és Szalay kapitányok kitüntették magukat.

1759-ben a grünbergi csatában aratott dicséretet.

Ezen évben gróf Bethlen József tábornok lett a tulajdonosa.

1860-ban a cosdorfi rajtaütésben, a klein-primersdorfi ütközetben, továbbá a landshuti és a liegnitzi csatákban vett részt.

1761-ben Oppeln mellett kitüntette magát.

1762-ben Sziléziában Peilaunál volt ütközetben.

1763-ban Deésre került állomásra, majd 1773-ban Hprodenkára, 1775-ben Suczawara, 1776-ban pedig Sokolra.

1768-ban az akkor felosztatott Hadik huszárezred egy százada ezen ezredbe kebeleztetett be.

1769-ben az összes lovasezredek között a 35. rangszámot nyerte.

1773-ban báró Barcó Vince altábornagy neveztetett ki ezredtulajdonosává.

1775-ben átvette a felosztatott Török-huszárezred alezredesi osztályát.

1778-ban egyik százada Rohenitz-Jesenitznél harcolt, az egész ezred pedig Trautenaunál intézett fényes rohamot a túlnyomó számú ellenséges lovasságra. Egyik osztályának azonkívül Dittersbachnál volt kisebb ütközete.

1779-ben négy szakasza résztvett Habelschwerdt megrohanásában, két osztálya pedig az ober-schwedeldorfi támadásban. Báró Buccow György alezredes a Mária Terézia-rendet nyerte el.

Háború után Tarnopolba vonult állomásra és itt maradt 1787-ig.

1781-től az akkor kassai 19. gyalogezrednek Abaúj-, Torna- és Gömörmegyére kiterjedő toborzó kerületéből kapta újoncait.

1788-ban Chotin ostrománál alkalmaztatott. Egyes századai Poljanonál és Rukszinnál vívtak kisebb ütközeteket, majd Chotin előtt kitüntették magukat.

1789-ben egy osztálya Vale-Szakanál küzdött; báró Kienmayer őrnagy pedig osztályával Vodu-Turkulújnál tüntette ki magát. Különösen fényes eredménnyel harcolt ezen évben az ezred Foksaninál és Martinestienél.

1790-ben résztvett a giurgevoi ütközetben; 2 százada sikeres felderítést végzett Turnulnál.

Ezen török háborúk alatt báró Kienmayer Mihály alezredes a Mária Terézia-rendet kapta, Képiró Sámuel ezredes, továbbá Quietowsky Tóbiás alezredes, Taucher és Levachich őrnagyok, azonkívül nagyszámú főtiszt dicséretben részesültek. A legénység 8 arany és 69 ezüst vitézségi érmet szerzett.

A hadjárat befejeztével visszatért Tarnopolba.

1793-ban Valenciennes-Saultainnál volt ütközetben. Afamarsi csatában az alezredesi 2. (jelenleg 2.) század Geringer Gábor kapitány vezetésével egy sáncot rohammal vett be és úgy ez a század, mint Eötvös Károly őrnagy osztálya ágyukat is foglalt el. Eötvös őrnagy és Geringer kapitány a Mária Terézia-rendet kapták. Geringer kapitány azonkívül őrnaggyá is előlépett.

Egyes századok később Neuwillenél, Villers-en-Cauchiesnél és Bouvigniesnél vívtak kisebb ütközeteket. A wattigniesi csatában báró Barcó őrnagy, a bassuyaniban pedig Levachich alezredes osztályaikkal kitüntették magukat.

1794-ben 4 százada Landrecies előtt Solre-le-Chateanunál és Bossusnál, továbbá Rouvroynál tüntette ki magát. Egy osztály

Lüttichnél, egyes századok pedig Aachennél és Henri-Chapellenél harcoltak. Az ezred másodezredese, báró Barcó Félix, a Mária Terézia-rendet kapta.

1795-ben egyes osztályai és századai Maynz előtt különböző Msebb csatározásokban, továbbá a maynzi sáncok elfoglalásában, később a messenheimi és morbachi ütközetekben vettek részt.

1796-baí Ukerathnál, Ambergnél és Würzburgnál harcolt, hol kitüntette magát; néhány százada azonkívül Aschaffenburgnál és Bingennél is volt harcban. A würzburgi csatában Levachich József ezredes a Mária Terézia-rendet kapta.

1797-ben az ezred a hochheimi ütközetben súlyos veszteségeket szenvedett.

Az ezután következő rövid békeidőt Teschenben töltötte.

1797-ben báró Mészáros János altábornagy lett a tulajdonosa.

1798-ban a „10. huszárezred” elnevezést kapta és 3. őrnagyi osztályát (9. és 10. század) az újonnan alakítandó 7. huszárezred felállításához adta át.

1799-ben Ostrach-Stockachnál, Andelfingennél és Brunnennél kitüntette magát. Gróf Wartensleben kapitány századával Embachnál két saját hadseregbeli gyalogszázadot megmentett az elfogatástól.

1800-ban gróf Wartensleben kapitány Engennél ismét kitüntette magát, amiért soronkívül őrnaggyá neveztetett ki, azonkívül a Mária Terézia-rendet is megkapta.

Ezen évben az ezred Möskirchnél, Biberachnál, Schwabmünchennél, később Hohenlindennél és Astennél harcolt.

Az 1793-tól 1800-ig terjedő idő harcaiban a legénység 8 arany, 87 ezüst vitézségi érmet vívott ki magának.

1801-től Versecen, 1803-tól Újpecsen állomásozott. 1802-ben báró Stipsicz József altábornagy lett a tulajdonosa.

1805-ben alezredesi osztálya (1. és 2. század) báró Kempelen alezredes vezetésével Caldieronál kitüntette magát.

1806-ban Saar, 1807-ben Ungarisch-Brod volt az állomás-helye, majd 1808-tól 1809-ig Bécsben volt helyőrségen. 1809-től a kassai 34. és az akkor eperjesi 60. gyalogezegek toborzó kerületeiből kapta legénységét.

1809-ben 7 századával Wengnél, Dinzingnél és Eggmühlnél

harcolt, egy százada pedig Passau védőrségéhez tartozott. Később fényes ütközetet vívott Aderklaanál és az asperni csatában kitüntette magát. Báró Frelich Ferenc ezredes a Mária Terézia-rendet kapta és tábornokká lepett elő. Az ezred Wagramnál újabb dicsőséget aratott. A wagrami csatát követő visszavonulás alatt több kisebb ütközetben vett részt, melyek közül említésre legméltóbb a mistelbachi. Egy kikülönített századának Stomfánál volt kisebb csetepatéja.

Ezen hadjáratban a legénység 5 másodosztályú vitézségi érmet szerzett.

Háború után Újpecsre vonult, majd 1811-ben Veszprémbe helyezték át, honnan 1813-ban visszatért Újpecsre.

1813-ban egyes osztályai és századai Krainburgnál, majd az előnyomulás alatt Villanovanál, Monzambanonál és Caldieronál kerültek ütközetbe.

1814-ben 4 százada a főszeregnél volt; egy félszázada Gräser Mihály főhadnagy vezetésével Monzambanonál kitüntette magát. A többi századok Maritua, Legnago és Velence ostrománál voltak alkalmazva. Ezen évben lett ezredtulajdonosa III. Frigyes Vilmos porosz király, kinek nevét egy 1888-ban kiadott legfelsőbb parancs folytán örök időkre viseli.

1815-ben a kisegítő (Veliten) osztályokkal együtt 12 századból álló ezred Dél-Franciaországban működött. Ott volt Maçon bevételénél, majd a háború végeztével az elsassi megszálló seregnél maradt és ezen idő alatt Ensisheimben állomásozott.

A legénység vitézségi érmei az utolsó három év alatt 1 arany és 5 ezüst vitézségi éremmel gyarapodtak.

1818-ban Rozsnyóra, 1820-ban Sáros-Patakra, 1831-ben Myslenicére 1832-ben Podgórzebe, 1833-ban Tarnówba, 1839-ben Gródekbe helyezték át.

1840-ben IV. Frigyes Vilmos porosz király lett a tulajdonosa.

1842 től 1848-ig Tarnopol volt az állomáshelye.

1848-ban parancsot kapott, hogy hazatérjen Magyarországra. Azonban csak a két őrnagyi osztály (az 5., 6., 7. és 8. századok) jött haza, a másik két osztályt Galíciában visszatartották, azonban a legénység ezen két Visszamaradt osztálytól is kisebb-nagyobb csoportokban hazaszökött. Az ezredet itthon rövid idő alatt teljes létszámra egészítették ki. A honvéd zászló alatt a szabadságharc alatt

sok csatában vett részt és aratott dicsőséget. Ezen nagy idők történelme mindig elismeréssel fog megemlékezni a hős „Vilmoshuszárok”-ról.

Leveretvén a magyar szabadságharc, az ezred 1849-ben politikai okokból Klattauban újjászerveztetett. 1850-ben Brandeisbe, 1851-ben Saazba, 1852-ben Qabelbe, 1854-ben Zolkiewbe, majd Tarnopolba, 1855-ben ismét Klattauba, 1857-ben Stockerauba, 1858-ban Floridsdorfba, 1859-ben pedig Lodiba helyezték át.

1857-ben újoncozás tekintetében az akkor munkácsi 5., a kassai 34. és az eгри 60. gyalogezredek hadkiegészítő kerületeihez utaltatott.

1859-ben az olaszországi harctéren részben századonként az egyes gyalogdandárokhoz beosztva, részben mint lovassági tartalék teljesített szolgálatot és la Cavanál, Torre di Berettinél, Valenzanál, valamint Olcenengonál harcolt. Magentánál báró Edelsheim ezredes a 3., 4., 5. és 7. századokkal fényes rohammal fedezte a 3. hadtest visszavonulását, amiért a Mária Terézia-rendet nyerte el.

Az 1859-iki hadjárat a 10. huszárezred történetének egyik legfényesebb lapja. Az ezredparancsnokon kívül az összes törzstisztek és kapitányok, továbbá 13 alantás tiszt érdemrendet kapott; a legénység pedig 10 arany, 37 első és 69 másodosztályú ezüst vitézségi éremmel jutalmaztatott.

Békekötés után Klagenfurtba, 1860-ban Sacilebe, 1862-ben Udinebe, 1864-ben Veronába, 1865-ben pedig Bécsbe került állomásra.

1860-ban 4. osztályát a 2, önkéntes (jelenleg 14.) huszárezred alakításához adta át.

Legénységét 1860-tól a budai 32., az eгри 60. és a szolnoki 68. gyalogezredek hadkiegészítő kerületeiből sorozták.

1861-ben báró Lederer Károly altábornagy lett az ezredtulajdonosa,

1866-ban Rochlitznál, Sichrownál, Jicinnél, Königgratznál és Mährisch-Budwitznál harcolt.

Ezen hadjáratban 2 tisztje kapott érdemrendet, a legénység között pedig 4 első és 17 másodosztályú ezüst vitézségi érem osztatott ki.

Az 1866-iki háborútól a világháború kitöréséig terjedő hosszú békeidő alatt a 10. huszárezred állomáshelyei következőleg változ-

alak: 1866. Bécs, 1867. Wels, 1868. Érsekújvár, 1871. Moór, 1876. Tolna, 1878. Szabadka, 1887. Pécs, 1892. Székesfehérvár, 1894. Nyíregyháza, 1901. Czernowitz, 1908. Budapest.

Legénységét ezen idő alatt 1867-től 1873-ig a győri 19. (Győr, Veszprém, Mosón) és a székesfehérvári 69. (Fehér, Tolna), 1874-től 1883-ig egyedül a székesfehérvári 69., 1883-tól 1889-ig a székesfehérvári 69., a kaposvári 44. (Somogy, Tolna) és a pécsi 52. (Baranya) gyalogezredek hadkiegészítő kerületeiből nyerte. 1889-től a budapesti 4. hadtest egész területéről sorozzák.

1873-tól 1888-ig I. Vilmos német császár, 1888-ban Frigyes német császár volt a tulajdonosa. 1888-tól – mint már említettük – örök időkre III. Frigyes Vilmos porosz király nevét viseli.

Az ezred egyenruházata fennállása óta a következőleg változott:

1741. Kalpag, vörös mente és dolmány, kék nadrág; később a mente és a dolmány is kék színű lett.

1767. Zöld csákó, világoskék mente, buzérvörös hajtókás világoskék dolmány, világoskék nadrág, sárga gombok, skarlátvörös zsinórzat, tarsoly és sabrak. A zsinórzat 1770-től fekete-sárga volt.

1798. Füzöld csákó, világoskék mente, dolmány és nadrág, sárga gombok.

1849. Füzöld csákó, világoskék mente, attila és nadrág sárga gombok.

1863. Kucsma, füzöld leffentyűvel, világoskék ruházat, sárga gombok.

1868. Kucsma, világoskék leffentyűvel, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

1873. Világoskék csákó, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

11. huszárezred.

1762-ben az erdélyi határőrvidéken mint „erdélyi székely határőr huszárezred” állítottott fel. Az ezredben Háromszék, Csik, Aranyos és Hunyad megyék székely lakossága teljesített katonai határőrszolgálatot. A századok kisebb osztagokban a határon és

az ahhoz közel fekvő községekben voltak elhelyezve, az ezredparancsnokság székhelye állandóan Sepsi-Szent-György volt. Az ezrednek nem volt ezredtulajdonosa, hanem az ezredtulajdonosi jogokat az erdélyi határőrvidék mindenkori parancsnoka, egy magasabb rangú tábornok gyakorolta felette.

1769-ben a hadsereg összes lovasezredei között a 47. rangszámot kapta.

1778-ban egyes századai Burkersdorfnál, továbbá a Dittersbachi rajtaütésben harcoltak. 1779-ben az egész ezred részt vett a braunauui ütközetben.

1785-ben a Hora-Kloska-féle oláh parasztlázadás leverésénél alkalmaztatott.

1788-ban az alezredesi (1. és 2. század) és a 2. őrnagy (7. és 8. század) osztály Oláhországban Foksaninál, Beleőstienél és Adjudnál harcolt. A másik két osztály az erdélyi határszorosoknál teljesített szolgálatot és egész sereg kisebb ütközetet vívott, melyek közül megemlítésre méltók a Vajdenjnél, a Vulkan-és a Bodza-szorosoknál, továbbá a Bulka-szorosnál lefolyt harcok. Az ezred minden része jól tartotta magát. Schulz ezredes, gróf Nemes alezredes, Borra és Lajos őrnagyok, valamint a tisztikarból még igen sokan megdicsértettek.

1789-ben Lajos őrnagy osztályával a Foksaninál és Martinstienél vívott csatákban kitüntette magát; a többi osztályok és századok részint együtt, részint egyenkint Valje-Mulierinél, Dialu-Hontilinél, Kimpolungnál, Predealnál és a Bodzái-szorosnál arattak ismételten dicséretet. Vájna Gábor kapitány a Mária Terézia-rendet kapta és őrnaggyá neveztetett ki.

1790-ben Giurgevonál harcolt az ezred.

A három évi háború alatt a legénység 1 arany és 41 ezüst: vitézségi érmet szerzett.

1793-ban 6 század részben együtt, részben osztályonként a lauterburgi vonal bevételénél, Drusenheimnél, Wanzenaunál, Hördtnél, Weyersheimnél és Bischweilernél harcolt.

1794-ben Schwegenheimnél, Westheimnél és Schifferstadtnál kitüntette magát, bár súlyos veszteségeket szenvedett.

1795-ben különösen az alezredesi osztály (1. és 2. század) tűnt ki Handschuhsheimnel és Mannheimnél, a többi századok Heidelbergnél, Frankenthalnál és Gross-Fischlingennél harcoltak.

Dániel alezredes és Székely kapitány hősiességükért ismételten dicséretet arattak.

1796-ban kitüntetéssel harcolt a Rench mellett, Malschnál, Bopfingennél, Neresheimnél, Nürnbergnél, Würzburgnál, Kircheipnél és Mutterstadtnál.

1797-ben néhány százada Wiesbaden mellett volt ütközetben.

1798-ban határőr jellegének megtartása mellett a sorhadi huszárezredekhez sorolták és a 11. számot *kapta*. Békekötés után nem tért haza Erdélybe, hanem a csehországi Miesben maradt állomáson.

1799-ben a Rajna mellett teljesített határelzáró szolgálatot és csak kisebb előőrsi csetepatékban vett részt.

1800-ban 2 százada a Niddánál, majd az egész ezred a Pfalzban Bambergnél harcolt, hol Szombathelyi őrnagy kitüntette magát.

1801-ben Morbert János alezredes még 1796-ban szerzett érdemeiért a Mária Terézia-renddel díszítettett fel.

Az 1792-től 1801-ig tartó francia háborúban a legénység 4 arany és 64 ezüst vitézségi érmet szerzett.

1805-ben az ezredesi (3. és 4. század) és az 1. őrnagyi (5. és 6. század) osztály St. Pöltennél, azonkívül Austerlitznél kitüntette magát.

1809-ben Sandomierznél harcolt. A legénység 3 ezüst vitézségi érmet kapott.

1813-ban Hanaunál aratott dicsőséget; alezredesi osztálya (1. és 2. század) azonkívül St. Croiznál is kitűnt.

1814-ben la Rothiérenél, Troyesnél, Bar-sur-Aubenál, Vandouvrenél és Arcis-sur-Aubenál harcolt.

1815-ben három osztálylyal a Rajnához vonult, azonban nem került ütközetbe.

1013-tól 1815-ig a legénység kitüntetései 1 arany és 13 ezüst vitézségi éremmel gyarapodtak.

Az 1815-től 1848-ig terjedő békeidőt az ezred otthon, a székely határőrvidéken töltötte.

1-1848-ban az ezredesig alezredesi és a 2. őrnagyi osztályok a magyar lobogó alá állottak és különösen Bem tábornok erdélyi honvédseregében sok dicsőséges napjuk volt a „székely huszárokénak. Az 1. őrnagyi osztály (I. és 6. század) a császári zászló alatt maradt. Ennek legénysége között ugyanis sok volt az oláh.

1849-ben a magyar seregben harcolt három osztályt Tövisen újjászervezték.

1851-ben az erdélyi határőrvidék megszűntével ezen ezred is megszűnt határőr huszárezred lenni, hanem 11-es számának megtartása mellett sorhadi huszárezreddé alakult át és Sándor, Württemberg! herceg személyében ezredtulajdonost is kapott. Kiegészítés tekintetében az, akkor nagykikindai 29. gyalogezrednek Torontál és részben a szomszédos vármegyékre is kiterjedő hadkiegészítő kerületéhez utaltatott; 1857-től 1860-ig a temesvári 61. gyalogezred területéről is kapott újoncokat. Állomáshelyül Gródek jelöltetett ki, honnan 1852-ben Zolkiewbe, 1854-ben pedig Tarnopolba helyezték át.

1859-ben, bár jelen volt a solferinói csatában, harcban nem került.

Háború után a Lajta melletti Bruckba jött állomásra. 1860-ban Klagenfurtba helyezték át. Ugyenezen évben 4. osztályát (7. és 8. század) a 2. önkéntes (jelenlegi 14.) huszárezred alakításához adta át, legénységének kiegészítése tekintetében pedig a szegedi 46. gyalogezred hadkiegészítő területéhez utaltatott.

1863-ban Udinebe, majd Pordenonebe, 1866. elején Vicenzába került.

Az 1866-ban négy századával Custozzánál tüntette ki magát, míg egy százada Mantua helyőrségéhez tartozott és Gazzoldonál volt ütközetben. A későbbi visszavonulás alatt 3 százada Versa mellett vívott utóvédharcot.

Ezen hadjáratban az ezred 7 tisztje nyert érdemrendet, a legénység között pedig 1 arany, 13 első és 28 másodosztályú vitézségi érem osztatott ki.

Békekötés után Brandeisba, 1869-ben Saazba, 1878-ban Győrbe, 1884-ben Bécsbe, 1889-ben Szombathelyre, 1912-ben pedig Lancutba került állomásra.

1867-től 1873-ig a szatmári 5. és az akkor nyíregyházai 79. gyalogezredek hadkiegészítő kerületeiből, vagyis Szatmár és Szabolcs megyékből, 1873-tól 1883 ig a losonci 25. és az esztergomi 26. gyalogezredtől, vagyis Nógrád, Gömör és Zólyom, illetőleg Hont, Bars és Esztergom megyékből, 1883-tól 1889-ig a komáromi 12., az esztergomi 26. és a pozsonyi 72. gyalogezredek Komárom, Nyitra, illetőleg Hont, Bars és Esztergom, valamint Pozsony

Huszár 1866-ban.

megyéből származó legénységéből kerültek ki a 1 l-es huszárok. 1889-től a pozsonyi 5. hadtest egész területéről sorozzák.

1907-től I. Ferdinánd bulgár király az ezredtulajdonosa.

Fennállása óta a következő egyenruházata volt:

1762. Fekete kalpag, sötétkék mente és dolmány, vörös nadrág.

1770. Fekete csákó, sötétkék mente, dolmány és nadrág, fehér gombok.

1851. Füzöld csákó, sötétkék mente, attila és nadrág, fehér gombok.

1863. Kucsma füzöld leffentyűvel, sötétkék mente, attila és nadrág, fehér gombok.

1868. Kucsma füzöld leffentyűvel, sötétkék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

1873. Szürke csákó, sötétkék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

12. huszárezred.

Az 1800-ban fegyverbe szólított magyar nemesi insurrectió soraiban a jász-kun és a hajdú kerületek együttesen állítottak ki egy 3 osztályból álló huszárezredet, melynek 1., vagyis alezredesi osztályát a hajdú, 2. és 3., vagyis ezredesi, illetve őrnagyi osztályát a jász-kun kerületek adták. Az ezred még azon évben mint reguláris huszárezred a hadsereg kötelékébe átvétetett. és kimondatott, hogy ezredtulajdonosa a mindenkori nádor legyen és „Nádor-huszárok”-nak neveztessek. Első tulajdonosa így József nádor lett. Ezredparancsnokul Hertelendy Gábor, 2. huszárezredben alezredes neveztetett ki. Legelső állomáshelye Győr-Szent-Márton volt. Kiegészítés tekintetében a jász-kun kerülethez, illetőleg az akkor budai 32. gyalogezred toborzó kerületéhez utaltatott.

1801-ben a 2. őrnagyi osztályt is felállították. 1802-ben a 12. számot kapta.

1801-ben a pozsonymegyei Szentgyörgyre, 1802-ben Nagy-Tapolcsánba költözött át. 1804-től 1805-ig Nyitrán állomásozott.

Az 1805-ben két osztálya Günzburgnál harcolt. Az ezred

később Ulmnál az ottani fegyverletétel alul Hertelendy ezredes vezetésével bravúrosan kivágta magát. Neresheimnél fényes győzelmet aratott és tengernyi fáradság és veszély után sikerült Csehországot elérnie. Egy osztálya azonban, mely az ezredtől elkülönítve alkalmaztatott, Memmingennél körülfogatott és hadifogságba került. Egy félszázadnak sikerült a körülfogatás elől elmenekülni és egy osztrák hadtesthez csatlakozni.

Az 1805. évi hadjárat alatt a legénység 2 arany és 12 ezüst vitézségi érmét szerzett.

Háború után Nagytapolcsánba, majd 1807-ben Rzeszówba került, onnan 1808-ban Zolkiewbe, 1809. elején pedig Rohatynba helyezték át.

1809-ben Raszynnál, továbbá Jedlinskonál volt ütközetben. Egy százada nagyszigeti Szily Antal kapitány alatt Gorzycenél kitüntette magát. Szily kapitány a Mária Terézia-rendet nyerte el. Illésy alezredes osztályával Zarnowicenél egy többszörösen túlerejű ellenséges támadást vert vissza. Egy másik század Mikulincenél harcolt. Ezen harcokban a legénység 18 ezüst vitézségi érmét szerzett.

A hadjárat végeztével Rzeszówba vonult, honnan 1810-ben Stanislauba, majd Kecskemétre, végül Nagykőrösre került állomásra. 1811-ben Bécsbe helyezték át, innen 1812-ben Rohatynba.

1813-ban dicsőséggel harcolt a drezdai csatában. Három százada Windisch-Laupánál, Altenburgnál és Chemnitznél harcolt. Az egész ezred később Penignél, Liebertwolkwitznél és Lipszénél tüntette ki magát.

1814-ben a császári hadsereg főhadiszállás fedezetére volt rendelve. Kisegítő (Veliten) osztályai Liechtenstein herceg könnyű lovas hadosztályába voltak beosztva.

1815-ben eleinte a Felső-Rajnáánál, majd Franciaországban volt, tűzbe azonban nem került.

Hazatérve Kecskeméten, 1815-től Gyöngyösön, 1821-től pedig Lodiban állomásozott.

1821-ben részt vett a priemonti felkelés leverésében és egyik félszázada Novaránál ütközött meg az olaszokkal.

1822-ben Alessandriába, majd ismét Lodiba, 1823-ban Vogheraba, majd Cremonába, 1824-ben Gyöngyösre, 1833-ban Bécsbe, 1835-ben Welsbe, 1843-ban Klattauba, 1846-ban pedig Saazba

került, állomásra. A negyvenes években ezen ezredben szolgált mint főhadnagy Görgei Arthur, az 1848/49-iki honvédsereg lángeszű vezére.

1847-ben József nádor meghalt, helyébe nádori méltóságánál fogva István főherceg lett az ezredtulajdonos.

Az 1848-iki prágai forradalom leverésében a 12. huszárezred is részt vett. Egyes századai hazaszöktek és itthon a honvédsereg kötelékében harcoltak. A honvédelmi kormány a hiányzó századokat kipótolta és a hős „Nádor-huszárok” ezrede teljes létszámmal vívta meg a szabadságharcot.

1849-ben az ezredet politikai okokból részben újjászervezték és pedig Klattauban, honnan Cremonába helyezték állomásra.

1850-ben, miután István főherceg 1848-ban letette nádori méltóságát és az ezzel egybekötött ezredtulajdonosságot is, Magyarországnak pedig nem volt többé nádora, gróf Haller Ferenc altábornagy lett az ezredtulajdonos.

1851-ben Brescia, 1852-től Verona, 1858-tól Padua volt az állomáshelye.

1857-től 1860-ig a jászkun kerületeken és a 32. gyalogezred kiegészítő kerületén kívül az egri 60. gyalogezred hadkiegészítő kerülete is adott ezen ezredhez újoncokat.

1859-ben Vogheránál, Montebellónál, Varesenél, Castenedolónál és Solferinónál harcolt. 8 tisztje kapott e hadjáratban kitüntetést, a legénység pedig 3 arany, 5 első és 27 másodosztályú ezüst vitézségi érmet szerzett.

Háború után Veronába, 1860-ban Paduába, 1861-ben Pordenonebe, 1862-ben Austerlitzba, 1863-ban Wesselybe, 1865-ben Auspitzba került állomásra.

1860-ban 4. osztályát az 1. önkéntes huszárezred (jelenlegi 13. huszárezred) alakításához adta át.

1866-ban Königratznél, majd kiváló hősiességgel Roketnitznél harcolt. 7 tiszt nyert itt kitüntetést, a legénység között pedig 1 első és 12 másodosztályú ezüst vitézségi érem osztatott ki.

1866. őszén Rzeszówba, 1874-ben Bécsbe, 1877-ben Gyönyösre, 1895-ben Lembergbe, 1804-ben pedig Aradra került állomásra.

Ezredtulajdonosa 1875-ben Fratricsevics Ignác altábornagy, 1888-ban Albert Eduard valesi herceg, a későbbi VII. Eduard

angol király lett, kinek halála óta az ezredtulajdonosi méltóság betöltetlen.

Legénységét 1860-tól 1867-ig kizárólag a pesti 32., 1867-től 1883-ig pedig kizárólag az egri 60. gyalogezred hadkiegészítő kerülete adta. Az előbbinél pestmegyei, az utóbbinál hevesi és nógrádi fiukból kerültek ki az újoncok. 1883-tól 1889-ig a kassai 34., az egri 60. és az eperjesi 67. gyalogezredek hadkiegészítő kerületei adták a legénységet és pedig borsodiakat, zemplénieket, abaújtornaiakat, hevesieket, nógrádiakat, sárosiakat, szepesieket és lipitóiakat. 1889 óta a kassai 6. hadtest egész területéről nyeri kiegészítését.

Fennállása óta a következő egyenruhái voltak:

1800. Fekete csákó, búzavirággék mente, dolmány és nadrág, fehér gombok.

1849. Fehér csákó, világoskék mente, attila és nadrág, fehér gombok.

1863. Kucsma fehér leffentyűvel, világoskék mente, attila és nadrág, fehér gombok.

1868. Kucsma fehér leffentyűvel, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

1873. Fehér csákó, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

13. Huszárezred.

1859-ben a háború tartamára önkéntes jelentkezőkből toborzott „Jász-kun önkéntes huszárezredéből, a „Kecskeméti önkéntes huszárosztály”-ból és az „Aradi önkéntes huszárosztály”-ból alakították, mint „13. jászkún önkéntes huszárezredet”. Fleinte csak 2 osztályból állott. 1860-ban az 5., 8., 9. és 12. huszárezredek felosztott 4. osztályaiból 1-1 század ezen ezredhez osztott be. Ugyanekkor az „1. jászkún önkéntes huszárezred” elnevezést kapta.

Legelső állomáshelye Wels volt.

1862-ben reguláris, vagyis sorhadi huszárezreddé alakult át és „13. jászkún huszárezredének” neveztetett. Ezen elnevezést a mai napig megtartotta.

Legénységét eleinte szabad toborzás útján egészítette ki. 1860-ban toborzás tekintetében a budai 32., a szegedi 46., az egi 60., a szolnoki 68. és a székesfehérvári 69. gyalogezredek kiegészítő kerületeihez utaltatott. Ezen kerületekben toborzott 1862-ig. Újoncait ezentúl ugyanezen kiegészítő kerületekből rendes sorozás útján nyerte. 1861-ben Liechtenstein Frigyes herceg, lovassági tábornok lett az ezred tulajdonosa.

1864-ben Paduába került állomásra. 1866-ban a 10. vadászászlóaljjal megerősítve ezredparancsnoka, Szapáry László gróf ezredes parancsnoksága alatt az alsó Pó átjáróinak biztosítására küldetvén ki, feladatát nagyszerűen oldotta meg. Az olaszoknak Cialdini tábornok alatt az alsó Pón átkelni szándékozó 90.000 főnyi hadereje a folyón nem tudott akadály nélkül átkelni és a custozzai csatában nem is vehetett részt. Az ezrednek csak 4 százada volt itt együtt, az ötödik század részben Peschiera, részben Legnago erősségeiben volt elhelyezve.

A császári seregnek Olaszországból való kivonulásánál az ezred az utóvédhez volt beosztva, azonban ütközetre nem került sor.

Ezen háborúban 8 tisztje nyert kitüntetést, a legénységből pedig ketten 1. osztályú ezüst vitézségi érmet kaptak.

Háború után 1866-1871-ig Brzezanyban volt elhelyezve.

1867-ben kiegészítés tekintetében a budai 32., a kecskeméti 38., és az egi 60. gyalogezredek kiegészítő kerületeihez volt utalva és innen sorozták 1873-ig. 1873-1883-ig csak a 32. és 38., 1883-tól 1889-ig pedig egyedül a 32. gyalogezred területéről kapta újoncait. 1889-től a budapesti 4. hadtest egész területéről sorozták.

1871-ben Székesfehérvárra került, onnan 1874-ben Temesvárra, 1886-ban Budapestre, majd 1893-ban Kecskemétre. 1904-ben Jaroslauba, 1906-ban Lancutba, 1912-ben pedig Székesfehérvárra helyezték át.

A legelső ezredtulajdonos halála után 10 évig nem volt tulajdonosa. 1895-ben Galgóczy altábornagy neveztetett „ki ezen méltóságra. 1896-tól 1899-ig ismét ezredtulajdonos nélkül volt, mikor is Vilmos, német trónörökösről neveztetett el. Az ezredtulajdonos neve mellett azonban a „jász-kun” elnevezést mindig megtartotta.

Az ezrednek felállítása óta a következő egyenruhái voltak:

1859. Fehértollas kerek fekete kalap, sötétkék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

1860. Kucsma, sötétkék leffentyűvel, sötétkék mente, attila és nadrág, fehér gombok.

1873. Sötétkék csákó, sötétkék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

14. Huszárezred.

1859. szeptember 10-én a háború tartamára önként jelentkezőkből toborzott 1. és 2. zalaegerszegi, továbbá az 1. és 2. debreceni és hajdúsági önkéntes huszárosztályokból alakítottatott a „14. önkéntes huszárezred”, melynek eleinte csak 2 osztálya volt.

1860-ban a 3., 4., 6. és 10. huszárezredek felosztott 4 osztályaiból egy-egy század ezen ezredhez osztatott be, mely ezentúl a „2. önkéntes huszárezred” elnevezést kapta.

1862-ben sorhadi – huszárezreddé alakult át és a 1.4. számot visszakapta; állománya (6 század) szintén a sorhadbeli huszárokéval lett azonos.

Legénységét 1867-ig a Bánság, Erdély és Horvátország kivételével egész Magyarországról eleinte önkéntes toborzással, később rendszeres sorozás útján kapta.

1861-ben ezredtulajdonosa erdődi Pálffy Mór altábornagy lett.

Legelső állomáshelye Enns volt, honnan 1860-ban Welsbe, majd Gross-Enzersdorfba, 1863-ban pedig Lancutba helyezték át.

1866-ban résztvett a königgrätzi csatában, hol 7 tiszt katonai érdemkereszttel, a legénységből 1 arany, 6 első osztályú, 21 pedig másodosztályú ezüst vitézségi éremmel lett kitüntetve.

Háború után Radkersburgba került állomásra.

Kiegészítés tekintetében 1867-től 1870-ig a nagyváradi 37. és a debreceni 39., 1870-től 1883-ig egyedül az egi 60. gyalogezred kiegészítő kerületéhez volt utalva; 1883-tól 1889-ig e tekintetben a munkácsi 65. és az ungvári 66. gyalogezredek kiegészítő

kerületéhez tartozott, 1889-től pedig a kassai 6. hadtest egész területéről sorozzák.

1868-tól 1871-ig Marburgban, 1871-től 1872-ig Nagyváradon, 1872-től 1888-ig Ó-Aradon, 1888-tól 1892-ig Nyíregyházán, 1894-től 1902-ig Czernovitzban, azóta ismét Nyíregyházán állomásozott

1872-ben Wladimir orosz nagyherceg lett a tulajdonosa.

Fennállása óta a következő egyenruhákat viselte:

1859. Kerek fekete kalap fehér tollal, sötétzöld mente és attila fekete zsinórral, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

1860. Kucsma, világoskék, mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

1863. Kucsma buzérvörös leffentyűvel, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

1873. Buzérvörös csákó, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, sárga gombok.

15. Huszárezred.

1873-ban az akkori 10. dragonyos ezredet, mely 1701-ben állíttatott fel mint dragonyos ezred, 1760-ban chevauxiegers ezred, 1867-ben pedig megint dragonyos ezred lett, huszárezreddé alakították át, mely mint ilyen a 15. számot kapta.

Az új huszárezred Marburgban állomásozott. Tulajdonosa erdői gróf Pálffy Mór altábornagy lett.

Kiegészítés tekintetében a nagyváradi 37., a debreceni 39. és a munkácsi 65., 1875-től 1883-ig a munkácsi 65. és az ungvári 66., 1883-tól 1889-ig pedig a szatmári 5., a munkácsi 65. és a máramarosszigeti 85. gyalogezredek hadkiegészítő kerületeihez volt utalva. Azóta a kassai 6. hadtest egész területéről nyeri újoncait.

1878-ban Keszthelyre helyezték át, ahonnan 1882-ben Debrecenbe, 1893-ban Nagyváradra, 1897-ben Bécsbe, 1901-ben pedig Gyöngyösre került.

1898-ban Ferencz Salvator főherceg lett a tulajdonosa.

Huszárezreddé történt átalakítása óta állandóan szürke csákót, sötétkék mentét és attilát, buzérvörös nadrágot és sárga gombokat visel.

16. Huszárezred.

1873-ban az akkori 10. ulánus ezredet, mely 1798-ban mint dragonyos ezred állíttatott fel, 1802-ben chevauxlegers, 1851-ben pedig ulánus ezred lett, huszárezreddé alakították át, mely mint ilyen, a 16. számot kapta.

Az új huszárezred kiegészítés tekintetében 1873-1875-ig a nagyváradai 37., a debreceni 39. és a munkácsi^{oó.}, majd 1875-től 1883-ig a nagyváradai 37., debreceni 39. és szolnoki 68., 1883-tól 1889-ig pedig az aradi 33., a nagyváradai 37. és a debreceni 39. gyalogezredek kiegészítő kerületeihez volt utalva. Azóta a temesvári 7. hadtest egész területéről sorozzák.

Huszárezreddé történt átalakításakor Debrecenben állomásozott, honnan 1882-ben Czernovitzba, 1888-ban Rzeszówba, 1893-ban Budapestre, 1908-ban pedig Marburgba helyeztetett át.

Ezredtulajdonosa 1891-ig gróf Clam-Gallas Ede lovassági tábornok,” 1891-től gróf Uexküll-Gyllenband Sándor lovassági tábornok volt. 1917-től Zita királyné nevét viseli. A Mária Terézia nevét viselő- 32. gyalogezreden kívül egyetlen ezrede hadseregünknek, melynek női ezredtulajdonosa van.

Egyenruhája 1873-tól kezdve sűrke csákó, világoskék mente és attila, buzérvörös nadrág, fehér gombok.

III. RÉSZ.

Az idők folyamán feloszlott huszárcsapatok.

Megemlítettük már, hogy hadseregünkben nemcsak a ma is fennálló huszárezredek léteztek, hanem, számos, kisebb-nagyobb huszárcsapat is volt, melyek különböző okoknál fogva időközben feloszlattak.

a). A harmincéves háború huszárjai.

Az 1618-tól 1648-ig tartó harmincéves háború alatt nagyon sok huszárcsapat alakult, melyeket Magyarország területéről toboroztak.

Azt is elmondottuk, hogy ezek a huszárcsapatok legtöbbször nem alakítottak ezredeket, hanem az őket összetoborzott parancsnok alatt egy-egy önálló csapatot képeztek és legtöbbször csak röviden, például „Balassa huszárjai”, illetőleg az egykorú kifejezéssel „huszárok Balassa alatt” említettek.

Az alábbiakban« ismertetjük a harmincéves háború alatt létesült huszárcsapatok rövid történetét.

Egyik legrégebbi huszárcsapat volt ezen időszakban *Esterházy Pál* gróf 500 huszárja, kiket a gróf 1619. májusban toborzott. Még ugyanazon évben Fischamendnél harcoltak, majd Csehországba vonultak. 1620-ban Balogh alezredes vezetése alatt Lockenhausnál voltak ütközetben, azután az év végével feloszlottak.

Ugyancsak 1619. májusában toborzott *Pálffy Miklós* gróf is 500 huszárt és ezek is Fischamendnél voltak először tűzben és azután szintén Csehországba vonultak, hol széteszlottak. *Pálffy* gróf 1620. novemberében újabb 500 huszárt toborzott, azonban még azon év végén feloszlatta ezt a csapatát is.

Ghymesi Forgách Miklós gróf szintén 1619. májusban szervezett egy 1000 lovasból álló huszárcsapatot, mely Csehországban Zablatnál harcolt. 1620. februárban feloszlott.

Forgách gróffal egyidőben *karcsai Somogyi Mátyás* báró ugyancsak 1000 huszárt állított ki. Szintén a zablati ütközetben kerültek először tűzbe, hol legnagyobb részük elpusztult. A maradványok 1620. februárban elszéledtek.

A 30 éves háberu legrégebb huszárcsapata talán a *Lengyel Boldizsár főkapitány* által vezetett, 300 lovasból álló győri határőrségi huszárcsapat, kiket Pázmán Péter hercegprímás még 1618-ban kezdett toboroztatni. Ezek a huszárok is harcoltak Zablatnál, azután 1619-ben feloszlottak.

Nádasdy Tamás gróf szintén 1619-ben és pedig decemberben toborozta 500 huszáriját, kik azonban nem kerülhettek a harctérre, miután 1620. márciusban, Nádasdy gróf halála után, feloszlottak.

A harmincéves háború ezen első éveiben szerepelt egy 1000 – állítólag román – lovasból álló huszárcsapat is, melyet 1620-ban toboroztak és melynek Radul vajda volt a vezetője. Közelebbi adatok ezekről a huszárokról nincsenek.

1620-ban alakult „*della Nave Miklós* 100 főnyi huszárcsapata, mely a fehérhegyi ütközetben vett részt. 1622-ben *Arneri Hannibal* főkapitány lett a parancsnoka ezen csapatnak, mely ugyanezen év júniusában feloszlott.

1621. májusban *Bosnyák Tamás* 1000 huszárt toborzott, kiket. azután Bethlen Gábor hadai ellen Felsőmagyarországban alkalmaztak. Bosnyák Tamást júniusban a kurucok elfogták, mire huszárcsapata is elszéledt.

Ugyancsak 1621. májusában *Forgách Miklós* gróf nádor, továbbá *gyarmati Balassa Ferenc*, *Pálffy István* gróf, *Somogyi Mátyás* báró és *Esterházy Pál* gróf 500-500 huszárt toboroztak. *Balassa* huszárai nevezett gróf halála után 1621. júniusban feloszlottak, *Pálffyé*, *Somogyié*, *Esterházyé* pedig az év végével kiváltak a császári hadsereg kötelékéből és elszéledtek.

A *Forgách-féle* huszárcsapat 1622-ben már csak 200 főből állott és ezen év decemberében szintén megvált a további szolgálattól.

1622. szeptemberében *Széchy György* toborzott a bányavárosok kerületében 1500 huszárt. Ezek azonban három hónap múlva már széjjel is oszoltak. *Széchy* toborzásával egyidőben a magyar nemesség egy része is állított ki Így ismeretlen létszáma huszárcsapatot *Esterházy Miklós* gróf parancsnoksága alatt.. Ezek a huszárok azonban rövid idő múlva megváltak a további szolgálattól és széjjel oszlottak.

1623. őszén három újabb huszárcsapat létesült és pedig az egyik szeptemberben, *Roskoványi László* alatt, ismeretlen létszámmal és Bécsben teljesített szolgálatot. *Nádasdy László* és *Pál* grófok ez év novemberében toboroztak 500 huszárt, *Orossy Pál* pedig százat, kikkel Bécs alá vonult.

Ezen három huszárcsapat még az 1623. év végén feloszlott.

Forgách Miklós gróf 1624. márciusban 1000 huszárt toborzott, kik azonban csak az év végéig vállaltak szolgálatot és decemberben elszéledtek. *Forgách* gróf 1625. novemberben újra összeszedett 600 huszárt, kik a Német birodalomban működtek. 1626. végén ezek is feloszlottak.

Néhány évig ez után nem létesült több huszárcsapat.

1630-ban megint csak *Forgách Miklós* gróf nádor toborzott egy 500 huszárból álló ezredet, melynek létszáma 1632-ben 1000 lovasra emeltetett. Ezen huszárezred 1631-ben a breitenfeldi, 1632-ben pedig a lützeni csatában harcolt. Utóbbi helyen kitüntette magát és a császártól „köszönő levelet” kapott. *Forgách* gróf ezrede, mely az ő nevét viselte és melyet az ő fia, *Forgách Péter* gróf alezredes vezényelt, volt tehát a legelső magyar, „huszárezred”. 1632-ben feloszlott.

1630. októberben *Esterházy Pál* gróf toborzott egy 500 lovasból álló huszárezredet, mely azonban még az év végével feloszlott.

Forgách ezredét, az egykorú elnevezés szerint „Regiment Ungarische Pferde”, *Esterházyét* pedig „Ungarische Pferde unter Paul Esterházy” hívták.

1631. júliusban ilyen „Regiment Ungarische Pferde”-ket 500-500 lovassal *Bakács Farkas*, *Kovács Péter* és *Barkóczy*

László toboroztak. Mindhárom ezred Sziléziába küldetett, azonban rövid I arctéri szereplés után még az év végén szétesztlott.

1631. októberben *Sokolovski* ezredes toborzott egy 600 lovasból álló „lengyel huszárezredet”, azonban az év végével ezen ezred is feloszltott.

1634. áprilisban *Lengyel* ezredes állított fel egy huszárezredet 1000 lovassal, mely az ő nevét viselte. Ezen ezred 1635-ben Piccolomini seregében harcolt, 1636-ban pedig Lotharingiában működött, majd az 1636: év végén feloszltott.

1634. szeptemberében létesült az a huszárezred (1000 lovas), melynek tulajdonosa és egyben parancsnoka is eleinte *Kovács Péter* ezredes, majd 1636-tól *Szőcs Bálint* ezredes” volt. Az ezred felállítása után Sziléziába vonult, onnan 1635-ben Csehországba került, azután a Rajnához rendeltetett. Néhány százada ezen évben Csomakézi ezredes horvát lovas ezredének felállításához adatott át.

1636-tól 1638-ig Lotharingiában működött, 1639-ben pedig visszatért Csehországba, hol feloszltott.

1635-ben *Könyárdy Mihály* ezredes szervezett egy 200 huszárból álló ezredet, melyet, később 1000 lovasra egészítettek ki.

Az ezred 1635-ben Piccolomini seregébe volt beosztva, 1636. és 1637-ben pedig Lotharingiában működött. 1637-ben feloszltott.

Gyarmati Balassa Ferenc ezredes 1000 lovasból álló huszárezrede szintén 1635-ben létesült. Ezek a huszárok a Rajna vidékén alkalmaztattak 1638-ig, midőn feloszltak.

1636-ban *Erdély István* ezredes 300 huszárból álló ezredet állított fel, mellyel a Rajna mellett harcolt. 1637-ben feloszltottak.

1637-ben *Sunyok Gáspár* toborzott 3000 huszárt, kik lándzsával is fel voltak szerelve. Ezek a huszárok Csehországban alkalmaztattak. 1637. végén kiléptek a szolgálatból. 1639-ben *Sunyok Gáspár* ismét toborzott 300 ilyen lovas, kikkel szintén Csehországban működött, azonban csak rövid ideig, mert még az év végén széjjel osztak.

1639-ben Érsekújvár parancsnoka, *Pálffy István* gróf, egy ismeretlen létszámú huszárcsapatot szervezett, melyet *Bornemisza* alezredes alatt Csehországba küldöttek. Az év végén ez a csapat is feloszltott.

Háromszáz lovasból álló huszárcsapatokat szerveztek ezen

évben még *Balogh István* és *Guzsony István*, melyek szintén Csehországban működtek. Mindkét csapat az év végén kilépett a további szolgálatból.

Az *Esterházy Miklós* gróf nádor által ugyanekkor szervezett és *Bercsényi Imre* alezredes parancsnoksága alatt állott huszárcsapat létszáma ismeretlen. Bercsényi is Csehországban harcolt huszáraival, kik még 1639-ben megváltak a császári hadak kötelekéből.

1639-ben még két huszárcsapat létesült: *Horváth Péter* és *Hussodoti* huszárcsapatai. Előbbit északnyugati Magyarországon toborozták és morvák, valamint sziléziaiak is szolgáltak benne. 1639-ben Csehországban alkalmazták, 1640-ben pedig Morvaországban, hol az év végén – letelvén szolgálati ideje – széjjel oszlott. Hussodoti csapatát nem toborzás útján állították fel, hanem a győri és a nagykanizsai végvidékek katonaságából szervezték. Szintén Csehországban harcolt. Ugyanezen végvidék) katonaságából alakult *Erdélyi István* huszárcsapata is. Ez, valamint Hussodoti csapata 1639. végével feloszlott.

1641-ben *Pálffy István* gróf 1000 huszárt toborzott, melyek a Németországban működő főszereg kötelékébe tartoztak. 1642. végén elbocsátották őket.

Esterházy Miklós gróf nádor szintén 1641-ben állított fel 1000 lovasból álló huszárcsapatot, melyet 1642-ben saját költségén 3000 lovasra szaporított. Ez a nagy huszárcsapat Csehországban harcolt. 1642. végén széteszlott.

1642. decemberben *Serényi Pál* gróf 300 főből álló huszárcsapatot szervezett. Ezek Olmütz előtt alkalmaztattak, azután feloszlottak. A következő évben Serényi gróf ismét toborzott 1000 huszárt, kik Sziléziába küldettek. Onnan novemberben a németországi főszereghez vonultak. Ez a csapat 1645-ig állott fenn.

A kanizsai végvidék tábornoka, *Batthyányi Ádám* gróf szintén 1642-ben toborzott 500 huszárt, kiknek parancsnokául Bessenyei alezredes nevezetett ki. Ez a csapat 1642. végén feloszlott. A következő évben Batthyányi gróf, ki később, 1645-ben, mint az összes magyar könnyű lovasság parancsnoka működött, ismét állított fel 1000 huszárt, mely létszám később 2000-re emelkedett. Ennek a csapatnak további története ismeretlen, azonban valószínű, hogy csak rövid ideig állott fenn.

1642. augusztusában kallói *Barkóczy László* főkapitány 2000 huszárt gyűjtött össze. 1642. végén ezek a huszárok feloszlottak. 1643-tól 1644-ig *Barkóczy*nak ismét voltak huszárjai, kiket *Homonnay János* és *Csáky* gróf toboroztak. Ezen huszárok eleinte Morvaországban működtek, majd Felsőmagyarországba rendeltettek, hol *Rákóczy György* seregei ellen harcoltak. 1644. végén széjjel oszlottak.

1643-ban *Majthényi István* és hadadi *Wesselényi* gróf, füleki főkapitány, állítottak fel 1200-1200 lovasból álló huszárcsapatokat. *Wesselényi* huszárjainak parancsnoka *Gallér* alezredes volt. Mindkét csapat Morvaországban és Felsőmagyarországon működött, majd 1644-ben feloszlott.

Ugyanezen évben *Borsy Zsigmond* is toborzott egy huszárcsapatot,” melyre vonatkozólag azonban közelebbi adatok nem maradtak fenn.

1644-ben két huszárcsapat alakult: *Erdődy* grófé (400 lovas) és *Nádasdy* grófé. Mindkettőre vonatkozó további adatok ismeretlenek.

Esterházy gróf nádor ugyanezen évben 900 lovasból álló huszárcsapatot szervezett, mely Csehországban alkalmaztatott, azután az év végén feloszlott.

1645-ben *Batthyányi Ádám* gróf kanizsai végvidéki kapitány szintén állított ki 400 huszárt. Ennek a csapatnak *Barkóczy* volt a parancsnoka és Csehországban működött. 1645-ben feloszlott.

1646-ban *Forgách Ádám* gróf toborzott 300 huszárt, kik *Iglau* ostrománál alkalmaztattak. 1647-ben kiléptek a szolgálatból.

Ezzel le is zárul a 30 éves háborúban a császári sereghez tartozó huszárcsapatok története.

b) A XVII. század második felében feloszlott huszárcsapatok.

A westfáli béke után következő háborúk folyamán is mindig alakultak újabb és újabb huszárcsapatok, melyek a háború után legnagyobb részét fel is oszlottak. Így a vasvári béke (1664.) után az alábbi huszárcsapatok oszlottak fel:

Nádasdy gróf huszárjai, kiket nevezett gróf 8 századnyi lét-

számmal 1664-ben állított fel toborzás útján. Ez a huszárcsapat Kanizsa ostroma után a körmendi ütközetben vett részt. A szentgotthárdi csatában ott volt ugyan, de tartalékban állott.

Batthyányi gróf, horvát bán huszárjai, kiknek létszáma hasonló volt az előbb említett Nádasdy-féle huszárokéhoz. Ez a csapat magától oszlott fel.

Kohary gróf huszárjai, kiket 1663-ban toboroztak (500 lovas). Ezek de Souches tábornagy seregében a lévai és szentbenedeki csatában harcoltak, hol Kohary gróf el is esett. A csata színhelyén ma is áll két kis kápolna, melyek azt a helyet jelzik, hol Kohary elesett és ameddig lova elesett gazdáját magával hurcolta.

Szintén de Souches seregében harcolt akkor az ugyancsak 1663-ban toborzott és 1664-ben feloszlott gróf *Bercsényi-féle*, 500 lovasból álló huszárcsapat is.

Serényi gróf szintén 1663-ban toborozta 500 főnyi huszárságát, melyet Felsőmagyarországon alkalmaztak és az előbb említett huszárokkal együtt 1664-ben feloszlattak.

Ezen huszárcsapatokon kívül léteztek és feloszlattak ugyanabban az időben még más huszárok is, úgymint *Csáky* gróf és *Barkóczy* huszárjai, kikről azonban nem tudni, vajjon a végvidékek állandó katonaságából állítottak-e fel, vagy pedig insurrectionális huszárok voltak.

c) Az 1683-1698. évi török háborúk huszárjai.

Az 1683-tól 1698-ig tartó háborúk alatt szerepeltek az alábbi huszárezredek, melyek a magyar insurrectio egy részét képezték ugyan, azonban nem az egyes bandériumokkal alkalmaztattak, hanem a császári, sereg csapatai közé voltak beosztva, így szervezetük is a császári lovassághoz volt hasonló és legtöbbnyire toborzás útján állítottak fel.

A két Barkóczy huszárezred.

Az egyik ezred 1675-ben 500 lovassal létesült és 1676-ban a Thököly kuruc seregéből átszökött emberekből 1000 főre emelgetett fel.

Ezredtulajdonosa 1675-től Barkóczy István ezredes, később tábornok, 1680-tól pedig Barkóczy Ferenc ezredes volt, kik egyben mint ezredparancsnokok is működtek. 1677-től 1680-ig mint ezredparancsnok Sárkány alezredes szerepelt.

Az ezred legtöbbször Felsőmagyarországon működött. 1677-ben, ideiglenesen, 5 százada Sárkány alezredessel a Rajnánál harcolt. 1683-tól legtöbbször Szatmár várában, illetve a Felsőmagyarországi hadtestben volt/

1679-1680-ban századonként a végvidéki csapatokhoz osztották be, így 2-2 század Kálióba, Böszörménybe és Szatmárra, 1-1 pedig Erdődre, Tokajba, Kassára és Ungvárra került. 1682-ben a századok ismét összevonattak és 1686-ban Barkóczy generális másik huszárezredével egybeolvadtak.

A másik Barkóczy huszárezred 1684-ben létesült 800, a császáriakhoz átszökött és Barkóczy által összegyűjtött kurucból. Ezredtulajdonosa szintén Barkóczy Ferenc generális volt, ezredparancsnoka 1687-ig Barkóczy László alezredes, 1687-től pedig Csáky Zsigmond gróf alezredes.

Eleinte Felsőmagyarországon működött. 1686-ban Barkóczy előbbi huszárezredével immár egybeolvadva, a szegedi csatában harcolt, majd 1688-ban a törökök kiűzésében vett részt. 1688-ban a Csáky László gróf (a későbbi Kis Balázs-féle) ezredbe olvasztott be.

Gombos huszárezred.

1683-ban Gombos ezredes toborozta. Ezredtulajdonosa is ő lett. Az ezred Felsőmagyarországon alkalmaztatott és 1692-ben a Semsey-féle huszárezredbe olvadt be.

Zichy huszárezred.

1684-ben 500 lovassal létesült, de még ez évben a császári szolgálatból kilépett és széteszlott. Ütközetben nem vett részt. Ezredtulajdonosa és parancsnoka Zichy István gróf ezredes volt.

Huszár az 1683-1698. évi török háborúk korából.

Semsey huszárezred.

1685-ben a Barkóczy generális által összegyűjtött szökevény kurucokból alakult 5 századnyi erőben. 1692-ben a Gombos huszárezred ebbe az ezredbe olvadt bele.

Eleinte Felsőmagyarországon alkalmaztatott. 1692-től a főseremben a Tisza mentén, majd Délmagyarországon működött. Ezredtulajdonosa és eleinte parancsnoka is Semsey László ezredes volt. 1692-től Csáky István gróf ezredes vezényelte. 1696-ban feloszlott.

Horváth huszárezred.

1685-ben ugyancsak a Barkóczy által összegyűjtött átszökött kurucokból szervezték 8 századdal. 1692-ben a Gyürky huszárezreddel egybe olvadt, majd a szent-jobbi huszárokat is ide osztották be.

Eleinte Felsőmagyarországon teljesített szolgálatot. 1686-ban ott volt Buda bevételénél; 1692-től a főseremben a Tisza mentén, majd Délmagyarországon működött. 1696-ban feloszlott.

Ezredtulajdonosa és 1692-ig ezredparancsnoka Horváth János ezredes volt. 1692-től mint ezredparancsnok Jenay alezredes működött.

Károlyi huszárezred.

Szintén átszökött kurucokból alakult 8 századnyi létszámmal 1685-ben. Tulajdonosa és parancsnoka Károlyi István gróf ezredes volt. Felsőmagyarországon működött és 1686-ban feloszlott.

A két Kis Balázs huszárezred.

Az egyik ezredet épen úgy, mint az előbb említett huszárezredek, átszökött kurucokból állították fel 1685-ben és pedi} eleinte csak egy századnyi erőben. Még ugyanazon évben a hasonk után létesült Battár János-féle századdal egyesítették és toborzás

útján 8 századra emelték fel. Tulajdonosa és parancsnoka Kis Balázs ezredes volt. Állandóan Felsőmagyarországon alkalmaztatott. 1692-ben Csáky László gróf huszárezredével egybe olvadt.

A másik ezred 1685-ben létesült mint Petneházy ezredes huszárezrede. 1686-ban Csáky László gróf lett a parancsnoka és tulajdonosa. 1688-ban a Barkóczy huszárezreddel egyesítették. 1692-ben az előbb említett Kis Balázs-féle ezreddel olvadt egybe. 1693-tól ezredtulajdonosa és egyben parancsnoka is Kis Balázs ezredes volt.

Felállítását után eleinte Felsőmagyarországon alkalmazták. 1686-ban ott volt Buda ostrománál. 1688-ban Belgrád előtt állott, 1689-ben pedig részt vett a boszniai hadműveletekben. 1692-től legtöbbször a Tiszánál, a Marosnál és Délmagyarországon harcolt. 1698-ban feloszlott.

Gyürki huszárezred.

1689-ben állították fel. Parancsnoka Gyürki Pál ezredes volt.

1689-ben részt vett a boszniai hadműveletekben, 1692-ben pedig Nagyvárad ostrománál, azonban itt nagyon rosszul tartotta magát. Ugyanezen évben a Horváth huszárezredbe olvasztották be.

Bercsényi huszárezred.

1691-ben létesült 600 főnyi létszámmal. Tulajdonosa és parancsnoka székesi Bercsényi Miklós gróf ezredes volt.

Az ezred hadműveletekben nem vett részt. 1698-ban feloszlott.

Batthyányi huszárezred.

1691-ben Batthyányi Ádám gróf altábornagy, a kanizsai végvidék főparancsnoka állította föl 500 lovassal. Délmagyarországon működött, míg 1698-ban feloszlott.

Bottyán huszárezred.

1693-ban 1000 lovasal állítottatott fel. Tulajdonosa és parancsnoka Bottyán János ezredes, a későbbi híres-neves „Vak Bottyán” kuruc lovasvezér volt.

Az ezred Délmagyarországon működött és 1697-ben feloszlott. Legénységének durva kihágásai miatt már 1696-ban feloszlásra volt kijelölve.

Zichy huizárezred.

Zichy István gróf, győri vicegenerális, 1697-ben saját költségén állította fel 1000 lovasal. Felsőmagyarországon volt alkalmazva. 1698-ban feloszlott.

Czobor huszár szabadcsapata.

1683. januárban toborozta Czobor Ádám gróf ezredes. Létszáma 2000 lovasra rúgott. Eleinte Felsőmagyarországon alkalmazták, majd 1685-ben Érsekújvár ostromában vett részt. Ezen év végével a császári szolgálatból kilépett és elszéledt. Parancsnoka fnindig Czobor Ádám gróf ezredes, – majd tábornok – volt.

Ezen említett huszárcsapatokon kívül 1689-ben létezett még egy *Petruczi* huszárezred, továbbá 5 század *Semsegényi* huszár is. azonban ezeknek közelebbi története ismeretlen.

d) A spanyol örökösödési háború alatt feloszlott huszárcsapatok.

A XVIII. század elején kitört spanyol örökösödési háború alatt létesült huszárcsapatok közül még a háború folyamán a következők oszlattak fel:

Csáky huszárezred.

Loosz János ezredes toborozta 1702-ben a dunántúli megyékben. Tulajdonosa és parancsnoka is ő lett és 1703-ban a Speyerbach melletti csatában ezrede élén hősi halált halt. Helyébe Esterházy Antal gróf ezredes került, ki 1704-ben a kuruc serçgbe lépett át. Az ezredtulajdonosi tisztnben Csáky Tamás gróf ezredes követte.

Felállítása után a Rajnához vonult és résztvett 1703-ban a neustadti, majd a Speyerbach mellett vívott csatákban. 1704-ben a Felső-Rajna mellett állott, majd a Rajna balpartján végrehajtott hadműveletekhez volt beosztva. 1705-ben a Pfalzban levő csapatokhoz tartozott.

1706-ban feloszlott. Századai a Lehoczky (jelenleg 3.), Viszlay (jelenleg 8.), Ebergényi (jelenleg 9.) és az 1721-ben feloszlott Esterházy József-féle huszárezredbe kebelezettek be.

Gombos huszárezred.

Gombos Imre báró ezredes 1702-ben Borsod- és Szabolcs-vármegyében toborozta. Azonnal a Rajnához vonult. 1703-ban eleinte a Felső-Rajna mellett Landaunál állott. Néhány századán a franciák Neustadt mellett rajtaütöttek és nagy veszteséget okoztak. Az ezred résztvett még a Speyerbach melletti csatában is.

1704-ben a stollhofeni vonalon teljesített szolgálatot és számos kisebb csatározása volt. Később „ott volt a Rajna bal partjára történt átkelésnél. 1705-ben a Pfalzban, Hagenanál volt alkalmazva, legtöbnyire előőrsi és biztosító szolgálatra.

Ezredtulajdonosa és egyben parancsnoka is, Gombos Imre báró ezredes volt. Gombos ezredes 1705-ben tábornokká lépett elő és az ezredparancsnokságot Liphay alezredes vette át.

1706-ban feloszlott. Századai a Lehoczky (jelenleg 3.), Viszlay (jelenleg 8.), Ebergényi (jelenleg 9.) és az Esterházy József (1721-ben feloszlott) huszárezredbe kebelezettek be.

Czungenberg huszárezred.

1702-ben Győr-, Komárom-, Veszprém- és Esztergommegyében toborozta Czungenberg Lipót ezredes.

Harctéri története 1705-ig teljesen azonos az előbb említett Csáky huszárezredével. 1705-ben sokáig állott a weissenburgi vonalon, azonban nevezetesebb vállalkozása, vagy ütközete nem volt.

Ezredtulajdonosa és egyben parancsnoka is Czungenberg Lipót ezredes volt, ki a huszárok körében „Csonka bég” néven volt ismeretes, sőt némely hivatalos írásban is e néven említettett.

1706-ban feloszlott. Századait a Lehoczky (jelenlegi 3.), Viszlai (jelenleg 8), továbbá az 1721-ben feloszlott Kollonits és Esterházy huszárezredbe osztották be.

Ocskay huszárezred.

Eleinte kuruc ezred volt és 1708-ban a trencsényi szerencsétlen csata után parancsnokával, Ocskay László ezredessel élén, átpártolt a császáriakhoz.

A császáriak Felsőmagyarországon a kurucok ellen alkalmazták. Résztvett a bányavárosok elleni hadműveletekben és a Szepességbe történt betörésben.

Ocskayt a szepességi betörés alkalmával a kurucok elfogták és Érsekújváron kivégezték. Ezrede 1710-ben feloszlott; a legénységet a később, 1714-ben, feloszlott Nádasdy és Esterházy huszárezredek között osztották szét.

Átszökött kuruc huszárszázadok.

A kuruc sereg soraiból Ocskay ezredén kívül más huszár-csapatok is szöktek át a labancok táborába. Legtöbbször csak egyes századok, így Dudás, Kortics, Simonyi, Deseő, Thuróczy, Farkas és Liphay századai. Ezek később részben feloszlattak, részben egyes császári lovasezredbe osztattak be.

Koháry és Gombos huszárjai.

1703-ban *Koháry István* gróf tábornok 500, *Gombos Imre* báró tábornok pedig 600 huszárt toborzott, kiket Rákóczy Ferenc

Huszárok a kuruckorban. (XVIII. század eleje.)

kurucai ellen alkalmaztak. Hogy ezen huszárcsapatok hol harcoltak és mikor oszlottak szét, arra nézve adatok nem maradtak fenn.

Voltak ebben az időben a császári hadseregnek szerb és szlapon huszárjai is. Ezek a következők:

Rác nemzeti huszárezred.

Monastery János rác főkapitány 1705-ben állította fel. 1000 lovasból állott, parancsnokául Demetri János ezredest nevezték ki.

A Dunán innen működött, de nagyobb szabású harcban sohasem vett részt. 1719-ben feloszlott.

Szlapon nemzeti huszárezred.

1700-ban Secula János, a szlapon határőrvidék főkapitánya állította fel és ő maga lett a parancsnoka is.

1707-ben Esztergomnál harcolt, 1708-ban és 1709-ben a Duna balpartján működött, azután átkelve a Dunántúlra 1710-ben résztvett a szekszárdi csatában. 1711-ben feloszlott.

Rác huszárezred.

1710-ben alakult 6 századdal. Parancsnoka Jenay Péter ezredes volt. Ugyanezen évben résztvett Érsekújvár körülvételében. A következő évben feloszlott.

e) A rastatti béke után, 1714-ben feloszlott huszárezredek. Esterházy huszárezred.

1708-ban Esterházy József gróf ezredes állította fel 6 századdal. 1710-ben az akkor feloszlott Ocskay huszárezred legénységének egy részével kiegészített.

Az ezred mindig a kurucok ellen harcolt. 1808-ban ott volt a trencsényi csatában, ahol az ezredtulajdonos életét egyik hadnagy mentette meg. 1709-ben résztvett a Szepességbe való betörésben, 1711-ben pedig Munkács körülzárolásában.

A kurucok leverése után Magyarország különböző vidékein állomásozott, míg 1714-ben feloszlatták és legénységét a többi huszárezredek között szétosztották. Ezredtulajdonosa és parancsnoka állandóan galanthai Esterházy József gróf ezredes volt.

Nádasdy huszárezred.

Nádasdy Ferenc gróf altábornagy 1708-ban állította fel. 1710-ben az akkor feloszlattott Ocskay huszárezred legénységének egy részét ezen ezredbe osztották be.

Mindig a kurucok ellen volt alkalmazva, azonban nevezetesebb harctéri szerepe soha sem volt.

1714-ben feloszlatták; legénységének legnagyobb része a Splényi (jelenleg 8.) huszárezredbe osztott be.

Tulajdonosa Nádasdy Ferenc gróf altábornagy volt.

Ezredparancsnokai: 1711-ig Szentmiklósi, 1711-től Franchir Péter alezredek voltak.

f) III. Károly király idejében feloszlattott huszárezredek.

Nádasdy huszárezred.

1688. decemberben Czobor Ádám gróf állította fel 2000 lovasal. Czobor gróf ugyanakkor egy másik, szintén 2000 lovasból álló huszárezredet* is állított fel, a ma is fennálló 9. huszárezredet.

1696-ban létszáma 800 lovasra csökkentetett.

A felállítását követő első években a Rajnánál volt alkalmazva, azonban nevezetesebb esemény nem történt vele.

1697-ben Magyarországra jött, de itt sem akadt sok dolga. Magyarországon időzött egészen 1702-ig, mikor ismét a Rajnához rendeltetett, hol Landau ostromában működött közre és egyes

századai sikeres portyázásokat végeztek. 1703-ban nem volt ütközetben. 1704-ben a stollhofeni vonalon volt, de sem ekkor, sem a következő években nem került említésre méltó vállalatba. 1708-ban Németalföldre vonult, hol 1712-ig maradt. 1713-ban a Rajna mellett állott) Ekkor Magyarországra került, hol Moson-megyében volt elszállásolva.

1716-ban 300 embere Karlovic mellett harcolt, azután az egész ezred Temesvár ostromában vett részt.

1717-ben a Bánságba rendelt csapatok között volt; majd a belgrádi csata után a törökök üldözésében vett tevékeny részt.

A török háború után visszajött Magyarországra és itt volt elhelyezve 1721-ben bekövetkezett feloszlatásáig. Legénysége a Babocsay (jelenleg 3.) és a Splényi (jelenleg 8.) huszárezredek között osztatott szét.

Ezredtulajdonosa 1688-tól 1691-ig Czobor Ádám gróf tábornok, 1691-től 1614-ig Kollonits Ádám gróf ezredes, később altábornagy, 1714-től Nádasdy Ferenc gróf lovassági tábornok volt.

Esterházy József huszárezred.

1702-ben Esterházy Pál herceg, nádor, állította fel Hont, Nógrád és Nyitra megyékben toborzott legénységből. Azonnal a Rajna mellé küldetett, hol a weissenburgi vonalon és Landaunál volt alkalmazva. 1704-ben az Észak-Tirolt fedező csapatok között volt.

1706-ban a feloszlott Gombos, Csáky és Czungenberg huszárezredek néhány századával kiegészítettet.

Észak-tiroli beosztásában maradt egészen 1708-ig és ütközetbe nem került. 1708-ban Németalföldre nyomult és ott 1709-ben részt vett a malplaqueti csatában. Németalföldön maradt 1711-ig, midőn ismét a Rajna melletti sereghez osztatott be. Innen Magyarországra jött, hol 1715-ig Hontmegyében volt elhelyezve.

1716-ban sikeresen harcolt Péterváradnál, majd Temesvár ostrománál. 1717-ben a Bánságban működött és a belgrádi csata után részt vett a törökök üldözésében.

1719-ben igen gyenge létszámmal vonult Felső-Olaszországba, honnan később Siciliába rendeltetett. 1720-ban nyugati Siciliában

állott, hol résztvett Sciacca bevételében és a Palermo előtt vívott harcokban.

1721-ben az Ebergényi (jelenleg 9.) huszárezreddel egybe olvadt. Mindkét ezred létszáma a sicíliai háborúban annyira megfogyatkozott, hogy a kettőből alig lehetett egyet is alakítani.

Ezredtulajdonosa 1702-től 1704-ig a nádor fia, Esterházy Gábor gróf ezredes, 1704-től 1719-ig Esterházy József Simon gróf ezredes, 1714-től Esterházy József gróf ezredes volt.

Illyr-rác huszárezred.

1735-ben Joanovié Vince, karlócai püspök és metropolita, részben a saját költségén, részben az illyr nemzet adományaiból 15 századdal állította fel. A felállítást Helldorf ezredes vezette.

Az ezred azonnal a Rajnához vonult, hol azonban ütközetbe nem került.

1736-ban Lombardiába küldetett és itt maradt 1739-ben bekövetkezett feloszlataáig. Legénysége a Száva-, Duna-, Maros- és Tisza-határvidékek őrcsapatái között osztatott szét.

1735-ben Helldorf Magnus Gottlieb ezredes, 1736-tól pedig Cantacuzeno Rudolf herceg ezredes volt a tulajdonosa.

g) A Mária Terézia idejében feloszlott huszárcsapatok. Trips huszárezred.

1734-ben Pestvármegyey ezredes állította fel. 4 század felállítási költségeit sajátjából fedezte, 11 századét pedig a kincstár* adta. Júliusban 10 század már készen állott, ezek Rozan alezreddel a Rajnához küldettek, Pestvármegyey ezredes pedig a felállítás befejezése végett Magyarországon maradt.

Az ezred a Rajnánál nem került tűzbe, bár 1736-ig ott volt alkalmazva. Akkor Magyarországra került. 1737-ben Erdélybe rendeltetett, honnan Oláhországba nyomult és 1739-ig résztvett a törökök elleni hadműveletekben.

1741-ben eleinte Sziléziában, majd Csehországban volt alkalmazva. 1742-ben Caslaunál harcolt és résztvett Pisek meghódítá-

sában. 1743-ban Bajorországba, majd a Rajnához nyomult. 1744-ben Nordheimnél kitüntette magát. 1745-ben Csehországban és Sziléziában működött. 1746-ban az olasz harctérre küldték, honnan a Provence elleni hadműveletekhez rendeltetett. 1747-ben Németalföldre került, hol 1748-ban feloszlott. Egy-egy százada a Festetics (jelenleg 3.), a Baranyay (jelenleg 8.) és a később, 1768-ban, feloszlott Splényi huszárezrednek adatott át, a többi a Németalföldön levő huszárezredek között osztatott szét.

Ezredtulajdonosai voltak: 1734-től 1743-ig Pestvármegyey József ezredes, később tábornok, 1743-tól tripsi Beregh Adolf altábornagy.

Esterházy Imre huszárezred.

1733-ban Splényi Mihály báró ezredes állította fel és pedig hat századot saját költségén, négyet a kincstárén.

1734-ben a Rajnához küldetett, hol azonban sem ezen, sem a következő évben nem került említésre méltó alkalmazásba.

1736-ban Magyarországon állomásozott.

1737-ben Szerbiában harcolt. 1738-ban Slavóniában állott, 1739-ben Grockánál és Pancsovánál küzdött.

Háború után a Bánságban maradt, honnan 1741-ben Sziléziába rendelték, hol egyes századai kisebb vállalkozásokban ismételten kitüntették magukat, melyek közül különösen megemlézésre méltó a baumgarteni rajtaütés, midőn Nagy Frigyes porosz királyt is majdnem elfogták. Harcolt még Mollwitznál, azután 1742-ben Sahaj mellett.

1743-ban Itáliába küldetett, hol 1744-ben résztvett a Nápoly elleni hadjáratban, 1745-ben nem fordult elő különösebb esemény. 1746-ban Codognonál és a piacenzai csatában küzdött.

A háború befejeztével az akkor feloszlott T.ips huszárezredtől egy századot átvett és Magyarországra jött állomásra, hol Szombathelyen volt elhelyezve.

1749-ben Szentmihályra, 1750-ben Miskolcra, 1751-ben Püspök-ladányba, 1752-ben Zemplénbe, 1753-ban Jolsvára és Rozsnyóra, 1754-ben pedig Bártfára helyeztetett át, hol 1756-ig maradt.

Huszár a hétévei háborúban. (1756-1763.)

patékban többszörösen kitüntette magát. 1742-ben Sahajnál, majd Prága ostrománál volt ütközetben. 1743-ban Simbachnál, Lands-
hutnál és Esslingennél harcolt. 1744-ben Lauterburgnál különösen
kitüntette magát. Schwaben báró alezredes Nordheimnél, Heben-
tanz János alezredes pedig Moldautheimnél tűntek ki vitézsé-
gükkel.

1745-ben Reich-Hennersdorfnál, Hohenfriedbergnél és Soor-
nál voltak csatái. 1746-ban Rocournál harcolt, három százada
azonkívül Mont-Saint-Andrénél aratott fényes győzelmet. 1747-ben
résztvett a lawfeldi csatában.

1748-ban az akkor feloszlott Trips huszárezredtől egy
század bekebelezése után Németalföldön maradt, honnan 1749-ben
Bartfára, 1752-ben Sárosmegyébe, 1753-ban Gömör és Abaúj
vármegyékbe került békeállomásra.

1756-ban Lobositznál ütközött meg a poroszokkal. 1757-ben
Welminánál harcolt, majd ezredtulajdonosa, Hadik András tábor-
nok, vezetése alatt részt vett a Berlin elleni portyázásban. Ezen
vállalatokban Komáromy József ezredes kitüntette magát. 1758-ban
nem volt ütközetben. 1759-ben Maxennél harcolt, hol Csedő és
Nostroviczky alezredesek kitüntették magukat. 1760-ban Strehlennél
és a torgauai csatában dicsőséggel harcolt; Sprung ezredes és
Ziska őrnagy kitüntették magukat. 1761-ben Szászországban volt
de nem került tűzbe. 1762-ben Chemnitznél, Pretschennél és
Freibergnél küzdött.

Háború után hosszabb-rövidebb ideig Magyarország külön-
böző megyéiben állomásozott, majd 1766-ban Sárospatakra
helyeztetett.

1768-ban feloszlott. Századai a Császár (jelenleg 1.), Kálnoky
(jelenleg 2.), Újházy (jelenleg 3.), Pálffy (jelenleg 6.), Neuendorf
(jelenleg 8.) és a Bethlen (jelenleg 10.) huszárezredbe kebelez-
tettek be.

Ezredtulajdonosai voltak: 1753-ig Ghilányi János báró ezredes,
később lovassági tábornok, 1753-tól Hadik András, később gróf,
tábornok, az 1757-ben alapított Mária Terézia rend legelső lovagjai-
nak egyike.

Az ezred mindig sötétkék ruházatot viselt eleinte fehér, később
sárga gombokkal. A zsinórzat, a tarsoly és a sabrak színe 1767-ben
narancssárgában határozott meg.

Wurmser huszárezred.

1742-ben Esterházy Pál herceg tábornok állította fel Sopronban saját költségén. A felállítás befejeztével Csehországba vonult, hol Caslaunál, majd Prága ostrománál harcolt.

1743-ban Bajorországban volt és résztvett az esslingeni csatában.

1744-ben Nordheimnél vívott ütközetet; azután a visszavonulás alatt Moldauthein mellett ütközött meg a poroszokkal.

1745-ben a hohenfriedbergi és a soorí csatákban verezett 1746-ban Rocournál, 1747-ben pedig Lawfeldnél volt csatában.

1748-ban az akkor feloszlott Trips huszárezredtől vett át egy századot és Magyarországra küldetett. 1749-ben Sopronban, 1750-től Keszthelyen állomásozott.

1752-ben Lombardiába vonult, hol Goito, 1754-től 1757-ig pedig Lodi volt az állomáshelye.

1757-ben részt vett a hirschfeldi rajtaütésben, azután a prágai és a leutheni csatákban. 1758-ban eleinte Morvaországban és Sziléziában volt alkalmazva, azután a hochkirchi csatában harcolt. 1759-ben néhány százada Palásthy alezredes alatt Launnál kitüntette magát, az egész ezred, pedig Maxennel volt harcban. 1760-ban részt vett a berlin elleni hadműveletben, majd később a torgauai csatában. Az 1761. évet nagyrészt Szászországban töltötte anélkül, hogy ütközete lett volna. 1762-ben Sziléziában volt beosztva, de itt sem került tűzbe.

Békekötés után Prerauban, majd 1766-tól Teschenben állomásozott. 1769-től Csehország különböző kisebb városaiban és falvaiban volt elhelyezve. 1773-ban Galíciába került, honnan 1775-ben Nagy-Sárosba helyeztetett át.

1769-ben a hadsereg összes lovasezredei között a 24. rangszámot kapta.

1775-ben feloszlott. Egy-egy osztálya a Nádasdy (jelenleg 9.)^o a Nauendorf (jelenleg 8.) és az Esterházy Imre (jelenleg 3.) huszárezredekhez csatoltatott.

Ezredtulajdonosai voltak: 1762-ig Esterházy Pál herceg tábornok, később tábornagy, 1762-től 1773-ig Lusinsky Gábor báró altábornagy, 1773-tól Wurmser Dagobert gróf tábornok.!

1767-ig világoskék ruházatot viselt; 1767-ben zöld csákót, skárlátvörös zsinóros és sárgagombos sötétkék ruhát, skárlátvörös tarsolyt és sabrakot kapott.

Török huszárezred.

1756-ban Batthyányi gróf nádor vezetése alatt a jáász és kún kerületek, valamint a hajdú-városok állították fel. A jáász és kún kerületek 600 embert adtak, a hajdú-városok 400-at. Az ezred élelmezéséről a háború tartamára Mária Terézia gondoskodott.

Az ezrednek eleinte nem volt ezredtulajdonosa, hanem a „jáász és kún”, vagy a „nádor” huszárezred nevet viselte. Az ezredtulajdonosi jogokat a nádor gyakorolta felette.

1757-ben résztvett a Berlin ellen vezetett vállalatban. 1758-ban Sebastiansbergnél harcolt, azután Sonnenstein ostromát fedezte a cseh határon. Orczy báró ezredes és Pletrich alezredes itt kitüntették magukat. 1759-ben Kaadennél, Buchannál és Meissennél az ezred kitüntette magát; parancsnoka, Török András ezredes pedig a Mária Terézia-rendet kapta. 1760-ban nem volt ütközetben. 1761-ben Augustenburgnál nagy veszteségeket szenvedett; azonkívül több kisebb ütközetben vett részt. 1762-ben Gross-Bohranál, Döbelnnél, Pretsclrendorfnál és Freibergnél harcolt.

Békekötés után Mármarosszigetre került állomásra, majd 1766-ban Szatmárra, 1768-ban Debrecenbe, 1771-ben Szentmiklóásra, 1772-ben Samborba, 1774-ben pedig Stryjbe helyezték át.

1765-ben Batthyányi gróf nádor halála után ezredtulajdonost kapott, Török András tábornokot. Az ő nevét viselte feloszlatásáig.

1768-ban az akkor feloszlott Esterházy Imre huszárezredtől egy századot átvett.

1769-ben az összes lovasezredek között a 33. rangszámot kapta.

1775-ben feloszlott. Egy-egy osztálya a Császár (jelenlegi.), a Barcó (jelenleg 10.) és a Hadik (jelenleg 6.) huszárezredekhez csatoltatott.

Felállításától kezdve fehérgombos, világoskék ruházatot viselt. 1767-ben szürke csákót, fehér zsinórzatot, világoskék tarsolyt és sábrakat kapott.

Szabadcsapatok.

Mária Terézia háborúi alatt a rendes, úgynevezett „reguláris” huszárcsapatokon kívül néhány huszár szabadcsapat és a magyar nemesi felkelésnek is több huszárcsapata harcolt, melyek azonban csakis a háború tartamára állították fel. Ilyen huszár szabadcsapatok voltak a következők:

Bertolotti ezredes huszár szabadcsapata.

1743-ban Menzel ezredes állította fel Prágában. Eleinte csak százada volt, majd 1744-ben Bertolotti gróf ezredes saját költőgégén újabb 3 századot toborzott hozzá Magyarországon.

Az ezred 1743-ban először Bajorországban, azután a Rajnáál működött, hol számos kisebb csatározásban vett részt.

1744-ben Zabern bevételénél volt. 1745-ben a Majna mellett állott. 1746-ban Piacenzánál és Madonna del Monte bevételénél harcolt. Itt Bertolotti gróf ezredes ezredparancsnok és Schulenburg-Geynhausen gróf alezredes kitüntették magukat.

1746-ban feloszlott. Századai a Dessewffy (jelenleg 4.) és a később – 1768-ban – feloszlott Splényi huszárezredbe osztattak be.

Az ezrednek vörös mentéje, dolmánya és kék nadrágja volt.

Csernoevich huszár szabadcsapata.

1745-ben alakult három századba osztott 300 lovassal. Parancsoka mathai Csernoevich János főstrázsamester (őrnagy) volt. 1745-ben a Majna mellett alkalmaztatott. 1746-ban feloszlott.

Franquini huszár szabadcsapata.

1745-ben toborztatott Magyarországon és Szlavóniában. 200 3vasból állott; parancsnoka Franquini Péter főstrázsamester (őrnagy) olt. A harctéren csak rövid ideig működött és pedig Sziléziában. 1745. őszén feloszlott.

Mint önálló szabad csapatok létesültek 1745-ben *Jovanovic* kapitány 50 emberből álló, *Podgorizani* másodkapitány 70 emberből álló, *Magyari* kornét 90 emberből álló, *Strozzi* hadnagy 140 emberből álló huszárszázadai és a *hajdú városoknak* Ribitzey alezredes)arancsnoksága alatt álló 3 huszárszázada. 1746-ban is létesült így 200 emberből álló huszár szabadcsapat *Springer* kapitány alatt.

Mindezen szabad csapatok 1746-ban feloszlottak.

A magyar nemesi felkelés részéről 1741-ben *Beleznay, Halász* és *Esterházy István* gróf vezetése alatt 3 insurrectionális huszárezred, azonkívül a *jász és kun* kerületekből 2 huszárszázad vonult a sziléziai harctérre, azonban még az év októberében hazatértek és szétoszlottak.

1745-ben *Jósika Mózes* báró saját költségén 3 huszárszázadot állított fel Erdélyben, melyek először a csehországi, azután a németalföldi harctérre küldettek.

Ugyancsak 1745-ben működött a sziléziai harctéren 2 insurrectionális huszárezred és pedig a *jász és kun* kerületek ezrede *Halter* gróf ezredes, az *erdélyi* nemességé pedig *Szentkereszty* ezredes vezetésével.

Mária Terézia utolsó háborújában, a bajor örökösödési háborúban, 1778. szeptemberben alakult *ODonell* gróf ezredes szabad-cáapata, melyben -500 huszár is volt. Ezek a Visztulánál teljesítettek szolgálatot. Parancsnokuk O'Donell Henrik gróf ezredes volt. Fekete csákót és buzavirággék ruházatát viseltek. 1779. májusban feloszlottak.

h) II. József császár idejében feloszlott huszárcsapatok. Károlyvárosi határőr huszárezred.

1746-ban Hildburghausen herceg tábornagy állította fel négy eskadron létszámmal. Ezen ezrednek tulajdonosa nem volt.

1746-tól 1748-ig a németalföldi hadszíntéren volt alkalmazva. Béke idején eleinte Grahac, később Károlyváros volt az állomáshelye.

1756-ban létszáma 2 eskadronra szállítatott le. Ezen évben a lobositzai csatában és a tetscheni rajtaütésben vett részt. 1757-ben a hirschfeldi rajtaütésben, kitüntette magát, azonkívül ott volt a prágai és a kolini csatákban, továbbá a Berlin elleni vállalatban. 1758-ban Troppaunál harcolt, egy különítménye Neisse ostrománál volt. 1759-ben és 1760-ban nem volt ütközetben. 1761-ben az

ezred egy része a hartmannsdorfi rajtaütésnél kitüntette magát, Knezevich Márton ezredes pedig a Mária Terézia-rendet nyerte el. 1762-ben Heidersdorfnál harcolt.

1763-ban állománya 3 eskadronra emeltetett fel.

1778-ban Csehországban különböző kisebb csatározásai voltak és sok dicséretet aratott, így az Aupa folyó hídjának elrombolása Zwoll mellett, az ellenség felriasztása Hradetznél, ütközetek Borowanál, Weisskirchnél és Taubnitznél. Quosdanovich Péter ezredes a Mária Terézia-renddel díszített fel.

1779-ben az ezred Sziléziában állott.

1780-ban mint huszárezred feloszlott, századai a horvát határőr gyalogezredekhez osztattak be. 1786-ban ezek a századok is feloszlottak.

Az ezred egyenruhája fekete csákó, füzöld mente és dolmány és buzérvörös nadrág volt. Zsinórzata sárga, gombjai fehérek voltak.

Varasdi határőr huszárezred.

1747-ben Hildburghausen herceg tábornagy állította fel 5 századdal. Ezredtulajdonosa nem volt. Állomáshelye Petrinja lett. 1749-ben két századra szállíttatott le.

1756-ban Szászországban állott. 1757-ben Landshutnál kitüntette magát. 1758-tól 1761-ig legtöbnyire Szászországban alkalmaztatott, azonban nem volt nevezetesebb szerepe. 1762-ben Horné mellett Kulnek kapitány kitüntette magát.

1763-ban a századok száma hatra emeltetett. 1772-ben Belovárra helyeztetett át.

1778-ban kisebb ütközetei voltak Mönchswaldenél és Welwarnál. 1779-ben két százada a zuckmanteli állás védelmében vett részt.

1780-ban mint huszárezred feloszlott, századai a horvát határőr gyalogezredekhez osztattak be. 1786-ban ezen századok is feloszlottak.

Egyenruhája fekete csákóból, sárga zsinóros és sárga gombos füzöld színű mentéből és dolmányból, valamint buzérvörös nadrágból állott.

Báni huszárezred.

1750-ben Batthyányi gróf horvát bán állította fel hat századdal. Tulajdonosa a mindenkori horvát bán volt. Állandóan Petrinján állomásozott.

1757-től 1759-ig részben a csehországi, részben a szászországi hadszíntéren alkalmaztatott. 1760-ban a főserceghez tartozott. 1761-től 1762-ig ismét Szászországban működött.

1778-ban Johannesbadnál volt ütközetben, azonkívül Tscherma védelmében is részt vett, hol Knesevich alezredes kitüntette magát. Létszáma 1779-ben 2 századra szállítattott le.

1780-ban mint ezred feloszlott, századai a# horvát határőr ezredekhez osztattak be; 1786-ban ezen századok is feloszlottak.

Az ezred egyenruhája fekete csákó, sárga gombos és sárga zsinóros füzöld mente és dolmány, valamint buzérvörös nadrág volt.

Szerémi határőr huszárezred.

1747-ben a Duna és a Száva közötti vidéken Engelshofen altábornagy állította fel 6 századdal. Ezredtulajdonosa nem volt. Állomáshelyéül Banovce jelöltetett ki. 1750-ben a szlapon huszárezreddel egyesítettet.

Szlapon huszárezred.

1747-ben Engelshofen altábornagy állította fel a Száva mentén 6 századdal. 1750-ben a szerémi határőr huszárezreddelel egyesítetvén a „szerémi huszárezred” elnevezést kapta. Ekkor 8 eskadronja volt. 1753-ban újból „szlapon huszárezredének” nevezetett el és 6 eskadront alakított. Ezredtulajdonosa 1750-től 1761-ig Engelshofen Ferenc báró tábornagy volt. Eleinte Vinkovcen, később Golobodon állomásozott.

1758-ban Hochkirchnél harcolt. 1759-ben ott volt a greiffenbergi rajtaütésnél és a maxeni ütközetben. Da Ponte gróf kapitány több kisebb csatározásban kitüntette magát. 1760-ban az ezred Strehlennél és Torgaunál kitüntette magát. Veldner őrnagy dicséretet aratott. 1761-ben az ezred nem volt ütközetben. 1762-ben újból kitűnt a döbelni csatában.

1778-ban Taubnitznál harcolt, hol Koperczanovich kapitány kitűnt. 1779-ben Brankovich gróf kapitány századán az ellenség rajtaütött és bekerítette, a század azonban hősiessen keresztül vágta magát. Az ezred azonkívül Freikermersdorfnál vívott ütközetet.

1780-ban mint huszárezred feloszlott, századai kettesével hor-

vát határőr gyalogezegekhez osztattak be; később ezek a századok is feloszlottak.

Egyenruhája fekete csákó, sárga zsinóros és sárga gombos papagályzöld mente és dolmány és buzérvörös nadrág volt.

Bánsági határőr huszárszázad.

1782-1783-ban a német bánsági határőr ezred területén egy huszárszázadot állítottak fel, melynek a román-illyr határőr ezred területén felállítandó századdal együtt egy szlavón-bánáti huszárezredbe kellett volna beosztatni. Ezen ezred felállítására azonban nem került sor, így 1786-ban a felállított század is feloszlott.

Egyenruhája fekete csákó, sárga gombos füzöld mente és dolmány és vörös nadrág volt.

A Brentano-féle szabadcsapat huszárosztálya.

1784-ben részben a horvát és szlavón határőr ezredek kiszolgált legénységéből, részben toborzás útján állítottak fel. Csak a würzburgi területre ért, onnan haza küldetett. 1785-ben feloszlott.

Vörös hajtókás barna kabátot és fehér nadrágot viselt.

A szerb szabadcsapat huszárosztálya.

1789-ben eleinte csak egy század állítottak fel, 1790-ben a második századot is megszervezték.

1789-ben Belgrád ostrománál, később a Karinovac elleni hadműveleteknél volt, hol Miloradovic kapitány kitüntette magát. 1790-ben Krusevacnál és Aleksinacnál harcolt. Ugyanezen év októberében Semendriában feloszlott.

Csákót, zöld, majd később barna kabátot és bő nadrágot viselt.

A Branovacký-féle szabadcsapat huszárszázada.

1789-ben a szerb-bánáti és a román-bánáti szabadcsapatnál egy-egy 100 embert számláló huszárcsapat állítottak fel. Később ezen két huszárcsapatból egy huszárszázadot alakítottak. A század a Bánságban a törökök ellen alkalmaztatott. 1790 végén feloszlott.

i) A francia háborúk alatt felosztatott huszárcsapatok.

12. horvát szlavon határőr huszárezred.

1793-ban a szlavon határőrvidéken osztrák hazafiak költségén felállított Wurmser-féle szabadcsapat kebelében 2 huszárosztály is alakult, mely még ezen évben Hagenbachnál, Offendorfnál, Killstedtnél és a lanterburgi vonal bevételeinél, 1794-ben Eppsteinnél, Frankenthalnál és Oggersheimnél harcolt.

1794. végén „horvát-szlavón határőr szabadcsapat” néven önállósított és 5 osztályra emeltetett. 1795-ben a felső Rajnánál működött, 1796-ban Giessennél Dachaunál és Kehi ostrománál küzdött, hol Morbeth őrnagy kitüntette magát. 1797-ben eleinte Kehi előtt volt, majd részt vett a hanai és a neuwiedi ütközetekben.

1798-ban mint „12. horvát-szlavón határőr huszárezred” reguláris csapatná alakult át.

1799-ben Stokachnál, Zürichnél, Albisriednél, Altstadtnál és Schamisnél harcolt. 1800-ban Buchloenél, a schwabmünchener rajtaütésnél, Schongaunál és Haagnál voltak kisebb ütközetek. Morbeth őrnagy ez évben a Mária Terézia-rendet nyerte el. Klebelsberg gróf őrnagy, Pappenheim gróf és Frelich kapitányok, valamint még számos tiszt, dicséretet kaptak.

1801-ben az ezred feloszlott. Legénysége a csapat nyolc évi fennállása alatt 2 arany és 24 ezüst vitézségi érmet szerzett.

Mint szabadcsapat sötétkék ruházatot és vörös köpenyt viselt, mint reguláris huszárezrednek fekete csákója és fehér zsinóros, valamint fehér gombos világoskék ruházata volt.

A két Carneville-féle szabadcsapat huszárosztagai.

1793-ban Carneville Ferenc vicomte, ezredes, francia emigránsokból és katonaszökevényekből egy szabadcsapatot szervezett, melyet 1794-ben egy huszárszázaddal bővített ki. Ez a szabadcsapat először angol zsoldban állott, majd 1797-ben osztrák szolgálatba lépett. Mint ilyen Würzburgnál harcolt. 1798-ban a huszárszázad az akkor felállított és 1801-ben feloszlott lovas vadászezredbe osztatott be.

Ruházata fekete csákóból, zöld mentéből és attilából és kék nadrágból állott.

Carneville gróf ezredes 1809-ben ismét állított fel szabadcsapatot, melyben egy 66 emberből álló huszárosztag is volt. Az egész szabadcsapat 1809. decemberben feloszlott. Fehér ruházata volt vörös díszítéssel.

Rohan huszárezred.

1795-ben Rohan Lajos herceg állította fel francia emigránsokból. 4 századból állott. Eleinte braunschweigi, 1797-től pedig osztrák szolgálatban állott. Mint ilyen, ütközetben nem vett részt. 1798-ban az akkor felállított és 1801-ben feloszlott lovas vadászezred alakítására használtatott fel.

Papagályzöld mentéje és dolmánya, skarlátvörös nadrágja és sárga gombjai voltak.

A Schill-féle szabadcsapat huszárosztaga.

Az 1809. májusban Sziléziában és Keletgaliciában felállított Schill-féle szabadcsapatban egy 240 lovasból álló huszárosztag is szervezetett, mely azonban alig egy hónap múlva „kozák csapatá” alakították át. Sötétkék ruházata volt.

„Károly főherceg” erdélyi huszárcsapat.

1809. júniusban állított fel Erdélyben. 4 századot alakított. Ütközetben nem vett részt. 1810-ben feloszlott. Szürke csákója és sötétkék ruhája volt.

Az osztrák-német légió huszárezredei.

1813-ban részben toborzás útján részben külföldiekből alakultak és westfáliai huszárezredeknek neveztettek. Két ilyen huszárezred létezett, melyek mindig a nevezett légió, többi csapataival együtt alkalmaztattak. A felállítás évében nem kerültek ütközetbe. 1814-ben Lyon bevételénél mindkét ezred kitüntette magát. 1814. yégén a légió többi csapataival együtt feloszlottak. A két huszárezred, legénysége a hadjárat alatt 1 arany és 1 ezüst vitézségi érmet szerzett.

Az 1. ezrednek fekete csákója, sötétzöld mentéje és dolmánya és búzavörös nadrágja, a 2-nak vörös csákója és búzavirágok ruházata volt.

I. Ferenc József idejében felosztatott huszárcsapatok.

13. huszárezred.

Mint „banderiális huszárezred”-et Jellacic horvát bán és altábornagy 1848-ban állította fel mint a horvát felkelés kiegészítő részét. 6 százada volt. 1848-ban Bécs előtt, Schwechatnál, Parendornál és Moórnál, 1849-ben Téténynél, Érsekújvárnál, Szolnoknál, Tápióbicskénéi, Isaszegnél, Péterváradnál, Óbecsénél és Hegyesnél harcolt a honvéd seregek ellen. 16 tisztje érdemrendet kapott, legénysége pedig 2 arany, 4 első- és 14 másodosztályú ezüst vitézségi érmet szerzett.

1849-ben mint „13. huszárezred” sorhadi ezreddé alakult át.

1850-ben feloszlott. Maradványaiból a jelenlegi 5. ulánus ezred alakult.

Fekete csákója és sárga pitykés búzavirágszan egyenruhája volt.

Jász- és kun önkéntes huszárezred.

1859. május 10-én Jászberényben toborzás útján alakult. Szeptemberben az akkor felállított 13. jász- és kun önkéntes huszárezredbe (jelenleg 13. huszárezred) olvadt be. Az ellenség előtt nem volt. Fehér tollas kerek fekete kalapot, fekete zsinóros és fehér gombos sötétkék attilát és buzérvörös nadrágot viselt.

1. debreceni és hajdú önkéntes huszárosztály.

1859. május 1-én Debrecenben alakult. Szeptemberben az akkor felállított 14. önkéntes huszárezredbe (jelenlegi 14. huszárezred) olvadt be.

2. debreceni és hajdú önkéntes huszárosztály.

1859. június 16-án Debrecenben állított fel. Szeptemberben a 14. önkéntes huszárezredbe olvadt be.

Aradi önkéntes huszárosztály.

1859. május 5-én Aradon alakult. Szeptemberben az akkor felállított 13. jász és kun önkéntes huszárezredbe (jelenlegi 13. huszárezred) olvadt be.

Zombor-újvidéki Önkéntes huszárosztály.

1859. tavaszán Szabadkán alakult. A háború után feloszlott.

1. zalaegerszegi önkéntes huszárosztály.

1859. május 10-én Keszthelyen állították fel. Szeptemberben a 14. önkéntes huszárezredbe olvadt be.

2. zalaegerszegi önkéntes huszárosztály.

1859. június 14-én Keszthelyen alakult. Szeptemberben a 14. önkéntes huszárezredbe olvadt be.

Kecskeméti önkéntes huszárosztály.

1859. június 16-án Kecskeméten alakult. Szeptemberben a 13. jász- és kun önkéntes huszárezredbe olvadt be.

Mіндеzen önkéntes huszárosztályok toborzás útján alakultak.

Az ellenség elé nem kerültek. Ruházatuk egyforma és pedig fehér tollas kerek fekete kalap, fekete zsinóros és fehér gombos sötétzöld attila és buzérvörös nadrág volt.

Horvát-szlavón önkéntes huszárosztály.

1859. tavaszán Zágrábban toboroztatott. Az ellenség előtt nem volt. A háború után feloszlott.

Ruházata fekete csákó, vörös zsinóros és fekete gombos barna surka és kék nadrág volt.

IV. RÉSZ.

A m. kir. honvédszázadok.

a) Felállítás, fejlődés.

Az 1869. évi honvédségi törvény értelmében 28 honvéd huszárszázad állítottatott fel, melyek nem alkottak ezredeket, hanem önnállóak voltak. Egy század békeállománya 1 százados, 1 alantos tiszt, 1 őrmester, 1 szakaszvezető, 2 tizedes, 1 trombitás, 28 lovasított és 3 nem lovasított huszár, valamint 2 tisztiszolga volt. A hadi létszám a cs. és kir. lovasszázadával egyenlő volt. A honvédszázadok fehér forgós buzérvörös csákót, vörös zsinóros és fehér prémes mentét, sötétkék zubbonyt és buzérvörös nadrágot viseltek. A mente rövid idő múlva eltörültetett, majd 1892-ben ismét rendszeresített. A fegyverzet és a felszerelés a cs. és kir. hadsereg huszárságáéval mindig azonos volt.

1871-ben a honvéd huszárszázadok száma 36-ra emeltetett. 1874-ben 4-4 század egy-egy ezreddé vonatott össze. 1877-ben a honvéd huszárezredek szervezete kiegészített; az ezredtörzs személyzete szaporított; a századok békelétszáma 2 tisztben és 37 emberben határozott meg. Egy ezred hadi állománya, beleértve a háború esetén felállítandó pótszázadot is, 911 embert és 795 lovat tett ki.

1880-ban a Horvát-Szlavon országból kiegészített honvéd dsidásezred szintén huszárezreddé lett, így azóta 10 honvéd huszárezred van.

1887-ben minden ezrednek buzérvörös csákója volt. Ezen évben a csákó színe ezredenkint különböző lett.

1889-ben minden ezredben még 2 század állíttatott fel, így egy ezred ezentúl 6 századból állott. Egy század békeállománya 3 tisztre és 48 emberre emeltetett. Az ezred hadi állománya és szervezete ugyanaz volt, mint a cs. és kir. huszárezredeké, azon különbséggel, hogy a honvéd huszárezred csak egy törzsszakaszt állított fel, tartalékszázadot pedig nem.

1896-ban a század békeállománya 4 tisztre, 65 főnyi legénységre és 55 lóra növekedett.

1909-ben 2 honvéd huszárezrednél géppuskás-osztag is állíttatott fel. Ugyanezen évben a fehér csákóforgó és a fehér menteprem helyett fekete színű rendszeresített.

Az 1912. évi véderőtörvény szerint a honvéd huszárezred békeállománya is fokozatosan a cs. és kir. lovasezredével azonos létszámra volt emelendő. Ezen kifejlesztést a világháború kitörése megakadályozta.

A honvéd huszárezredeknek ezredtulajdonosuk nincs, hanem azon városról vannak elnevezve, ahol az ezredparancsnokság székhelye van.

b) A honvéd huszárezredek története.

Budapesti 1. honvéd huszárezred.

1874-ben a pesti 1., a hevesi 19, a pest-kunsági 2. és a pestkiskunsági 34. honvéd huszárszázadokból alakult mint „1. honvéd lovasezred”. 1877-ben 2. osztálya a 4. honvéd lovasezredbe osztatott be, helyette a 2. honvéd lovasezred 1. osztályát kapta. 1880-ban „1. honvéd huszárezred” lett, 1892-től pedig „budapesti 1. honvéd huszárezred”. 1913-ban 2. osztálya a szabadkai 4. honvéd huszárezredhez csatoltatott, helyébe az addigi váci 6. honvéd huszárezred 2. osztálya került. Mindig a budapesti honvéd kerület területéről kapja legénységét.

Az ezredparancsnokság székhelye kezdettől fogva Budapest, hol az 1. osztály is állomásozik. 2. osztálya eleinte Kecskeméten, 1877-től Jászberényben, 1902-től ismét Kecskeméten, 1913-tól Vácott volt elhelyezve.

Csákója eleinte buzérvörös volt, 1887-től hamuszürke.

Debreceni 2. honvéd huszárezred.

1874-ben a pest-jászsági 20., a nagykunsági 33., a békés-bihari 7. és az észak-bihari 16. honvéd huszárszázadokból szerveztetett mint „2. honvéd lovasezred”. 1877-ben 1. osztályát az 1. honvéd lovasezrednek adta át, a 3. honvéd lovasezred 1. osztályát pedig átvette. 1880-ban „2. honvéd huszárezred” lett, 1892-ben pedig a „debreceni 2. honvéd huszárezred” elnevezést kapta.

Kezdetől fogva Hajdú, Bihar és a szomszédos megyékből sorozzák.

Az ezredtörzs 1874-től Nagyváradon, 1879-től Debrecenben állomásozott. Az 1. osztály 1874-től Jászberényben, 1877-től Békés-Gyulán, 1899-től Nagyváradon, 1913-tól Debrecenben, a 2. osztály 1874-től Debrecenben, 1913-tól Nagyváradon volt elhelyezve. Csákója eleinte buzérvörös volt, 1887-től világoskék.

Szegedi 3. honvéd huszárezred.

1874-ben a pest-csongrádi 3., a békés-csongrádi 5., a csongrád-csanádi 6. és az aradi 8. honvéd huszárszázadokból alakult mint „3. honvéd lovasezred”. 1877-ben 1. osztályát a 2. honvéd lovasezrednek adta át, helyette kapta a 4. honvéd lovasezred 2. osztályát. 1880-ban „3. honvéd huszárezred”, 1892-ben pedig „szegedi 3. honvéd huszárezred” lett.

Kezdetől fogva a szegedi honvéd kerületből sorozzák.

Ezredtörzsállomáshelye: 1874-től Békés-Gyula, 1877-től Arad, 1890-től Szeged volt. 1. osztálya 1874-től Békés-Gyulán, 1877-től Aradon, 1913-tól Szegeden^ 2. osztálya 1874-től Boros-Jenőn, 1877-től Csákováán, 1890-től Szegeden, 1913-tól pedig Aradon állomásozott.

Csákója eleinte buzérvörös volt. 1887-től fehér.

Szabadkai 4. honvéd huszárezred.

1874-ben a bácskai 4., a torontáli 9., a temesi 10. és az észak-torontáli 35. honvéd huszárszázadokból szerveztetett mint „4. honvéd lovasezred”. 1877-ben 2. osztályát a 3. honvéd lovas-

ezrednek adta át, az 1. honvéd lovasezred 2. osztályát pedig átvette. 1880-ban „4. honvéd huszárezred”, 1892-ben pedig „kecskeméti 4. honvéd huszárezred” lett. 1902-től „szabadkai 4. honvéd huszárezred”. 1913-ban 1. osztályát a pécsi 8. honvéd huszárezredhez csatolták, helyette a budapesti 1. honvéd huszárezred 2. osztályát kapta.

Kezdetől fogva a Bácskából és a délmagyarországi megyékből kapta legénységét.

Az ezredparancsnokság székhelye 1874-től Csáková, 1877-től Kecskemét, 1902-től pedig Szabadka volt. 1. osztálya 1874-től Baján, 1913-tól Szabadkán, 2. osztálya 1874-től Csákován, 1877-től Kecskeméten, 1902-től Szabadkán, 1913-tól ismét Kecskeméten állomásozott.

Csáková 1887-től fekete volt, 1913-tól buzérvörös.

Kassai 5. honvéd huszárezred.

1874-ben a heves-kunsági 17., a felvidéki 18., a szatmári 14. és a hajdúsági 15. honvéd huszárszázadokból alakult mint „5. honvéd lovasezred”. 1880-ban „5. honvéd huszárezred”, 1892-ben pedig „kassai 5. honvéd huszárezred” lett.

Kezdetül fogva a kassai honvéd kerület területéről kapta legénységét.

Ezredparancsnoksága és 1. osztálya mindig Kassán, a 2. osztály pedig Nyíregyházán állomásozott.

Csáková kezdetül fogva buzérvörös.

Zalaegerszegi 6. honvéd huszárezred.

1874-ben a csallóközi 22., a nyitra-komáromi 38., a nógrádi 21. és a nógrád-honti 37. honvéd huszárszázadokból alakult mint „6. honvéd lovasezred”. 1880-ban „6. honvéd huszárezred”, 1892-ben „váci 6. honvéd huszárezred” lett. 1913-ban 1. osztályát a pápai 7., 2. osztályát pedig a budapesti 1. honvéd huszárezrednek adta át, helyükbe a pápai 7. és a pécsi 8. honvéd huszárezred 2. osztályait vette át. Ugyanezen évtől „zalaegerszegi 6. honvéd huszárezred”.

1913-ig a pozsonyi honvédkerület egész területéről sorozták, azóta csak a Dunántúl nyugati megyéiből.

Ezredtörzs állomáshelye 1874-től Vác, 1913-tól Zalaegerszeg volt. 1. osztálya 1874-től Ógyallán, 1893-tól Érsekújvárott, 1913-tól Zalaegerszegen, 2. osztálya 1874-től Vácott, 1913-tól pedig Keszthelyen állomásozott.

Csákója eleinte buzérvörös volt, 1887-től sötétkék.

Pápai 7. honvéd huszárezred.

1874-ben a fehérvári 23., a veszprémi 24., a soproni 27. és a győr-mosoni 39. honvéd huszárszázadokból alakult mint „7. honvéd lovasezred”. 1880-ban „7. honvéd huszárezred”, 1892-ben pedig „pápai 7. honvéd huszárezred” lett. 1913-ban 2. osztályát a zalaegerszegi 6. honvéd huszárezrednek adta át, helyébe a 6. honvéd huszárezred 1. osztályát kapta.

1913-ig az akkor megszűnt székesfehérvári honvédkerületből sorozták, azóta a pozsonyiból.

Ezredparancsnoksága és 1. osztálya 1874-től Veszprémben, 1885-től Pápán, 2. osztálya 1874-től Kőszegen, 1890-től Zalaegerszegen, 1913-tól Érsekújvárott állomásozott.

Csákója eleinte buzérvörös volt, 1887. óta fűzöld.

Pécsi 8. honvéd huszárezred.

1874-ben a baranyai 25., a somogyi 26., a zalai 28. és a somogy-zalai 40. honvéd huszárszázadokból alakult mint „8. honvéd lovasezred”. 1880-ban „8. honvéd huszárezred”, 1892-ben pedig „pécsi 8. honvéd huszárezred” lett. 1913-ban 2. osztályát „a zalaegerszegi 6. honvéd huszárezrednek átadta és helyette a szabadkai 4. honvéd huszárezred 1. osztályát vette át.

1874-től a székesfehérvári, 1913-tól a budapesti honvéd kerületből kapta legénységét.

Ezredparancsnoksága és 1. osztálya mindig Pécsett, 2. osztálya 1874-től Kőrmenden 1886-tól Keszthelyen. 1913-tól Baján állomásozott.

Csákója kezdetől fogva buzérvörös.

Marosvásárhelyi 9. honvéd huszárezred.

1874-ben a marosi 12., a kolozsvári 13., a háromszéki 11. és a csiki 36. honvéd huszárezredekéből alakult mint „9. honvéd lovasezred”, 1880-ban „9. honvéd huszárezred”, 1892-ben pedig „marosvásárhelyi 9. honvéd huszárezred” lett.

Kezdetől fogva az erdélyi megyékből sorozták.

Ezredparancsnoksága mindig Marosvásárhelyen, 1. osztálya 1874-től Marosvásárhelyen, 1895-től Szamosújvárott, 1913-tól újból Marosvásárhelyen, 2. osztálya 1874-től Segesvárott, 1895-től Marosvásárhelyen, 1913-tól pedig Szamosújvárott állomásozott.

Csákója a felállítástól kezdve buzérvörös.

Varasdi 10. honvéd huszárezred.

Az 1874-ben a Horvát-Szlavón országokból sorozott négy honvéd dísás századból alakult 10. honvéd dísás ezred 1882-ben „10. honvéd huszárezreddé” lesz. 1892-től „varasdi 10. honvéd huszárezred”.

Kezdetől fogva Horvát- és Szlavonországból sorozz ik és szolgálati nyelve is horvát.

Ezredparancsnoksága és 1. osztálya mindig Varasdon állomásozott, a 2. osztály a huszárezreddé való átalakításkor Vukováron, 1886-tól pedig Viroviticán volt elhelyezve.

Csákója kezdetől fogva buzérvörös.

